

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

**SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA ÇALIŞAN GÖNÜLLÜLER ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA: İHH ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Muhammet Talha SAĞLAM

BURSA 2015

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

**SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINDA ÇALIŞAN GÖNÜLLÜLER ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA: İHH ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Muhammet Talha SAĞLAM

Danışman

Doç. Dr. Kemal ATAMAN

BURSA 2015

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı'nda 701221019 numaralı Muhammet Talha SAĞLAM'ın hazırladığı *Sivil Toplum Kuruluşlarında Çalışan Gençliler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Hh. Örneği* konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, *31./07/15* günü *16:00. - 17:00.* saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının *başarılı* (başarılı/başarısız) olduğuna *oybirliği* (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Doç. Dr. Kemal ATAMAN
Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. İzzet ER
Uludağ Üniversitesi

Üye
Yrd. Doç. Dr. Ümit AKTI
Dumlupınar Üniversitesi

31/07/2015

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Muhammet Talha SAĞLAM
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Felsefe Din Bilimleri
Bilim Dalı : Din Sosyolojisi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XI + 103
Mezuniyet Tarihi : / / 20.....
Tez Danışman(lar)ı : Doç. Dr. Kemal Ataman

Dünyada sivil toplum kuruluşlarının önemi ve fonksiyonu her geçen gün artmaktadır. Sivil toplum kuruluşları hem içinde buldukları toplumları hem de uluslararası kamuoyunu etkileyen bir güce ulaşmıştır. Bu artışa bağlı olarak da bu kuruluşlarda görev alan kişilerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu kuruluşların etkili bir şekilde faaliyet gösterdiği sahalardan bir tanesi insani yardım faaliyetleridir. Bu çalışmada insani yardım faaliyetleri ile adını duyuran, Türkiye'nin önemli sivil toplum kuruluşlarından biri olan İHH'nın yapısı ve onun gönüllülerinin bu kuruluşa üye olma sebepleri yaş, cinsiyet, eğitim durumu, dini aidiyet gibi farklı değişkenler dikkate alınarak incelenmiştir. Bu kapsamda İHH'nın , misyonu, vizyonu, teşkilat yapısı ve kampanyaları çalışmada ele alınan öteki konular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Sivil toplum, Sivil toplum kuruluşları, Dernek, Vakıf, Yardım dernekleri, İHH.

ABSTRACT

Name and Surname : Muhammet Talha SAĞLAM
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institute
Field : Philosophy and the Science of Religion
Branch : Sociology of Religion
Degree Awarded : Master
Page Number : XI + 103
Degree Date : / / 20.....
Supervisor (s) : Assoc. Prof. Kemal Ataman

The importance of the civil society is increasing more and more in the world. Civil society deeply influences the governments/ states such as international institutions. In Turkey, the civil society has rapidly made progress. The number of non-governmental organizations and the person who takes in charge in ngos has been increasing day by day. One of the fields of activity of these organizations is humanitarian aid.

In this study, the IHH which is one of the most important ngos and its volunteers are examined. In this respect, IHH's mission, vision, organizational structure and campaigns are analysed. Furthermore, the sociological analyses related to volunteers of IHH which is the main point of the study is also investigated.

Key Words: Civil Society, Non-Governmental Organizations, Association, Foundation, Benevolent Associations, IHH

ÖNSÖZ

Türkiye’de sivil toplum kavramına yapılan vurgu her geçen gün daha da artmaktadır. İletişim araçlarının yaygınlaşmasının etkisiyle sivil toplum kuruluşları çok hızlı organize olabilmekte ve büyük projeleri hayata geçirebilmektedir. Bu durum sivil toplum kuruluşlarının sosyal yapı üzerindeki etkisini araştırmayı kaçınılmaz hale getirmektedir. Türkiye’de sivil toplum denildiğinde çok geniş bir araştırma alanıyla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durumda, araştırmanın merkezine sivil toplumun hangi boyutu oturtulacağı problemini beraberinde getirmektedir. Çalışmanın konusu olarak insani yardım vakıfları ve bu vakıflarda çalışan gönüllüler seçilmiştir. Takdir edilecektir ki Türkiye’de insani yardım faaliyeti gösteren farklı hacimlerde pek çok vakıf mevcuttur. Bu açıdan çalışma İHH gönüllüleri üzerine odaklanılarak sınırlandırılmıştır. Çünkü İHH son yıllarda özellikle yaptığı çalışmalarla çok sık gündeme gelen bir yardım kuruluşu olmuştur. Dünyanın dört bir tarafında profesyonellik gerektiren büyük projelere imza atan bu yardım kuruluşu, geniş bir gönüllü ağına sahiptir. Bu çalışmada hem İHH’nın nasıl kurulduğu, teşkilat yapısı ve faaliyetleri hem de gönüllülerin nasıl bir sosyolojiye sahip olduğu mümkün oldukça ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma yapılırken İHH’nın teşkilat yapısı gereği bir merkezden yönetilmemesi sebebiyle, Türkiye’de İHH adına kurulan bütün derneklerin faaliyet raporlarına ulaşma şansı bulunamamıştır. Ayrıca asıl araştırma konusu olan gönüllülere ulaşma noktasında da güçlükler yaşandığı belirtilmelidir. İHH alanında bu formatta yapılan ilk çalışma olma özelliği taşıyan bu tezin bundan sonra gerek İHH gerekse başka yardım kuruluşlarının derinlemesine incelenmesi hususunda teşvik edici olabileceği düşünülmektedir.

Son olarak bu çalışmanın vücut bulmasında beni her zaman cesaretlendiren ve çalışmam boyunca bana yol gösteren danışman hocam Doç. Dr. Kemal ATAMAN’a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca hem öğrenim hayatım boyunca hem de bu çalışmayı yaptığım süre zarfında bana destek olan başta muhterem annem ve babam olmak üzere tüm aileme, benden desteğini esirgemeyen arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLOLAR.....	ix
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK İHH

1. SİVİL TOPLUM KAVRAMI, GÜNÜMÜZDE SİVİL TOPLUM VE TÜRKİYE’DE STK’LAR	7
1.1. SİVİL TOPLUM KAVRAMI	7
1.2. GÜNÜMÜZDE SİVİL TOPLUM.....	10
1.2.1. Avrupa’da Sivil Toplum.....	12
1.2.2. Osmanlı’da Sivil Toplum	14
1.2.3. Türkiye’de Sivil Toplum	18
1.3. TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	21
1.3.1. Vakıflar	21
1.3.2. Dernekler	24
2. YARDIM KURULUŞU HÜVİYETİYLE ÖN PLANA ÇIKAN BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU: İHH.....	28
2.1. İHH’NİN TARİHÇESİ, MİSYONU VE VİZYONU	28
2.2. İHH’NİN TEŞKİLAT YAPISI.....	31
2.3. İHH’NİN BAZI FAALİYETLERİ.....	32
2.3.1. Ramazan Kampanyası	33
2.3.2. Kurban Kampanyası	33
2.3.3. Suriye Kampanyası.....	34

2.3.4. Yetim Kampanyası	34
2.3.5. Cami-Mescid İmarı Kampanyası	34

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR

1. GÖNÜLLÜLERİN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL DURUMLARINA AİT BİLGİLER	36
1.1. Deneklerin CinsiyetLERİNE GÖRE Dağılımı.....	36
1.2. Deneklerin YaşLARINA göre Dağılımı.....	37
1.3. Deneklerin Doğum YerLERİNE GÖRE Dağılımı	38
1.4. Deneklerin Aylık gelir Durumuna göre dağılımı	38
1.5. Deneklerin Mesleki Durumlarına göre dağılımı.....	39
1.6. Deneklerin Eğitim DURUMLARINA GÖRE DAĞILIMI.....	40
1.7. Deneklerin Medeni Durumlarına göre dağılımı	40
1.8. Deneklerin Dünya Görüşlerine göre dağılımı	41
2. GÖNÜLLÜLERİN YARDIM FAALİYETLERİNDE ALABİLECEĞİ RİSKLER ..	42
2.1. Savaş Olan Bölgelerde Risk Alabilme	42
2.2. Bulaşıcı Hastalık Olan Bölgelerde Risk Alabilme	46
2.3. Terör Saldırısı Olabilecek Bölgelerde Risk Alabilme.....	50
3. GÖNÜLLÜLERİN YARDIM YAPARKEN DİN, İRK, MEZHEP, KÜLTÜR VE İDEOLOJİ FARKLILIKLARINA YAKLAŞIMI.....	53
3.1. Din Farkı.....	53
3.2. İrk Farkı	61
3.3. Mezhep Farkı.....	69
3.4. İdeoloji Farkı	76
4. GÖNÜLLÜ OLMAYA SEVK EDEN FAKTÖRLER.....	79
4.1. Milli Duygular	80
4.2. Dini Duygular	81
4.3. Sosyal Çevre	82
4.4. İnsani Değerler	83
5. İHH'DA GÖNÜLLÜ OLMANIN KİŞİYE KAZANDIRDIKLARI	84
5.1. İnsanlara Karşı duyulan Sevgisinin Artması	84
5.2. DİNİ HAYATIn CANLANması	85

5.3. MÜSLÜMANLARA KARŞI OLAN SEVGİNİN ARTMASI	86
6. YOKSUL COĞRAFYALARIN OLUŞMA SEBEPLERİ	87
6.1. BAZI DEVLETLERİN DİĞER DEVLETLERİ SÖMÜRMESİ	87
6.2. ULUSLARARASI TOPLUMUN DUYARSIZ OLMASI.....	88
6.3. MUHTAÇ İNSANLARIN EĞİTİMSİZ OLMASI	89
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	91
KAYNAKÇA.....	95
EKLER	101
ÖZGEÇMİŞ	103

TABLolar

Tablo 1: Yıllara göre vakıf sayıları.....	22
Tablo 2: Yıllara Göre Faal Dernek Sayısı	25
Tablo 3: Yıllara Göre Dernek Üye Sayıları.....	26
Tablo 4: Yıllara Göre Teşkilatların Gelir Toplamı.....	26
Tablo 5: Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı.....	27
Tablo 6: Deneklerin Cinsiyet Dağılımı	37
Tablo 7: Deneklerin Yaş Dağılımı	37
Tablo 8: Deneklerin Doğum Yeri Dağılımı.....	38
Tablo 9: Deneklerin Aylık Gelir Durumu	39
Tablo 10: Deneklerin Meslek Durumu.....	40
Tablo 11: Deneklerin Eğitim Durumu.....	40
Tablo 12: Deneklerin Medeni Durumu	41
Tablo 13: Deneklerin Dünya Görüşü	42
Tablo 14: 2003-2013 yılları arasında dünyada yardım görevlilerine karşı yapılan saldırı istatistiği.....	43
Tablo 15: Savaş bölgesinde risk alabilme	43
Tablo 16: Savaş bölgesinde risk alabilmenin farklı değişkenlere göre dağılımı.....	45
Tablo 17: Bulaşıcı hastalıklara karşı risk alabilme.....	47
Tablo 18: Bulaşıcı hastalıklara karşı risk alabilmenin farklı değişkenlere göre dağılımı ...	48
Tablo 19: Terör saldırısı olabilecek bölgelerde risk alabilme	50
Tablo 20 Terör saldırısı olabilecek bölgelerde risk alabilmenin farklı değişkenlere göre dağılımı	52
Tablo 21: Farklı din mensuplarına yardım etme	55
Tablo 22: Farklı din mensuplarına yardım etmenin farklı değişkenlere göre dağılımı	56
Tablo 23: Yardım yaparken kendi din mensubunu önceleme	58
Tablo 24: Yardım yaparken kendi din mensubunu öncelemenin farklı değişkenlere göre dağılımı	60
Tablo 25: Farklı milletten insanlara yardım etme	63
Tablo 26: Farklı milletten insanlara yardım etmenin farklı değişkenlere göre dağılımı	64
Tablo 27: Yardım yaparken kendi milletinden olanı önceleme	66

Tablo 28: Yardım yaparken kendi milletinden olanı öncelemenin farklı değişkenlere göre dağılımı	67
Tablo 29: Farklı mezhep mensuplarına yardım etme	69
Tablo 30: Farklı mezhep mensuplarına yardım etmenin farklı değişkenlere göre dağılımı	71
Tablo 31: Yardım yaparken kendi mezhebini önceleme	73
Tablo 32: Yardım yaparken kendi mezhebini öncelemenin farklı değişkenlere göre dağılımı	74
Tablo 33: Farklı ideoloji sahiplerine yardım etme	76
Tablo 34: Farklı ideoloji sahiplerine yardım etmenin farklı değişkenlere göre dağılımı....	78
Tablo 35: Milli duygulardan dolayı gönüllü olma	80
Tablo 36: Dini duygulardan dolayı gönüllü olma	81
Tablo 37: Sosyal çevrenin teşvikiyle gönüllü olma.....	82
Tablo 38: İnsani değerlere olan inanç dolayısıyla gönüllü olma.....	83
Tablo 39: Gönüllü olmanın insan sevgisini artırması.....	85
Tablo 40: Gönüllü olmanın dini hayatı canlandırması	85
Tablo 41: Gönüllü olmanın Müslümanlara duyulan sevgiyi artırması.....	86
Tablo 42: Yoksulluğun oluşmasında sömürgeciliğin etkisi	88
Tablo 43: Yoksulluğun oluşmasında uluslararası toplumun etkisi.....	89
Tablo 44: Yoksulluğun oluşmasında insan faktörü	90

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
CÜİİBF:	: Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
NGO	: Non-Governmental Organisation (Hükümet Dışı Kuruluş)
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SÜİİBF:	: Sakarya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
t.y.	: Yayın tarihi yok
vb.	: ve benzeri
VGM	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
WVS	: World Values Survey
yay. haz.	: Yayına hazırlayan
y.y.	: Yayın yeri yok

GİRİŞ

Sivil toplum, kökleri Eski Yunan'a kadar götürülebilen bir kavramdır. O dönemlerde şehir devletlerinde yaşayan özgür erkeklerin yönetime eşit şekilde katılımını ifade eden bu kavram, aydınlanma ile birlikte tekrar gündeme gelmiştir. Jean Bodin, Thomas Hobbes, John Locke, Jean Jack Rousseau, Edmund Burke, Johann Gottlieb Fichte, George Wilhelm Friedrich Hegel, Karl Marx, Antonio Gramsci gibi isimler sivil toplum hakkında fikir beyan etmiş, bu kavramın gelişimine katkı sunmuştur. Bu arada İslam geleneğinin bir parçası olan ve Hz. Muhammed döneminden itibaren toplumda önemli görevler ifa eden “vakıf kültürünün”, sivil toplumun göstergeleri kabul edilebilecek pek çok tecrübeyi barındırdığı ifade edilmelidir. Özellikle Türk-İslam tarihi açısından ele alındığında Selçukluların ve Osmanlıların zengin ve kökleşmiş bir vakıf kültürüne sahip oldukları görülmektedir. Bahsedilen dönemlerde, günümüzde daha çok devletlerin görev sahası olan sağlık, eğitim, bayındırlık hizmetleri gibi pek çok alana devlet mümkün oldukça az müdahale etmiş, bu alanlardaki faaliyetleri vakıflara bırakmıştır. Bu açıdan İslam kültürünün özel olarak ise Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinin sivil toplum açısından zengin bir ortama sahip olduğu söylenebilir. Ancak unutmamak gerekir ki sivil toplum kavramı batı orijinli olup onun gelişimi kendi serüveni çerçevesinde olmuştur. Bu yüzden sivil toplumun İslam geleneğinde, tıpkı batılı tarzda olmasını beklemek yanlış olacağı gibi, bunun böyle olması da İslam geleneğinin bir nakışlığını ifade etmez.

Sivil toplum kavramının özellikle günümüz açısından öneminin artması 1970'li yıllara tekabül etmektedir. Bu dönemde Avrupa'daki işçi hareketleri sivil toplumu farklı bir mecraya sokmuştur. Ardından özellikle doğu bloğu ülkelerinde yaşanan toplumsal hareketler sivil topluma ivme kazandıran bir başka süreç olmuştur. Nihayetinde sivil toplum demokrasi ile anılır olmuş, sivil toplumun yönetime olan etkisi artmıştır. Sivil toplumun etkisinin artması onun örgütlenebilme kapasitesi ve imkanıyla doğru orantılı olmuştur. Güçlü bir sivil toplumdan bahsedilecekse güçlü sivil toplum kuruluşlarının varlığı birincil şart olarak zikredilebilir. Bugün dünyanın dört bir tarafında özellikle

Avrupa’da çok etkili sivil toplum kuruluşları faaliyetler yürütmektedir. Sivil toplum kuruluşları buldukları ülkelerin hükümetlerine etki eder noktaya gelmiştir. Hatta bu kuruluşlar sınır aşırı ve büyük organizasyon kabiliyeti gerektiren kampanyaları başarılı şekilde gerçekleştirebilmektedirler.

Türkiye’nin sivil toplum tecrübesi, dünyada sivil toplum ve sivil toplum kuruluşlarının geçirdiği serüvenden elbette bağımsız değildir. Her ne kadar eleştirilebilecek pek çok husus olsa da, geçtiğimiz yıllarda ülkemizde bu alanda ciddi birikim oluşmuştur. Günümüzde sivil toplum kuruluşlarını konu edinen akademik çalışmaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu çabaya bir katkı sunmak adına bu çalışma, Türkiye’deki önemli sivil toplum kuruluşlarından birisi olan İHH’yı konu edinmektedir. Yapılan taramada bu çalışmaya benzer kabul edilebilecek Türkiye’de Muhafazakar Yardım Kuruluşları isimli bir yüksek lisans tezi yapıldığı tespit edilmiştir. Örneklem olarak Deniz Feneri ve İHH’yı seçen bu tez, iki STK’nın kuruluşu, örgütlenmesi, faaliyetleri gibi konuları ele almakla beraber daha çok İslam dininin muhtaçlara yardım anlayışı ve bu etki ile hareket ettiğini düşündüğü mezkûr kuruluşların faaliyetlerini değerlendirmiştir. Elinizdeki çalışmada ise İHH’nın teşkilat yapısı, kampanyaları ve faaliyetleri ötesinde İHH gönüllüleri üzerine odaklanılacaktır.

Araştırmanın amacı ve önemi: Sivil toplum kuruluşları önemli ölçüde para ve insan kaynağını amaçları doğrultusunda harekete geçirebilme potansiyeline sahiptir. Bu potansiyel ile eğitim, kültür, sanat, insani yardım gibi konularda çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedirler. Özellikle son yıllarda, bu tür faaliyetleriyle ön plana çıkan sivil toplum kuruluşlarından bir tanesi İHH’dır. Vakıf, konferanslar, sempozyumlar düzenlemekte, kitaplar, bültenler ve raporlar yayınlamaktadır. Vecdi Akyüz’ün kaleme aldığı “ İslam’da Yetim”, Zahide Tuba Kor’a ait “ Ortadoğu’nun Aynası Lübnan” gibi kitaplar, “Mescid-i Aksa”, “Hür Doğu Türkistan” gibi sempozyumlar bunlara dair bir kaç örnek olarak zikredilebilir. Ancak vakfın asıl faaliyet alanı insani yardımlar üzerine odaklanmıştır. Türkiye’de ve dünyanın dört bir yanında çeşitli alanlarda faaliyet gösteren bu vakıf, ciddi bir para kaynağına ve insan gücüne sahiptir. Bu araştırma ile İHH’nın böyle büyük bir insan kaynağını arkasına nasıl alabildiği anlaşılmalı çalışılacaktır. Bunun için de İHH’da gönüllü olarak çalışanlar mümkün oldukça tanıtılıp, onları bu organizasyon içerisinde önüllü olmaya sevk eden sebepler ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları: Çalışmada sivil topluma ve sivil toplum kuruluşlarına dair genel bir değerlendirme ile birlikte İHH gönüllüleri ele alınmaktadır. Bu kapsamda önce sivil toplum kavramı, kavramın günümüz dünyasının gündemine tekrar nasıl geldiği ele alınıp, genel olarak Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarına değinilecektir. Daha sonra İHH’nın tarihçesi, misyonu ve vizyonu anlatılacaktır. Bununla birlikte İHH’nın bazı kampanyalarına yer verilecektir. Ardından çalışmanın asıl omurgasını oluşturan İHH gönüllüleri üzerine yapılan araştırma verileri ele alınacak ve analize tabi tutularak, gönüllülerin yaş, eğitim, cinsiyet, doğum yeri, meslek durumu, gelir düzeyi, dünya görüşü gibi bilgilerine yer verilecektir. Sonrasında denekleri gönüllü olmaya sevk eden hususlara bakılacak ve milli duygular, dini duygular, sosyal çevre ve insani değerlerden oluşan dört kategoriden hangisinin denekler için daha önemli olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır.

İHH gönüllülerinin faaliyetlerinde bir takım risklerle karşılaşması muhakkaktır. Gönüllülerin risk alma katsayılarının görülebilmesi adına en riskli görülen üç konu kendilerine sorulmuştur. Bunlar savaş olan bölgelerde risk alabilme, bulaşıcı hastalık olan bölgelerde risk alabilme ve terör saldırısı ihtimali olan bölgelerde risk alabilmedir. Deneklerin bu sorulara verdikleri cevaplara ayrıntılı şekilde yer verilecektir. Son olarak da İHH gönüllülerinin yardım yaparken din, ırk, mezhep ve ideoloji farklılıklarına nasıl yaklaştıkları tespit edilmeye çalışılacaktır.

Her araştırmada olduğu gibi problemin çok yönlü oluşundan kaynaklanan bazı problemlerle karşılaşıldığı ifade edilmelidir. Öncelikle İHH teşkilat yapısı itibari ile tek bir merkezden yönetilmeyen bir sivil toplum kuruluşu olduğu için, yapılan harcamalar, çalıştırılan personel sayısı, toplam gönüllü sayısı gibi bilgilere ulaşma şansı olmamıştır. Ayrıca Türkiye’nin pek çok ilinde örgütlenen İHH’nın gönüllülerine dair homojen bir örneklem oluşturmak gerçekten güçtür. Yine deneklerin samimiyetlerine güvenerek sorulan sorulara ne denli içtenlikle cevap verdiklerini tam olarak bilmek mümkün olmayacaktır. Ancak yapılan bu tür çalışmaların tümünde bu gibi problemlerle karşılaşılması olasıdır.

Araştırmanın örnekleme, yöntemi ve kullanılan teknikler: Çalışmada sorunsala yaklaşım genel olarak işlevselci kuram çerçevesinde olacaktır. Anket ve mülakata ağırlık verilirken, bunlara ilaveten konu ile alakalı literatür incelemesi ve gözlemden oluşan karma bir teknik kullanılmıştır. İHH gönüllülerini tanımak için gönüllülerden oluşan bir

örneklem grubu oluşturulmuştur. Bu örneklem grubunu ölçmek için İHH gönüllülerinin yaptığı faaliyetler incelenmiş ve gönüllüler hakkında genel bir bilgi toplanmıştır. Bu bilgiler ışığında bizi, hedeflenen amaca ulaştıracağı düşünülen anket formu meydana getirilmiştir. Anket formları deneklere kimi zaman yüz yüze, kimi zaman posta yolu ile ulaştırılarak cevaplar toplanmıştır. Şüphesiz tüm İHH gönüllülerine ulaşmak mümkün değildir. Bunun için bir örneklem grubu seçilmiştir. Bu örneklem grubu seçilirken mümkün olduğunca homojen ve bize, gönüllülerin ortalamasını verecek bir kitleye ulaşılmaya çalışılmıştır. Önce hangi illerdeki gönüllülere ulaşılabileceği tespit edilmiştir. Bursa, İstanbul, Şanlıurfa olmak üzere toplam üç ilden gönüllülere anket formu ulaştırılmıştır. Bursa, Türkiye'deki önemli İHH gönüllü kuruluşlarından birisine ev sahipliği yaptığı için tercih edilmiştir. İstanbul ise İHH'nın ilk kurulduğu yer ve en kapsamlı çalışmaların yapıldığı merkez konumuna sahip olduğu için seçilmiştir. Son olarak diğer iki şehirden sosyo kültürel yapısı ile farklılık arz eden Şanlıurfa, çalışmanın sonunda daha objektif sonuçlara ulaşmak için tercih edilmiştir. Oluşturulan anket formu, deneklere dağıtılmadan önce 20 kişilik bir grup üzerinde uygulanmış ve taleplere göre anket soruları revize edilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler SPSS programı ile değerlendirilmiştir.

Araştırmanın varsayımları:

- İHH gönüllülerinin içinden geldiği kültürel ortam dikkate alındığında gönüllülerin büyük çoğunluğunun erkek olması beklenebilir. Fakat İHH teşkilatlarına yapılan ziyaretlerde edinilen intiba gönüllüler içerisinde kadınların önemli bir orana sahip oldukları yönündedir. Ayrıca gönüllülerin daha çok gençlerden ve öğrencilerden oluşacağı varsayılmıştır. Gönüllülerin üst düzey gelire sahip olmadıklarını düşünmekteyiz. Ayrıca İHH gönüllülerinin tamamına yakınının dünya görüşü olarak kendisini İslamcılığa yakın gördüğü düşünülmektedir.
- Yardım yapan gönüllülerin genel olarak büyük oranlarda din, ırk, mezhep ve ideoloji farkı gözetmeyeceği varsayılmaktadır. Ancak bu konularda fark gözetme oranının sırasıyla en fazla din, mezhep, ırk ve ideoloji alanlarında olacağı düşünülmektedir.

- İHH gönüllülerini gönüllü olmaya sevk edecek sebepler milli duygular, dini duygular, sosyal çevre ve insani değerler şeklinde sınırlandırılmıştır. Bunların birlikte gönüllüleri en çok harekete geçiren sebepler sırasıyla dini duygular, insani değerler, milli duygular ve sosyala çevre olduğu öngörülmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK İHH

1. SİVİL TOPLUM KAVRAMI, GÜNÜMÜZDE SİVİL TOPLUM VE TÜRKİYE'DE STK'LAR

1.1. SİVİL TOPLUM KAVRAMI

Sivil toplum kavramı bugün anladığımız şekliyle 17. yy. sonlarında ortaya çıkmıştır. Fakat bu kavramın tarihini Eski Yunan'a kadar götürmek mümkündür. Bilindiği gibi Eski Yunan uygarlığında yönetim “polis” adı verilen küçük şehir devletlerinden oluşmaktaydı. Bu şehir devletleri, günümüzde demokrasinin ilk örneklerinin sergilendiği yerler olarak nitelendirilmektedir. Fakat bu demokrasi şehirdeki hür olan erkekler arasında olup doğrudan yönetime katılım şeklinde uygulanıyordu.¹ İşte bu siyasi atmosfer içerisinde “sivil toplum” kavramını ilk defa Aristoteles'in “politike koinonia” tanımlamasında görmekteyiz. Latincesi “societas civilis” olan bu kavram, belli yasalar içerisinde yaşayıp özgür ve eşit olan siyasal toplumu ifade etmektedir.² Yani şehir devletlerinde özgür erkek bireylerin yönetime eşit şekilde katılımı, sivil toplumu oluşturmaktadır. Burada önemli olan nokta, siyasi yönetim ile sivil toplumun özdeş kabul edilmesidir. Günümüzde ise devlet ve sivil toplum, birbirinden ayrı alanlar olarak düşünülmektedir. Ancak bu dönemde oikos-polis ayrımından bahsetmek mümkündür. Buna göre oikos “insanın duyularını, güdülerini, itkilerini yaşadığı yer” iken, politike koinonia'nın yaşandığı polis ise “insan aklının, insan aklının yansıması olan dilin sergilendiği mekan”dır.³ Oikos özeldir ve toplumun, devletin müdahalesinden uzak alandır. Polis ise bir takım ahlaki sorumlulukların olduğu kamuya açık alandır.

Başlangıçta böyle bir anlama sahip olan sivil toplum kavramı, zaman içerisinde anlamı ve etkisi değişerek günümüze ulaşmıştır. Bu değişim, Jean Bodin, Thomas Hobbes, John Locke, Jean Jack Rousseau, Edmund Burke, Johann Gottlieb Fichte, George Wilhelm Friedrich Hegel, Karl Marx, Antonio Gramsci gibi isimlerin, sivil toplum ve devlete dair ortaya koydukları görüşler neticesinde gerçekleşmiştir.⁴

¹ Ömer Çaha, **Aşkın Devletten Sivil Topluma**, 5. Basım, Orion Kiatpevi, Ankara, 2012, s. 23.

² Funda Onbaşı, **Sivil Toplum**, 1. Basım, LM Yayınları, İstanbul, 2005, s. 13.

³ Özkan Yıldız, “Sivil Toplum, Demokrasi ve Çoğulculuk”, **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**, S. 5, Yıl 2, İstanbul, 2004, s. 85.

⁴ Mine Gözübüyük Tamer, “Tarihsel Süreçte Sivil Toplum”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 27, S. 1, Yıl 2010, ss. 89-105.

Jean Bodin'in sivil topluma dair dile getirdikleri, bahsedilen değişimin önemli basamaklarındandır. O sivil toplumu, birçok ailenin bir araya geldiği, karşılıklı bağımlılıkların ve kaygıların olduğu topluluklar olarak tanımlar. İşte bu topluluğu bir otorite etrafında birleştiren güç ise devlettir. Nitekim devlet de tıpkı aile gibi örgütlenmiştir. Aile reisinin otoritesi mutlakdır, sorgulanamaz. Fakat bu reis aile bireylerinin menfaati için çalışır, aileyi bir arada tutar. Devletin de otoritesi mutlakdır ve amacı toplumun menfaatini koruyup, insanları mutlu şekilde bir arada tutmaktır.⁵ Bodin devlet-sivil toplum ayrımını yapan ilk kişilerden biri kabul edilir. Onun, ailenin özel yaşam alanını, devletin ise kamusal alanı oluşturduğu ve bunların birbirinden net şekilde ayrıldığını ifade etmesi, devlet-sivil toplum ayrımına yaptığı vurgu açısından önemlidir. Fakat bu görüşün Eski Yunan'da var olan oikos-polis ayrımına yakınlığı göze çarpmaktadır. Nihayet Bodin sivil toplum karşısında devleti, mutlak egemen ve kısıtlanamayan yarı tanrısal bir konuma oturtmuştur.⁶

Thomas Hobbes'a göre toplum, başlangıçta doğa durumu olarak ifade edilen bir haldedir ve daha sonra sözleşme ile sivil-politik hale dönüşür. Hobbes'in sivil olan ile politik olan arasında bir ayrım yapmadığı görülmektedir. Bodin'in devlet-sivil toplum ayrımına karşın, Hobbes'in doğa durumu-sivil/politik durum ayrımı yaptığı görülmektedir. Hobbes, insanların doğaları gereği topluca yaşadıklarını fakat bu durumun doğuştan toplum oldukları anlamına gelmeyeceğini söyler. Doğa durumunda insanlar, tamamen eşit ve özgürdürler. İnsan doğası gereği kendi için en iyi olanı ister ve doğa durumunda herkes, herşey üzerinde dilediği gibi hak iddia edebilir. Eğer bir üst akıl bu durumu düzene sokmaz ise orada kargaşa meydana gelir. Hobbes'a göre bu, en kötü durumu ifade eder.⁷ Hobbes yaşadığı dönemde güçlü bir İngiliz devletinin var olması gerektiğine inanıyordu. Bu durum onun, devleti tartışılmaz olarak konumlandırmasına ve sivil toplum kavramına bu çerçevede yaklaşmasına sebep olmuştur.⁸ İnsanlar kargaşadan kurtulmak için tüm haklarından feragat edip, haklarını üçüncü bir tarafa devretmek zorundadır. Böylece devlet denen yapı ortaya çıkar. Hobbes'in devleti kesinlikle tartışılmazdır, ayrıca devletin din

⁵ Olcay Karakuş, Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2006, s. 8.

⁶ Abdurrahman Saygılı, "Jean Bodin'in Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Kralın İki Bedeni", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 63, S. 1, Yıl 2014, Ankara, 2014, ss. 187-188.

⁷ Thomas Hobbes, **Leviathan**, çev. Semih Lim, 13. Basım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014, s. 103-113. Onbaşı, a.g.e., s. 19.

⁸ Gülnur Acar Savran, **Sivil Toplum ve Ötesi**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2013, s. 51.

dahil tüm kurumlar üzerinde son sözü söyleme hakkı vardır. Onun ideal devleti, farklılıkların en aza indirildiği devlettir.⁹ Hobbes'in bu düşüncelerinin, günümüzde çoğulculuk temelinde kurgulanan sivil toplum anlayışından uzak olduğu görülmektedir.

J. J. Rousseau da doğa durumu ve politik-sivil durum ayrımından bahseder. Doğa durumunda insan faaliyetleri yeme içme gibi temel ihtiyaçları karşılamaktan ibaretti ve kimse bu ihtiyaçları karşılamak için bir başkasına muhtaç değildi. Bu nedenle insanlar topluca yaşamak yerine tek başına yaşıyorlar ve birbirlerine karşı herhangi bir sorumluluk duymuyorlardı. Sonraları ihtiyaçların daha karmaşık hale gelmesiyle, insanlar bunları kendi başlarına karşılayamaz hale geldiler. Bunun sonucunda mülkiyet ve mülkiyetin getirdiği kargaşa ortamı meydana geldi. Kargaşadan kurtulmak için ise birlikte yaşama iradesini ortaya koyan ve mülkiyeti düzenleyen bir sözleşme ortaya çıktı. Rousseau'ya göre bu sözleşme ile doğa durumundan sivil-politik duruma geçilmiş olur.¹⁰ Görüldüğü gibi sivil-politik topluma geçişte temel faktör mülkiyet kavramıdır. İnsanlar mülklerini korumak için sözleşme vasıtasıyla iradelerini "genel iradeye" devrederler.¹¹ Ayrıca her ne kadar aynı kavramı kullansalar da Hobbes'in doğa durumu ile Rousseau'nun doğa kavramı arasında nüans olduğu göze çarpmaktadır. Tıpkı Hobbes'da olduğu gibi Rousseau da çoğulcu bir sivil toplum düşüncesinden uzaktır ve devlete geniş bir yetki alanı tanır.

Hobbes ve Rousseau gibi doğa durumu-sivil/politik durum ayrımından bahseden John Locke'in doğa durumu, diğerlerinden farklılık arz eder. O doğa durumunu, insanların eşit ve özgür olduğu, karşılıklı yardımlaşma ve anlayışın en üst seviyede olduğu durum olarak tanımlar. İnsanlar doğal olarak böyle davranma eğiliminde olmalarına karşın, herkesin her zaman böyle davranması garanti edilemez. Bu doğal davranış durumunun ihlal edilmesi halinde herkesin kuralları çiğneyen kişiyi cezalandırma hakkı doğar. Locke bu durumun toplumu, savaş ve kargaşaya sürükleyeceğini ifade eder. Düzeni sağlamanın tek yolu ise cezalandırma mekanizmasının tek bir otoriteye devredilmesi ile mümkündür. Bu otorite devlettir ve sivil toplumu temsil eder.¹²

⁹ Hasret Aktaş, "Batıda ve Türkiye'de Sivil Toplum", **Kamuda Sosyal Politika**, C. 2, S. 4, Ankara, 2008, s. 91.

¹⁰ Jean Jacques Rousseau, **Toplum sözleşmesi**, çev. Vedat Günyol, 13. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s. 4-7, 13-22. Gülnur Acar Savran, a.g.e., s.57.

¹¹ Özgüç Orhan, "J. J. Rousseau'da Genel İrade Kavramı", **Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 14, y.y, Yıl 2012, ss. 4-7.

¹² Onbaşı, a.g.e., s. 21.

1.2. GÜNÜMÜZDE SİVİL TOPLUM

Bu başlık altında öncelikle günümüzde sivil toplum kavramının ne anlam ifade ettiği ve sivil toplumun nasıl tanımlandığı ele alınacaktır. Ardından 18.yy ile birlikte sivil toplumun dünya gündemine, dolayısıyla Türkiye gündemine tekrar nasıl girdiği üzerinde durularak son yüzyılda, özellikle seksenli yıllarla birlikte, sivil toplumun kazandığı ivme ve değişim konu edilecektir.

Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ve haberleşmenin tarihte hiç olmadığı kadar yaygın hale gelmesi, örgütlenmenin kolaylaşması, savaşlar ve haksız uygulamalar ile devlete olan güvenin azalması sonucu farklı sivil inisiyatiflerin ortaya çıkması, özellikle son dönemde birey olarak yalnızlaşan modern insanın, post modern dönem ile birlikte cemaat ilişkilerine yönelmesi, sivil toplumu günümüzde çok önemli bir noktaya taşımıştır. Artık küresel bir köy olarak kabul edilen dünyada coğrafyaların, halkların, ulus devletler ile birbirinden ayrımı anlamsızlaşmıştır. Açe'de, Endonezya'da yaşanan bir felakete dünyanın bir başka ucundan yardım gönderilebilmektedir. Veya Filistin'de yaşanan bir drama tarihi ve kültürel hiçbir benzerliği olmayan toplumlardan tepkiler yükslebilmektedir. Bu çabalar çoğu zaman devlet desteğinden bağımsız hatta devlete rağmen gerçekleşmektedir.¹³ Nihayet sivil toplumun önemi hem nicelik hem de nitelik olarak artmaktadır. Bugün sivil toplum örgütleri farklı yapılanmalar şeklinde toplum içinde yaygınlaşırken, farklı alanlarda çalışan gönüllü örgütlerden, düşünce kuruluşlarına, sosyal hareketlerden vatandaşlık inisiyatiflerine, hükümet-dışı örgütlerden sendikalara ve meslek odalarına kadar geniş bir yelpaze içinde hareket eden bir yapıya bürünmüştür.¹⁴ Günümüzde insanlar bir araya gelerek oluşturdukları cemiyetleri, alışlagelmiş din, ırk, vatandaşlık gibi kimliklerin üzerinde görmeye başlamışlardır. Bu noktaya varılmasında, bahsedilen klasik kimlikler üzerinden oluşturulan çatışmalar ve bu çatışmalar sonucunda yaşanan savaşlar, açlık, sömürü gibi gayri insani durumların vicdanlarda açtığı derin yaralar önemli rol oynamıştır.

Sivil topluma dair yapılan birkaç tanıma bakmak, günümüzde sivil toplumun neyi ifade ettiğinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Larry Diamond'a göre sivil toplum, "örgütlü sosyal yaşamın gönüllü, kendi kendini üreten, kendi kendini destekleyen,

¹³ Philippe Ryfman, **Sivil Toplum Kuruluşları**, 1. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006, s. 22.

¹⁴ E. Fuat Keyman, "Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum", **Sivil Toplum Akademisi**, http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=473:avrupada-ve-tuerkiyede-sivil-toplum&catid=49:akademik&Itemid=113 , (15.02.2015).

devletten özerk olup bir yasal düzen ya da ortak kurallarla bağlı olan alanıdır... Sivil toplum özel alan ve devlet arasında duran aracı bir varlıktır.”¹⁵ John Keane’ye göre ise sivil toplum;

Şiddet karşıtı, kendi kendine örgütlenen, kendi kendini değerlendiren ve yansıtan ve hem birbirleriyle hem de onların eylemlerini sınırlayan ve mümkün kılan devlet kurumlarıyla sürekli bir gerilim içerisinde olma eğiliminde bulunan yasal koruma altındaki devlet dışı kurumların karmaşık ve dinamik bir topluluğunu hem tanımlayan hem de tasavvur eden bir ideal tip kategorisidir.¹⁶

Bir başka tanımda ise sivil toplum şöyle tarif edilmektedir; Sivil toplum kavramı, devlet denetiminin veya baskısının ulaşamadığı veya belirleyici olmadığı alanlarda bireylerin devletten izin almadan, sorgulanma korkusu taşımadan ve ekonomik ilişkilerin baskısından büyük ölçüde bağımsız hareket ederek tutum belirleyebildikleri, gönüllü ve rızaya dayalı ilişkilerin ve kurumların oluşturulabildiği bir toplumu ifade eder.¹⁷ Son olarak ise şöyle bir tanıma yer verilecektir:

Sivil toplum, toplumsal sorunlara etkili ve uzun dönemli çözüm bulma sürecine aktif olarak katılan ve bu temelde de siyasi aktörleri bu çözümleri yaşama geçirecek politikalar üretmeye yönlendirmek için çalışan farklı gönüllü örgütlerin devlet denetimi dışında kurduğu ortak alanıdır.¹⁸

Son tanım, günümüzde sivil toplumun yönetime katılımında artan etkisi göz önüne alındığında önemli görülmektedir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere sivil toplumun ve sivil toplumun örgütlü bir formu olan STK’ların, devletten özerk olmaları, kar amacı gütmemeleri, gönüllülük esasına dayanmaları ve bağımsız olmaları icap eder. Ayrıca sivil toplum şiddetten tamamen uzaklaşmayı gerektirir. Aynı zamanda sivil toplumun yönetime etki bakımından önemli bir güç odağı olabileceği durumunu da göz ardı etmemek gerekir.¹⁹ Sivil toplumun var olabilmesi için gerekli şartları Ömer Çaha dört madde halinde sıralamıştır. Bunlar farklılaşma, örgütlülük, iradi beraberlik ve otonomileşmedir. Toplum ne kadar çok farklı kesimlerden oluşursa karşılıklı bağımlılık o kadar çok olur. Bu durum,

¹⁵ Onbaşı, a.g.e., ss.45-46.

¹⁶ Onbaşı, a.g.e., ss.45-46.

¹⁷ Süniye Şen, Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 2008, s. 35.

¹⁸ Süniye Şen, a.g.e., s. 35

¹⁹ Ergün Yıldırım, “Apolitik Politikaların İnşacıları Olarak Sivil Toplum”, **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**, S. 10, Yıl. 3, İstanbul, 2005, s. 67.

toplum içerisinde tek bir zümrenin tahakkümünü engeller. Örgütlenme imkanının olmadığı bir yerde ise sivil toplumdan bahsetmek mümkün değildir. Sivil toplum dernek, vakıf, sendika gibi şekillerle örgütlendiği zaman anlamlı olur. Böyle bir örgütlenmenin olmadığı yerde sivil toplum güç olarak ortaya çıkamaz. Sivil toplumun en önemli şartı gönüllülüktür. Birey organizasyona tamamen kendi iradesiyle katılmalı ve birey olarak grup içerisinde varlığını devam ettirebilmelidir. Sivil toplum dışarıdan müdahaleye kapalı kendi istikametini kendisi çizen bir yapıya sahiptir. Ne devlet, ne sermaye, ne de asker gibi hiçbir unsurun güdümünde olmamalıdır. Bu durum sivil toplumun otonom yapısını ifade eder.²⁰ Sivil toplum ve demokrasi doğru orantılı olarak hareket eder. Sivil toplumun olduğu yerde demokrasi, demokrasinin olduğu yerde sivil toplum gelişim gösterir. Nitekim ileri demokrasinin hakim olduğu devletlerde sivil toplumun güçlü olduğu, demokrasinin olmadığı veya iyi işletilmediği ülkelerde sivil toplumun güdük kaldığı görülmektedir. Toplum doğası gereği çoğulcu bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla sivil toplum da bu zemin üzerinde yükselecek, birbirinden ayrı düşünen çok sayıda grup, cemaat, dernek aynı platformda boy gösterecektir. Bunların kavga etmeden ama kendi varlıklarına da hanel getirmeden var olabilmeleri, belli noktalarda uzlaşmaya varmalarına bağlıdır. Bu uzlaşmanın temeli bir diğerinin varlık hakkını kabul etmektir. İşte bu uzlaşmayı sağlamak için demokrasinin varlığı hayati bir önem arz etmektedir.²¹

1.2.1. Avrupa’da Sivil Toplum

Türkiye’nin sivil toplum serüveni, Avrupa’da sivil toplum alanında meydana gelen gelişmelerden bağımsız değildir. Bu yüzden Türkiye’deki sivil toplum ele alınmadan önce, Avrupa’daki sivil topluma değinilmesi yerinde olacaktır. Her ne kadar Avrupa’da sivil toplumun tarihi Eski Yunan’a kadar götürülebilse de, modern anlamda sivil toplumun temelleri 13. yy’da atılmıştır. Avrupa’da zenginleşme, lüks hayat, özel hayat ve özel mülkiyetin yaygınlaşması ile sivil toplumun önü açılmıştır. Bu dönemde özel alana ve özel alanın toplum içinde zuhur eden kurumu aileye, güçlü bir vurgu yapıldığı gözlemlenmektedir. Aile, ekonomik hayatın tam ortasında bulunması ve sosyal statünün kaynağı olması nedeniyle çok ehemmiyet verilen bir kurumdu. Üretimin aile içerisinde gerçekleşmesi, dolayısıyla sermayenin de burada büyümesi, bireylerin ailelerinden

²⁰ Çaha, a.g.e., s.62-65.

²¹ Nilgün Toker Kılıç, “Demokrasinin Varlık Koşulu Olarak Çoğulculuk”, **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**, S. 9, Yıl. 3, İstanbul, 2005, s. 49.

aldıkları paye ile sosyalleşmesi, kendilerini aile ile anlamlandırmaları, bu dönemde ailenin merkezi bir konumda olmasının başlıca sebeplerindedir. Sonuç olarak aile, devletin ve kilisenin karşısına önemli bir güç odağı ve kimlik olarak çıkmıştır. Bu durum aileyi sivil toplumun gelişiminde önemli bir etken haline getirmiştir. Avrupa’da aynı dönemlerde etkin olan esnaf loncaları da sivil toplumun gelişiminde önemli pay sahibi olmuştur. Ekonomik alanda pek çok yetkisi olan bu loncalar şehirlerin şekillenmesinde rol oynamıştır. Ortaçağ Avrupası’nda feodal toplumsal yapı ve güçlü kilise otoritesi sebebiyle mutlak otoriteye sahip bir merkezi devlet yapısı oluşturulamamıştır. Devlet genellikle bahsedilen unsurlar tarafından çevrelenmiş ve bu durum, devletin toplumun farklı kesimleri arasında dengeleyici unsur olarak görev ifa etmesinin önünü açmıştır. Devletin bu fonksiyonu sivil toplumun gelişiminde önemli köşe taşlarından birini oluşturmaktadır.²²

Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali ile birlikte Avrupa toplumunda köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bunların başında serbest pazar hakkı gelmektedir. Aristokratların ve kilisenin dışında pazarı elinde bulunduran ve bu pazarı yönlendiren bir zümre ortaya çıkmıştır. Bu zümrenin ekonomik gücü giderek artarken eş zamanlı olarak toplumda yeni bir sınıf meydana getirmişlerdir. Burjuva olarak adlandırılan bu sınıf aristokrasinin ve kilisenin karşısında önemli bir güç oluşturarak bir takım taleplerde bulunmuştur. Bu talepler sivil toplum için önemli olan birey ve bireysel hakların gündeme gelmesini sağlamıştır. Aile, üretimin merkezi ve statü kaynağı olmaktan çıkarak toplumdaki önemini kaybetmiştir. Sıradan bir köylünün çocuğu ticaret yaparak zengin olabilirken, soylular tarafından dikkate alınır hale gelmiştir. Tüm bu gelişmeler zenginliğin kaynağı ve mülkiyet haklarının değişimini beraberinde getirmiştir. Önceleri sahip olunan toprak ile ölçülen zenginlik anlamsızlaşmıştır. Yaptıkları büyük ticari faaliyetler ile altın gibi değerli madenlere sahip olan burjuvanın zenginliği yeni mülk edinme yollarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Hem serbest pazarın ve burjuvanın ortaya çıkışı, hem de mülkiyet hakkının doğuşu yerleşik düzene (soylular, devlet, kilise) karşı girişilen bir mücadelenin sonucunda gerçekleşmiştir. İşte bu mücadele, 18.yy’da sivil toplumun daha önce olduğundan çok daha farklı şekilde Avrupa gündemine gelişini hazırlamıştır.²³ Ayrıca

²² Çaha, a.g.e., s.90-102.

²³ E. Fuat Keyman, “ Türkiye’de ve Avrupa’da Sivil Toplum”, **İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No: 3**, y.y., 2004, s. 2-4.

zengin iş imkanları nedeniyle kentlere göç artmış, birbirinden farklı olan birçok insan yanyana yaşamak durumunda kalmıştır.

Yukarıda izah edilen süreçler sonucunda, Eski Yunan'dan sonra değişerek çok farklı bir anlamla Avrupa'nın gündemine giren sivil toplum, 1970'lerle birlikte yeniden bir kırılma yaşamıştır. Batı Avrupa'da yükselen işçi hakları talepleri bir süre sonra karşılık bulmuş ve sivil toplumun bu talepleri, hükümetleri sosyal devlet olmaya zorlamıştır. Fakat bu yıllarda Doğu Avrupa çok farklı bir süreç yaşamıştır. Doğu Avrupa ile birlikte Latin Amerrika ülkelerinde, despot yönetimlere karşı yürütülen demokrasi mücadeleleri, sivil toplumu tekrar ve güçlü bir şekilde gündeme getirmiştir. Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya gibi ülkelerde başlayan hak talepleri devletlerin direnç göstermesi sonucu ayaklanmalara dönüşmüştür. 1956 Budapeşte ve 1968 Prag baharlarında halk, hak ve özgürlükler için ayaklanmıştır. Bu ayaklanmaların çoğu kanlı şekilde bastırılmasına rağmen sivil toplum pes etmemiştir. Sivil toplum spontane tepkiler vermek yerine daha örgütlü oluşumlarla mücadele yoluna gitmiştir. Polonya'da 1976 yılında kurulan İşçi Savunma Komitesi, sivil toplumun örgütlü olarak mücadeleye devam etmesinin önemli örneklerinden birisi olmuştur. Takip eden dönemde bu tür oluşumlar çoğalmış ve sivil toplum, despot yönetimlere karşı mücadelede önemli başarılar elde etmiştir.²⁴ Nihayet başlangıçta modernitenin tezahürü olan, daha çok pazar ilişkileri ve mülkiyet haklarıyla bağlantılı görülen sivil toplum, gelişen yeni sürecin sonunda demokrasi ve demokrasiden mülhem, insan hakları, yönetime katılım, düşünce özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü gibi kavramlarla birlikte anılır olmuştur. Sonuç olarak önceleri özel yaşamın parçası olan sivil toplum, kamusal alana taşınmış ve devletlerin kararlarını etkileyen hatta etki alanları devletleri aşan bir konuma ulaşmıştır. Tüm bunlar sivil toplumu güçlü ve işlevsel kılarken onu özellikle devletin karşısında önemli bir güç haline getirmiştir.

1.2.2. Osmanlı'da Sivil Toplum

Avrupa'da sivil toplumun ortaya çıkışının önemli sebeplerinden sayılan merkezi devlet yapılanmasının zayıf olması, toplumsal sınıfların varlığı ve hem bu sınıflar arasında hem de sınıflar ile devlet arasında bir gerilimin mevcut olması, serbest pazar, bireysel haklar kavramı gibi durumlar Osmanlı'da mevcut değildir. Osmanlı Devleti merkezi

²⁴ Ahmet İçduygu, Zeynep Meydanoğlu, Deniz Ş. Sert, **Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu 2**, Tüsev Yayınları, İstanbul, 2011, s. 50; Çaha, a.g.e., ss.112-127.

yönetimin çok güçlü olduğu bir devlet olmuştur. Avrupa tarzı toplumsal sınıfların olmadığı Osmanlı Devletinde, devlet ile toplum arasında aracı konumunda olan yapılardan söz etmek mümkün değildir. Her ne kadar tasavvuf kurumu ve ulemanın bir kısmı böyle bir görev ifa etmiş olsa bile, bu işlev Avrupa'daki tecrübelerden çok farklı olmuştur. Ayrıca devletin otoritesi, toplum ile arasında var olan bir sözleşmeden (vatandaşlık) kaynaklı değil, şeriat ve hanedanın otoritesi ile birlikte daha çok devletin elinde bulunan güçten kaynaklıdır. Osmanlı'da devlet ile toplum birbiriyle en üst seviyede bütünleşmiştir. Avrupa'da sivil toplumun gelişmesinde başat rol oynayan serbest pazar Osmanlı'da mevcut değildir. Devlet tüm ekonomik faaliyetlerin yürütücüsü ve denetleyicisidir. Sadece pazar değil, ekonominin temeli olan toprak ve kullanım hakkı da bütünüyle devlet kontrolünde olmuştur. Modern anlamda birey ve birey hakları kavramı Osmanlı'da gelişmemiştir. Önemli olan birey değil devlettir, dirlik ve beraberliktir. Bu durum Osmanlı toplumunda zulüm ve adaletsizliğin hüküm sürdüğü anlamına gelmez. Aksine İslam kaynaklı olarak bir çok konuda insana, Avrupa ülkelerinden çok daha fazla değer verildiği bilinmektedir. Ancak modern anlamda bireyin ön plana çıkmaması, Osmanlı toplumunu Avrupa'dakine benzer bir sivil toplum tecrübesinden uzak tutmuştur. Avrupa'dan farklı olmakla birlikte Osmanlı toplumunda da toplumsal sınıf olarak nitelenebilecek yapılar mevcuttur. Ancak burada statünün kaynağı üretim değil bizatihi devletin kendisidir.²⁵ Bir kimse devletin kendisine verdiği ünvanlar ile toplumda statü elde eder. Örneğin ekonominin en önemli parçası olan tımar sistemini işleten tımar sahipleri devletin lütfu ve icazeti ile ekonomik güç elde etmektedir. Devlet istediği zaman bu kişilerin sahip oldukları statü ve ayrıcalıkları ellerinden alabilir. Daha sonraki dönemlerde tımar sisteminin kaldırılması ile ortaya çıkan “ayanlar” her ne kadar Avrupa tarzı bir burjuva kesimini andırırsa bile aslında çok farklıdır. Zaman zaman güçlü olmalarına rağmen ayanlar statülerini devletten alan bir sınıf olmuştur. Nitekim devlet merkezi otoriteye tehdit olarak hissettiği anda ayan sistemini ortadan kaldırmıştır.²⁶ Osmanlı'da, özellikle üst düzey bürokratlara çok büyük değer verildiği bilinmektedir. Bu bürokratlar devletin kendilerine verdiği görev ve yetki ile statü sahibi olurlar. Osmanlı toplumunda bir başka önemli toplumsal sınıfı ulema kesimi oluşturmaktaydı. Ulemanın yetişmesi, hocalık yapması, üst

²⁵ Seyfettin Aslan, “Türkiye’de Sivil Toplum”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 9, S. 31, y.y., 2010, ss. 260-283.

²⁶ Kemal H. Karpat, **Osmanlı’dan Günümüze Asker ve Siyaset**, 1. Basım, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 28-34.

düzyer görevler alması hep devlete ve devletle arasındaki iliŐkiye bağlı olmuştur. Bu yüzden ulema sınıfı da tıpkı diğerleri gibi devlet karşısında bir güç odağı oluŐturamamıŐtır.²⁷

Tüm bunlara rağmen Osmanlı'da sivil toplum unsurları olarak tanımlanabilecek yapılar mevcut olduğu ifade edilmelidir. Bunların başında bizatihi devletin yapısı gelmektedir. Her ne kadar devlet mutlak bir otoriteye sahip olsa bile bu otorite Şeriat ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmanın topluma ciddi bir hareket alanı açtığı görülmektedir. Yine Osmanlı devletinde kültürel yapıya devletin müdahalesi söz konusu değildir. Farklı din mensuplarının, farklı etnik unsurların bir arada yaŐamasına karşın kimse örf, adet ve geleneklerini yaşatma noktasında sınırlandırılmamıŐtır. Her din mensubu kendi inancının gereği olan dini yaşama, öğretme ve yayma hakkına sahip olmuş, her etnik grup ana dilini serbestçe kullanabildiği gibi istediği takdirde ana dilde eğitim yapabilmıŐtir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nde yönetici ile yönetilen arasında bir sözleşme olmamasına rağmen devlet, halk ile arasındaki iliŐkiye önem vermiŐ, halkın menfaatlerini koruma noktasında titiz davranmıŐtır. Bu yüzden halk ile yönetim arasında belli bir karşılıklı rızanın varlığından söz edilebilir.²⁸ Sivil topluma örnek teşkil edebilecek bir başka yapı da lonca teŐkilatıdır. Loncalar mesleğe ıracak yetiŐtirmenin yanında insani değerlerin vaazı, gençlerin sorunlarıyla alakadar olma, askeri alana katkı, sosyal hizmetler gibi konularda faaliyet göstermekteydiler. Ayrıca loncalar zengin ile fakir, üretici ile tüketicisi, devlet ile toplum arasında aracı görevi üstlenirken, herhangi bir kesimin haksızlığa uğramasının önüne gemekteydiler. Loncaların devletin kontrolünde olmasına hatta bir ölçüde devletin kendisine verdiği görevleri yerine getirmesine karşın, yukarıda ifade edilen yapıları ile sivil toplum açısından önemli bir görev ifa ettiği söylenebilir.²⁹ Osmanlı vakıf sistemi sivil toplumun bir başka unsuru olarak kabul edilebilir. Vakıflar, bağımsız yönetimleri, kendilerine ait ekonomik kaynakları ile günümüz sivil toplum kuruluşlarını andırmaktadır. Bugün devletin görevi olan dolayısıyla devletin inisiyatifi ile yapılan pek çok faaliyet vakıflar eli ile yapılmaktaydı. eŐme, köprü, yol, medrese gibi

²⁷ mer Çaha, "Osmanlı'da Sivil Toplum", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 49, S. 3, Ankara, 1994, ss.84-88.

²⁸ Adem Dağ, "Osmanlı Devletinde Sivil toplum ve Sosyal Hizmetlerin Temel Unsurları", <http://www.ihhakademi.com/wp-content/uploads/2014/03/osmanlıda-stk-ve-sosyal-hizmetlerin...pdf>, (19.02.2015), ss.2-4.

²⁹ Selahattin Bayram, "Osmanlı Devletinde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilatı ve Esnaf Loncaları", **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 21, İstanbul, 2012, ss. 85-86.

hizmetlerin vakıfların inisiyatifi ile yapıldığı bilinmektedir. Vakıfların bu alanlarda yaptıkları hizmetler, devletin sivil topluma ne kadar geniş alan açabildiğinin göstergesi konumundadır.³⁰ Bundan dolayıdır ki, normalde devlet inisiyatifi ile kurulan çoğu Osmanlı şehri şekillenme sürecinde sivil toplumun müdahalesine açık olmuştur.³¹

Tasavvuf Osmanlı'da önemli toplumsal kurumlardan birisi olmuştur. Tarikatlar şeklinde örgütlenen bu kurum, Türklerin anadoluya gelişinden bu yana önemli görevler ifa etmiştir. Tarikatların devletten tamamen bağımsız olduğunu söylemek mümkün değildir. Osmanlı devleti ehli sünnet itikadı içerisinde hareket eden ve devlete karşı tehdit oluşturmayan tarikatlar ile iyi ilişkiler kurmuş, bunların bir çoğunu desteklemiş, onlara kolaylıklar sağlamıştır. Bu tarikatlar devlet tarafından denetlenmesine rağmen, onların özerk yapılarına hiçbir zaman zarar verilmemiştir. Buna karşın devlete karşı isyanın parçası olan ve ehli sünnet itikadı dışında kalan kesime karşı ciddi yaptırımlar uygulanmıştır. Bu tarikatların faaliyetlerinin sınırlandırıldığına, sonlandırıldığına hatta yöneticilerin ağır cezalara çarptırıldığına rastlamak mümkündür. Devletin tarikatlar üzerindeki bu etkisine rağmen tarikatların sivil toplum unsuru kabul edilebilecek pek çok özelliğinden bahsetmek mümkündür. Yukarıda ifade edildiği üzere tarikatların önemli ölçüde özerk bir yapıya sahip olduğu unutulmamalıdır. Tarikat içi hiyerarşi, faaliyet alanları gibi konularda tarikatlar tamamen bağımsızdırlar. Ayrıca ehli sünnet içerisinde olup meşrep itibari ile birbirinden farklılaşabilen tarikatların varlıklarını devam ettirebilmelerini, sivil toplumun var olmasının şartlarından kabul edilen “farklılaşma”nın bir tezahürü olarak nitelendirmek mümkündür.³² Tarikatların gelirleri arasında devlet tarafından tahsis edilen araziler ve mallar önemli bir yer tutar. Fakat devlet desteği dışında halkın kendi imkanları ile yaptıkları infakların tarikatların asıl gelir kaynakları olduğu bilinmektedir. Bu durum sınırlı da olsa tarikatların devletten bağımsız ekonomik güce sahip olduğunu göstermektedir.³³ Tarikatların vakıflarla iç içe olması hasebiyle bu gruplar, vakıfların yaptığı eğitim, sağlık gibi sosyal hizmetleri yerine getirebilen bir yapıya sahip olmuştur. Son olarak yerі geldiğinde tarikatların devlet ile halk arasında uzlaştırıcı bir rol

³⁰ Abdulkadir Buluş, “Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bir Örnek: Osmanlı Vakıfları”, **SÜİİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, S. 16, Konya, 2009, ss. 24-28.

³¹ Fatma Acun, “Osmanlı Şehirlerinde Devlet ve Sivil Toplum”, **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**, S. 10, Yıl. 3, İstanbul, 2005, ss. 55-57.

³² Rifat Özdemir, “Osmanlı Devleti'nin Tarikat Tekke ve Zaviyelere Karşı Takip Ettiği Siyaset”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, S. 5, 1994, ss. 279-282.

³³ Özdemir, a.g.m., s.289.

üstlendiği hususunu dile getirmekte fayda var. Tüm bunlar Osmanlı'da sivil toplum unsuru olarak ifade edilebilecek yapıları oluşturmaktadır.

1.2.3. Türkiye'de Sivil Toplum

Osmanlı'da modernleşme ile birlikte devlet kurumları başta olmak üzere pek çok alanda reformlar yapılmıştır. Bu reformlar sonucunda anayasal bir sistem ortaya çıkmış, zaten bürokrasi tarafından çevrelenen padişahın yetkileri daha da sınırlandırılmıştır. Bunlar sivil toplumun daha fazla güçlenmesini gerektiren gelişmeler olmasına karşın Osmanlı'da sivil toplum gelişmek bir yana dursun gerilemiştir. Çünkü ortaya çıkan devletçi seçkin zümre çok fazla güçlenmiş ve bu zümre toplumsal farklılaşmaya tahammül göstermemiştir. Ayrıca bu seçkinler klasik anlayışla, devleti sivil topluma incelemişlerdir. Devletçi seçkinlerin önemli bir özelliği ise devletin gücünü kullanarak halkı modernleştirme çabası olmuştur.³⁴ Osmanlı'nın yıkılması ile birlikte bu durum daha ağır bir hal almıştır. Cumhuriyet kurulduktan sonra sivil toplum için gerekli şartların iyice ortadan kalktığı söylenebilir. 1923-1950 yılları arasında faaliyet gösteren tek dernek, CHP ideolojisini yaymakla görevli olan Halk Evleri olmuştur. Tıpkı Osmanlı'nın son dönemlerinde olduğu gibi devletçi elit halkı terbiye edilmesi gereken bir kitle olarak görmüş ve onları değiştirmek için çok daha büyük bir güçle halka karşı mücadeleye girişmiştir. Bu noktada, yönetimde tek adam anlayışının hakim olması önemli bir vakadır. Öyle ki Mustafa Kemal ve İsmet İnönü Osmanlı'nın son dönemlerindeki padişahlardan çok daha etkili ve yetkili olmuştur. Osmanlı'da eskiden beri süregelen farklı dini, etnik, kültürel ve geleneksel formlar görmezden gelinerek tektipleşmeye gidilmiştir.³⁵

Bu dönemin en belirgin özelliklerinden birisi devletin tek partili sistem ile yönetilmiş olmasıdır. Sivil toplumun yönetime katkısı açısından tek parti dönemi büyük bir hayal kırıklığıdır. Zaten vakıfların kapatılması, tüm mallarının hazineye devredilmesi gibi uygulamalarla sivil toplumun organize olan tüm şekilleri ortadan kaldırılmış, siyasi parti olarak bu mücadeleyi devam ettirmek isteyenler de sert müdahalelerle engellenmiştir.³⁶

³⁴ Aydın Uğur, "Dünyada ve Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimi", **Üç Sempozyum Sivil Toplum Kuruluşları**, yay. haz. Osman Köker, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 11-12.

³⁵ Ferhat Kentel, "Sivil Toplum Kuruluşları Projecilik Versus Kültürel Yurttaşlık", **Projeler, Projecilik ve Sivil Toplum Kuruluşları**, yay. haz. Ali Çakmak, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 3-6.

³⁶ Vahap Uluç, "Türkiye'de Sivil Toplum ve Demokrasi İlişkisi", **CÜİİBF Dergisi**, C. 14, S. 1, Sivas, 2013, ss. 406-409.

Yine bu dönemde özel teşebbüs ortadan kalkmış, ekonomi devletin ve devleti elinde tutan bir grup elitin kontrolünde olmuştur. Demokrat Partinin kurulup serbest seçimler sonucunda iktidara gelmesi Türkiye’de yeni bir dönemin miladı olmuştur. İnsan hakları açısından yaşanan acı tecrübeler, demokrasinin sürekli inkıtana rağmen sivil toplum 1950-1980 yılları arasında belli bir mesafe almıştır. Devletçi elitin baskısı sürekli üzerlerinde olsa bile gücünü halktan alan bir siyasi elit oluşmaya başlamıştır.³⁷ Toplumsal farklılaşmanın önü bir nebze olsun açılmış, halk özellikle siyasi partiler aracılığı ile farklı düşünce, kültür ve geleneklerini ifade edebilir konuma gelmiştir.

1980 sonrası dönem sivil toplum için yeni fırsatların ortaya çıktığı yeni bir dönem olmuştur. Sosyalist ülkelerde dile getirilen demokrasi talepleri, sivil toplumun örgütlenme kapasitesi ve etkisini artırması açısından ciddi bir tecrübe olmuştur. Sivil toplumun bu mücadelede başarıya ulaşması onu farklı boyutlarıyla tekrar dünya gündemine getirmiştir. Sivil toplum, demokrasi, insan hakları, liberalizm gibi söylemlerle birlikte anılır olmuştur. Türkiye’de de buna paralel gelişmeler meydana gelmiştir. İlk değişim ekonomi alanında meydana gelecektir. Liberal ekonomi programları hayata geçirilmeye başlanmış, Türkiye ekonomisi dünyaya açılmıştır. Darbeler ve bürokratik güç ile sivil toplum üzerinde sürekli hissedilen devletçi baskı sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Bu dönemde İslami hareket ve Kürt hareketi sivil toplum olarak devlete karşı büyük bir direnç oluşturmuştur. Yine kadın hareketleri sivil toplumun önemli bir yüzü haline gelmiştir. Tüm bu gelişmelerin Türkiye’nin Avrupa Birliği süreciyle yakından ilgili olduğu gözden kaçmamalıdır.³⁸ Özelleştirmelerle devletin ekonomi üzerindeki etkisi azalmış, demokratik reformlar hayata geçirilmiş, özellikle yerel yönetimlerde sivil topluma hiç olmadığı kadar yer verilmiştir. Bunun yanında sivil toplum için geçmişteki ideolojik kamplaşmalar kısmen anlamsızlaşarak ilgi daha çok hava kirliliği, sağlık, turizm, çevre, insan hakları, dinsel haklar, etnik haklar ve kadın hakları üzerinde yoğunlaşmıştır.³⁹

90’lı yıllar ilginç tecrübelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. İslamcılar kurdukları dernekler, vakıflar, gazeteler, dergiler ile başarılı faaliyetlere imza atmış, kendilerini topluma anlatarak geniş bir kesimi harekete geçirmiştir. Bu durum kendisini siyasette de göstermeye başlamıştır. Örneğin o dönem İslami hareketin siyasi tezahürü olan Refah

³⁷ Uluç, a.g.m., ss. 410-413

³⁸ Onbaşı, a.g.e., ss. 63-67.

³⁹ Ömer Çaha, **Sivil Toplum Aydınlar ve Demokrasi**, 1. Basım, Plato Film Yayınları, İstanbul, 2008, ss. 146-150.

Partisinin oy oranları tahminlerin üzerinde artış göstermiş nihayetinde birinci parti olmuştur.⁴⁰ Bunun üzerine devletçi elit başta olmak üzere yerleşik düzenin tüm unsurları karşı atağa geçmiş ve bu süreç darbe ile sonuçlanmıştır. 12 Eylül'ün ardından yeni bir ara dönem daha yaşayan Türkiye ekonomik, siyasal, toplumsal alanlarda büyük yaralar almıştır. Sivil toplum budanmış, insan hakları ihlalleri çok ciddi boyutlara ulaşmıştır.

Türkiye'de Ak Parti iktidarı yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. 90'lı yıllarda uygulanan politikalar devlete olan güveni sarsmış, halk yeni bir siyasi tercihte bulunarak daha önce mecliste bulunan partileri meclis dışında bırakmıştır. Bu yeni dönemle birlikte ekonomi öncelenirken güvenlik ve demokrasi dengesine dikkat edilmiştir. Demokratik reformlar hız kazanmış, ekonomi daha sağlıklı bir zemine çekilmiştir. Türkiye'nin AB ile yürüttüğü müzakerelerin bu sürece katkı verdiğini belirtmek gerekir.⁴¹ Toplumsal farklılaşma bu dönemde daha belirgin olmaya başlamıştır. İslami hareket kendisine daha geniş bir alan bulmuştur. Oluşan serbest ortamla birlikte İslami kesimin değerleri daha fazla toplumsal kabul görmüş, değer verilen bazı semboller daha görünür hale gelmiştir. Bu sürece İslami kesimin oluşturduğu başarılı sivil toplum örgütlenmesinin ciddi katkısı olduğu söylenebilir. Toplumsal farklılaşmanın çeşitlenmesinden Kürt hareketi de payını almıştır. Kürt sorunu ile ilgili bir çok cesur adım atılırken, Kürt hareketi ilk defa silah dışı bir mücadeleyi bu kadar ciddi düşünür hale gelmiştir. Bu noktaya gelmesinde, yapılan reformlarla birlikte Kürt hareketine, kendini örgütlü olarak hem sivil toplumda hem de siyasette serbestçe ifade edebilme şansı verilmiş olmasının önemli payı vardır. Bu yeni dönemin karakteristik özelliklerinden bir tanesi askeri vesayetin tamamen ortadan kaldırılması olmuştur. Askeri vesayetin ortadan kalkması demokrasinin güçlenmesini, demokrasinin güçlenmesi sivil toplumun gelişmesini beraberinde getirmiştir. Türkiye ekonomisinin dünyaya açılması, hiç olmadığı kadar hız kazanmıştır. İhracat temelli büyüme ile toplumun farklı kesimleri, devletten bağımsız ekonomik büyüme noktasında ciddi mesafe kat etmiştir. Bir başka önemli husus olarak küreselleşmenin geldiği boyut zikredilebilir. Bugün özellikle sosyal medya ile sivil toplumun eline çok büyük bir silah geçmiştir. Kolay manipüle edilebilen bir alan olmasına rağmen iletişimin bu kadar hızlı

⁴⁰ http://www.ysk.gov.tr/ysk/faces/HaberDetay?_afzLoop=38222178685510342&_afzWindowMode=0&_afzWindowId=ei3rs123z_135#%40%3F_afzWindowId%3Dei3rs123z_135%26_afzLoop%3D38222178685510342%26training_id%3DYSKPWCN1_4444010920%26_afzWindowMode%3D0%26_adf.ctrl-state%3Dei3rs123z_147, (24.02.2015).

⁴¹ E. Fuat Keyman, **Türkiye'de Sivil Toplumun Serüveni: İmkansızlıklar İçerisinde Bir Vaha**, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Yayınları, Ankara, 2006, ss.30-39.

olması ve siyasi sınırları anlamsız kılması sivil toplum için yeni fırsatları beraberinde getirmektedir. Bugün sivil toplumun yönetime katılım oranı yükselmiş ve sivil topluma fon sağlayan kaynaklar çeşitlenmiştir. Örgütlenme özgürlüğü alanında yapılan reformlar sivil toplumu daha rahat hareket eden bir noktaya ulaştırmıştır. Yukarıda bahsedilen süreçler neticesinde, Türkiye’de sivil toplum önemli bir güç haline gelmiştir.

1.3. TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Yukarıda izah edilen süreçlerin neticesinde, Türkiye’de sivil toplum hatırı sayılır bir ilerleme kaydetmiştir. Bunun en açık örneklerini sivil toplum kuruluşlarının geldiği nokta itibariyle görmek mümkündür. Örgütlenme hakkı sağlıklı sivil toplumun vazgeçilmez unsurudur. Bu yüzden bir ülkedeki sivil toplumun hangi düzeyde olduğunu anlamak açısından, o ülkedeki sivil toplum kuruluşlarının (STK) hangi düzeyde olduğu önemli bir göstergedir. Ülkemizde sivil toplum çeşitli formlarda örgütlenerek, çeşitli amaçlara yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir. Türkiye’de sivil toplum kuruluşları, vakıflar, sendikalar, meslek odaları ve dernekler gibi formlar altında örgütlenerek faaliyet göstermektedir.

1.3.1. Vakıflar

DİA’da vakfın tanımı şu şekilde yapılmıştır: “Sözlükte “durmak; durdurmak, alıkoymak” anlamındaki vakıf (vakf) kelimesi terim olarak “bir malın mâliki tarafından dinî, içtimaî ve hayrî bir gayeye ebediyen tahsisi” şeklinde özetlenebilecek hukukî bir işlemle kurulan ve İslâm medeniyetinin önemli unsurlarından birini teşkil eden hayır müessesesini ifade eder.”⁴²

Tarihimizde vakıflar çok önemli bir yer tutmuş ve İslam Medeniyeti “vakıf medeniyeti” olarak nitelendirilmiştir. Vakıfların tarihi İslamdan önceki dönemlere kadar uzanmaktadır. Eski Yunan, Roma, Bizans ve eski Türk kavimlerinde vakıflara rastlamak mümkündür. Özellikle Bizans döneminde vakıf ve vakıf hukukunun önemli gelişim gösterdiği ifade edilmektedir. Ancak İslam Medeniyeti ile birlikte vakıf geleneği altın çağını yakalamıştır. İslam’ın ilk yıllarından itibaren vakıf örnekleri ile karşılaşmaktadır. Hz. Muhammed’in fakirlerin kullanımına vakfettiği Fedek arazisi ilk vakıf örneğidir.⁴³ Hz.

⁴² Hacı Mehmed Günay, “Vakıf”, DİA, C. 42, İstanbul, 2012, s. 475.

⁴³ <http://www.uluslararasıilikodulleri.com/vakif-ve-medeniyet-2/>, (05.08.2015)

Ömer'in vakfettiği Semğ Hurmalığı, Hz. Osman'ın vakfettiği su kuyusu ve Hz. Ebubekir, Hz. Ali, Abdullah İbni Zübeyr gibi sahabelere ait vakfiyeler diğer vakıf örneklerinden bazılarıdır.⁴⁴ Ayrıca bunun yanında Kabe'nin Hz. İbrahim tarafından vakfedilmesinin ilk vakıf örneği olduğu görüşünü serdedenler de mevcuttur. Dört halife dönemi ve sonrasında vakıflar hızla yaygınlaşmıştır. Türklerin İslam'ı kabulü ile birlikte vakıf kültürüne önemli katkı sundukları görülmektedir. Bunun ilk örneği Karahanlılar döneminde görülmüş ardından Selçuklular ve Osmanlılar ile vakıf kültürünün en güzel örnekleri sergilenmiştir. İslam geleneğinde çok önem verilen vakıflar, eğitim-öğretim, dini hizmetler, sağlık hizmetleri, sosyal yardım hizmetleri, ulaşım ve şehircilik hizmetleri, askeri hizmetler, ekonomik hizmetler ve kültür hizmetleri gibi geniş bir alanda faaliyet göstermişlerdir. Darulaceze, Hilaliahmer, Daruleytam, Vakıf Gureba Hastanesi gibi cemiyetler, Osmanlı'da özellikle sosyal yardımlaşma konusunda ön plana çıkan vakıf örneklerinden bazılarıdır. Osmanlı'nın son döneminde kurulan bir nazırlık ile denetlenen vakıf hizmetleri, Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte tesis edilen Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından denetlenmeye başlanmıştır.⁴⁵ Bugün hukuki anlamda dört farklı vakıf türü kabul edilmektedir. Bunlar mazbut vakıflar, mülhak ve esnaf vakıfları, cemaat vakıfları, Türk Medeni Kanunu'na tabi vakıflar olarak sıralanmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün hazırladığı istatistik bilgilere bakarak, vakıfların bugününü daha rahat değerlendirmek mümkün olacaktır. Burada Vakıflar Kanunu'na tabi olan, cumhuriyetten sonra kurulmuş vakıflara ait veriler değerlendirilecektir.

Tablo 1: Yıllara göre vakıf sayıları⁴⁶

Yıllar	1980	1990	2000	2014
Vakıf Sayısı	601	2.355	4.559	4.867

Türkiye'de 12 Eylül darbesi ardından, dünyadaki gelişmelere paralel olarak demokratikleşme çabalarının gündeme geldiği ve sivil toplumun güçlenmeye başladığı

⁴⁴ <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1951-08-03-04/AUHF-1951-08-03-04-Koprulu.pdf>, (05.08.2015).

⁴⁵ Bkz. İsmail Akyüz, Türkiye'de Muhafazakar Yardım Kuruluşları, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2008, ss. 39-44; Ahmet Turan Yüksel, "Türk-İslam Medeniyetinde Vakıfların Önemi ve Fonksiyonları", **Yoksulluk**, C. 3, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 22-31; Bülent Köprülü, "Tarihte Vakıflar", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 8, S.3, 1951, ss. 479-492.

⁴⁶ <http://www.vgm.gov.tr/db/dosyalar/webicerik194.pdf>, (01.03.2015).

daha önce ifade edilmişti. Sivil toplumun örgütlenmesinin önündeki engelleri aşmaya yönelik adımlar neticesinde 1980-1990 yılları arasında vakıf sayılarında patlama olmuş, vakıflar önceki sayılarının dört katına ulaşmıştır. Bu artış eğilimi devam etmiş ve 1990-2000 yılları arasında vakıf sayıları iki kat daha artış göstermiştir. Dönemin şartlarından bağımsız değerlendirilecek olursa bu artışların anormal olduğu ifade edilebilir. Fakat bu veriler kendisine ket vurulan sivil toplumun hareket alanı bulduğunda ortaya koyduğu tepki olarak yorumlanmalıdır. Nitekim ilerleyen yıllarla birlikte bu artış oranının azaldığı ve denge profilini yakalamaya başladığı görülmektedir. İstenilen düzeylerde olmasa bile nicelikleriyle beraber vakıfların niteliklerinin de arttığını söylemek mümkündür. Çünkü vakıfların nitelikleri açısından en önemli verilerden birini, sahip oldukları gelirler oluşturmaktadır. Güçlü sivil toplum güçlü maddi yapıyla tahkim edilebilir. İstatistiklere bakıldığında Türkiye’de vakıfların gelirlerinin genel olarak artış göstermekte olduğu görülmektedir. Özellikle vakıflara yapılan üye ödentileri ve bağışlarda görülen artış, bu ekonomik büyümenin büyük oranda kamu kuruluşları desteğinin dışında olduğunu göstermesi açısından oldukça anlamlıdır. Vakıfların artan gelirleriyle birlikte yaptıkları faaliyetlere ayırdıkları kaynaklar da artış göstermiştir. Bunlar içerisinde en dikkat çekici olanları sosyal yardım ve eğitim alanında yapılan harcamalarda görülen artış olmuştur.⁴⁷ Vakıfların hedef kitlesi sivil toplumun ilgisinin nereye yönelik olduğunu anlamak açısından önemlidir. Bu konuyla alakalı istatistikler incelendiğinde vakıfların sırasıyla en çok çocuklara/gençlere, yoksullara, kadınlara, yaşlılara, engellilere... yönelik faaliyetler yaptığı görülmektedir.⁴⁸ Burada ilk sırayı gençlerin alması önemli bir veridir. Ayrıca hedef kitle olarak kadınların üçüncü sırayı almaları dikkat çekicidir. Özellikle 90’lı yıllarla birlikte Türkiye’nin gündemine hızlı şekilde giren kadın hakları tartışmaları ile kadınların, sivil toplum kuruluşlarının güçlü faaliyet alanlarından biri haline geldiği görülmektedir. Bu çalışmada İHH insani yardım vakfı gönüllülerinin ayrıntılı şekilde ele alınacak olması itibarıyla özellikle insani yardım vakıfları ile alakalı bazı istatistik bilgilere yer vermek faydalı olacaktır. Ülkemizde insani yardım alanında ciddi çalışmalar yapılmaktadır hatta Türkiye, dünyada en fazla insani yardım yapan üçüncü ülke konumuna yükselmiştir.⁴⁹ Acaba insani yardım yapan STK’larda faaliyet gösteren kişi sayısı, bazı Avrupa ülkeleri ile

⁴⁷ <http://www.vgm.gov.tr/db/dosyalar/webicerik205.pdf>, (01.03.2015).

⁴⁸ <http://www.vgm.gov.tr/db/dosyalar/webicerik202.pdf>, (01.03.2015).

⁴⁹ http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2015/06/GHA-Report-2015_-Interactive_Online.pdf, (25.07.2015).

kıyaslandığında nasıl bir tablo ile karşılaşılmaktadır? WVS'ye göre Almanya'da insani yardım kuruluşlarına üye olanların ülke nüfusuna oranı %13,3 iken bunların %7,7'sini aktif olmayan, %5,6'sını aktif olan üyeler oluşturmaktadır. Hollanda'da toplam üye oranı %15,9 olup bunların %12,9'unu aktif olmayan, %3'ünü ise aktif olan üyeler oluşturmaktadır. Aynı veriler bazında İspanya'ya bakıldığında toplam üye oranı %7,4 iken bunların %3,5'ini aktif olmayan, %3,9'unu aktif olan üyeler oluşturmaktadır. Türkiye'deki insani yardım kuruluşlarında faaliyet gösterenlerin oranları ise toplamda %2,5 iken bunların %1,4'ünü aktif olmayan, %1,1'ini aktif olan üyeler oluşturmaktadır. Türkiye insani yardıma harcadığı para bakımından çok büyük mesafe almış ve bu alanda üst sıralara yükselmiştir. Ancak insani yardım faaliyetleri yapan kuruluşlara üye olan ve çalışan kişi bakımından Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında Türkiye'nin geride olduğu görülmektedir.⁵⁰

1.3.2. Dernekler

Batı'da sanayi devrimiyle birlikte şehirlere göç artmış, farklı kültürlerden, farklı sosyal statülerden ve farklı mesleklerden bir çok insan şehirlerde yan yana yaşamaya başlamıştır. Bu durum yabancılaşan ve yalnızlaşan insanları kendi bireysel ve grup çıkarlarını muhafaza etmeye yönlendirmiştir. Bahsedilen yöneliş neticesinde dernek dediğimiz modern örgütlenme biçimi meydana gelmiştir. Derneğin tanımı şu şekilde yapılmaktadır: "Gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli bir ortak amacı gerçekleştirmek üzere bilgi ve çalışmalarını sürekli birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır."⁵¹

Tarihimizde vakıflar olarak tezahür eden sivil toplum kuruluşları Osmanlı'nın son dönemlerinde devlet ve toplum düzeninin her alanda bozulmasından nasibini almıştır. Zayıflayan ve bir nazırlık vasıtasıyla devlete bağlanan vakıflar, toplumda önceleri icra ettiği fonksiyonları yerine getiremez olmuştur. Osmanlı böyle bir süreçten geçerken, Batının tesiri iyice artmış, yapılan reformlarla bir çok alanda batı örnek alınarak değişiklikler yapılmıştır. Osmanlı'da, Batı tarzı bir sivil toplum kuruluşu örgütlenmesi olarak dernekler ilk defa 19.yy'da cemiyet adıyla ortaya çıkmıştır. Bu cemiyetlerin kurucuları Müslüman Osmanlı halkı, gayri müslim Osmanlı halkı ve Batılı yabancılarıdır.

⁵⁰ <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>, (25.07.2015).

⁵¹ <http://www.dernekler.gov.tr/tr/Mevzuat/kanun/4721-Sayili-Turk-Medeni-Kanunu.aspx>, (29.06.2015).

Özellikle Batılı yabancıların ve gayri müslim azınlıkların kurduğu cemiyetlerin güçlü oldukları ifade edilmelidir. 2. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte 16 Ağustos 1909 tarihinde 353 sayılı Cemiyetler Kanunu kabul edilmiş ve cemiyetler yasal bir statüye oturtulmuştur. 2. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e kadar cemiyetler için belli oranlarda özgür bir ortamın var olduğu söylenebilir. Fakat Cumhuriyet'le birlikte cemiyetlere bir takım kısıtlamalar getirilmiş özellikle tek parti döneminde cemiyetlerin sayısı azalırken var olan cemiyetler de CHP ile bütünleşmiştir. Tek parti döneminin ardından dernek sayılarında hızlı bir artış meydana gelmiştir. 27 Mayıs darbesiyle yara alan dernekleşme, özellikle 12 Mart muhtırası ve 12 Eylül darbeleri dönemlerinde devlet tarafından oldukça sınırlandırılmıştır. Fakat daha sonraları bu uygulamalardan vazgeçilmiş, aşamalı olarak dernekleşme önündeki engeller kaldırılmıştır. Günümüzde derneklerin durumunu anlamak için bazı istatistik verilere göz atılacak ve bu veriler kısaca ele alınacaktır.⁵²

Bugün Türkiye'de toplam dernek sayısı 261.019 iken bunların 105.558 tanesi faal olarak varlığını devam ettirmektedir.⁵³ Bir karşılaştırma yapılacak olursa örneğin Almanya'da toplam dernek sayısı 600.000 civarındadır. Esasen az denilemeyecek bir sayıda derneğe sahip olan Türkiye, Almanya ile kıyaslandığında geride kalmaktadır.⁵⁴ Türkiye'de dernekleşme hızlı şekilde artmaktadır. Türkiye'nin geçmiş yıllardaki dernek sayılarına bakıldığında bu durum görülmektedir.

Tablo 2: Yıllara Göre Faal Dernek Sayısı⁵⁵

Yıl	2000	2005	2010	2015
Sayı	72.229	71.292	85.838	105.576

Görüldüğü üzere dernek sayılarında genel olarak düzenli bir artış eğilimi vardır. Özellikle 2005 yılı sonrasında dernek sayılarında sert bir yükseliş meydana gelmiştir. Bu yükselişte 2004 yılında kabul edilen 5253 sayılı yeni dernekler kanununun önemli etkisi olduğu kanaati ifade edilmelidir. Çünkü bu kanun ile birlikte dernekler üzerindeki kısıtlamalar ortadan kaldırılmıştır. Dernek sayılarının serbest toplum ve demokrasi ile

⁵² Haz. Ekrem Sırma-Turgay Özekici-Übeydullah Kısacık, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Cemiyetler**, İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2013, ss. 14-26.

⁵³ <http://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/derneksayilari.aspx>, (02.03.2015).

⁵⁴ <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/neuer-rekord-deutschland-hat-so-viele-vereine-wie-nie-zuvor-12288289.html>, (04.07.2015).

⁵⁵ <http://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/yillara-gore-faal-dernek.aspx>, (02.03.2015).

irtibatlı olduğu düşünülecek olursa, Türkiye'nin bu anlamda iyi yolda olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 3: Yıllara Göre Dernek Üye Sayıları⁵⁶

Yıl	2004	2006	2008	2010	2012	2014
Sayı	5.282.029	8.084.286	7.885.248	8.787.629	9.666.553	9.845.745

Dernek sayıları yanında derneklere üye olan kişi sayıları da önemli verilerden birini oluşturmaktadır. Çünkü sivil toplum kuruluşlarının en önemli güç kaynağı bireylerin sivil toplum örgütlerine katılımından kaynaklanmaktadır. Tablo 3'teki veriler yukarıda dile getirilen görüşleri destekler mahiyettedir. Zira dernek sayıları artarken, dernek üye sayıları daha da hızlı şekilde artış göstermektedir. Buradan yola çıkarak sivil toplumun ve onun en yaygın örgütlenme şekli olan STK'ların güçlenmeye devam ettiği rahatlıkla söylenebilir. Fakat yine Almanya ile bir kıyas yapılacak olursa Türkiye'de derneklerin üye sayılarının düşük olduğu söylenebilir. Zira Almanya'da derneklere üye olanların sayısı 23 milyon civarındadır.⁵⁷ Ayrıca Almanya'da nüfusun %44'ünün en az bir derneğe üye olduğu görülmektedir. Bu oran 2000 yılında %53 iken günümüze değin sürekli bir azalma eğilimi görülmektedir.⁵⁸ Her şeye rağmen %44'ün önemli bir oran olduğu ortadadır.

Sivil toplumun güçlü olabilmesi için güçlü finans kaynaklarına sahip olması gerekir. Sivil toplumun en yaygın örgütlenme şekli olan derneklerin gelirleri, Türkiye'de STK'ların bu alandaki durumu hakkında bilgi verebilir. Daha önce sivil toplumun gelişebilmesi için gerekli olan şartlardan bahsederken serbest pazar ekonomisi ve bireylerin mülk edinme hakkından söz edilmişti. Finansal kaynaktan mahrum olan bir sivil toplumun gelişmesi, örgütlenmesi mümkün değildir. Aşağıda Türkiye'deki derneklerin gelir tablosu yıllara göre belirtilmiştir.

Tablo 4: Yıllara Göre Teşkilatların Gelir Toplamı⁵⁹

Yıl	2009	2010	2011	2012	2013
Gelir Toplamı	4.456.062.028,8	5.178.746.271,9	6.783.626.223,8	6.200.765.652,1	8.726.194.846,8

⁵⁶ <http://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/derneklerin-yillara-gore-uye.aspx>, (02.03.2015).

⁵⁷ <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/neuer-rekord-deutschland-hat-so-viele-vereine-wie-nie-zuvor-12288289.html>, (04.07.2015).

⁵⁸ <http://www.stiftungfuerzukunftsfragen.de/newsletter-forschung-aktuell/254.html>, (04.07.2015).

⁵⁹ <http://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/gelir-toplami.aspx>, (02.03.2015).

Tabloda görüldüğü gibi derneklerin gelirleri genel olarak düzenli bir artış göstermektedir. Bu durum derneklerin sadece sayılarının artmadığını, finans kaynaklarının, dolayısıyla niteliklerinin de arttığını göstermektedir. Çünkü STK'ların niteliklerini artırmaları açısından güçlü gelir kaynaklarına sahip olmaları gerektiği bilinen bir gerçektir. Hem hukuki olarak dernekleşmenin önündeki engellerin kaldırılması, hem derneklerdeki aktif üye sayısının artması, hem de derneklerin mali açıdan güçlenmesi Türkiye'de sivil toplumun giderek güçlendiğini göstermektedir. Giderek güçlenen sivil toplum ve onun en yaygın örgütlü yapısı olan dernekler acaba hangi alanlara ilgi duymaktalar?

Tablo 5: Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı⁶⁰

Faaliyet Alanları	Dernek sayıları
Mesleki ve Dayanışma Dernekleri	32262
Spor ve Spor ile İlgili Dernekler	19478
Dini Hizmetlerin Gerçekleşmesine Yönelik Dernekler	17400
İnsani Yardım Dernekleri	6849
Eğitim Araştırma Dernekleri	5970
Kültür, Sanat ve Turizm Dernekleri	5317
Sağlık Alanında Faaliyet Gösteren Dernekler	2483
Çevre Doğal Hayat Hayvanları Koruma Dernekleri	2174
Bireysel Öğreti ve Toplumsal Gelişim Dernekleri	2104
İmar Şehircilik ve Kalkınma Dernekleri	1738
Hak ve Savunuculuk Dernekleri	1635
Toplumsal Değerleri Yaşatma Dernekleri	1610
Engelli Dernekleri	1376
Kamu Kurumları ve Personelini Destekleyen Dernekler	1336
Düşünce Temelli Dernekler	1219

⁶⁰ <http://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/derneklerin-faaliyet-alanina-gore.aspx>, (03.02.2015).

Yukarıda derneklerin en çok faaliyet yaptığı 15 alan dernek sayılarıyla birlikte verilmiştir. Derneklerin en çok faaliyet gösterdiği alan olarak açık ara farkla mesleki ve dayanışma dernekleri dikkat çekmektedir. Tarihte lonca teşkilatıyla mesleki işbirliği konusunda ciddi bir tecrübe birikimi söz konusu olmuş fakat sonraları bu teşkilatlar eski işlevlerini yitirmişlerdir. Günümüzde meslek işbirliği dernekler çatısı altında devam etmektedir. Fakat bu derneklerin çok etkili olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu derneklerin mesleğe katkı düzeylerinin anlaşılması için derinlemesine bir araştırmaya gereksinim duyulmaktadır. Dayanışma dernekleri arasında en dikkat çekici olanların ise hemşeri dernekleri olduğu düşünülmektedir. Çalışma konumuzla doğrudan irtibatlı olan insani yardım alanında faaliyet gösteren dernek sayısının oldukça fazla olduğu gözle çarpılmaktadır. Bu derneklerin gerek yurtiçine gerek yurtdışına yönelik yardım faaliyetleri giderek artmaktadır.

2. YARDIM KURULUŞU HÜVİYETİYLE ÖN PLANA ÇIKAN BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU: İHH

2.1. İHH'NİN TARİHÇESİ, MİSYONU VE VİZYONU

Türkiye’de tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş, köyden kente doğru hızlı bir nüfus hareketine sebep olmuştur. Köylerde kendine özgü bir sosyoloji içerisinde yaşayan insanlar şehirlere geldiğinde farklı bir sosyolojik ortamla karşılaşmışlardır. Bu durum adaptasyon sorununa neden olmuş, sorunun üstesinden gelmek için insanlar kendi aralarında yardımlaşmaya, hemşerileri ile bir araya gelip köyde yaşadıkları hayatı kısmen de olsa şehirde yaşamaya çalışmışlardır. Bu süreç ilerleyen dönemlerde profesyonelleşerek dernekler aracılığıyla sürdürülmüştür. Köyden kente göç eden insanların derneklerle genişleyen organizasyon tecrübesi özellikle 90’lı yıllarla birlikte kendini farklı bir alanda hissettirmeye başlamıştır. 90’lı yılların öncesi ve devamında Türkiye gündemini meşgul eden bir kaç önemli uluslararası insani kriz yaşanmıştır. Bunlardan ilki yaklaşık altı yıl süren ve 1988 yılında sona eren Rusya’nın Afganistan’ı işgali ve Afgan Cihadıdır. Diğeri ise dört yıl süren ve 1996 yılında sona eren Bosna Savaşıdır. Ayrıca yine 90’lı yıllarda yüzyılı aşkın süredir devam eden Kafkaslar sorununun alevlenmesiyle Çeçenler zor duruma düşmüşlerdir. Tüm bu bölgelere acil yardım ulaştırılması gerekirken devletlerin bu krizlere müdahalesinin yetersiz olması Türkiye kamuoyunu derinden sarsmıştır. İnsanlar kısıtlı imkanlarıyla mezkur bölgelere yardım ulaştırmanın yollarını aramaya başlamış,

bunun için bazı teşebbüslerde bulunmuşlardır. Yaşanan bu tecrübeler insani yardım, kriz bölgesine acil müdahale gibi konularda ciddi birikim elde edilmesine sebep olmuştur. Ancak bireysel ve küçük organizasyonlarla girişilen yardım faaliyetlerinin dağınık ve etkisinin sınırlı olması neticesinde daha organize bir yardım kampanyası başlatılması kanaati hasıl olmuştur. Böylece herhangi bir şart gözetmeksizin dünyanın her neresinde olursa olsun dil, din, ırk ayrımı yapmaksızın insani yardıma muhtaç olan herkese el uzatmak için 1995 yılında İHH insani yardım vakfı İstanbul'da kurulmuştur.⁶¹

Çok farklı alanlarda ve bölgelerde faaliyet yürüten İHH'nın, bugüne kadar yürüttüğü çalışmalardan hareketle, yüklendiği misyona yönelik kanaat edinmek mümkündür. Fakat derneğin yüklendiği misyon ifade edilmeye çalışılırken doğrudan kendi beyanları burada ifade edilecektir. İHH'nın vakıf kuruluş senedinde kuruluş amacı şu şekilde ifade edilmektedir: "Nerede olursa olsun sıkıntıya düşmüş, felakete uğramış, savaş, tabii afet vb. sebeplerle mağdur olmuş, yaralanmış, sakat kalmış, aç ya da açıkta kalmış, zulme uğramış bulunan tüm insanlara gerekli insani yardımı ulaştırmak ve bu insanların temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmemesi için gerekli tüm girişimlerde bulunmak, yoksullukla mücadele ve nitelikli insan yetiştirilmesi amacıyla her seviyede eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunmaktır."⁶² Yine derneğin kurumsal sitesinde misyonumuz bölümünde şunlar sıralanmıştır:

- Yeryüzünde adaletin ve iyiliğin hâkim olması için evrensel kardeşlik bilinciyle nerede olursa olsun muhtaç ve mazlum tüm insanlara ihtiyaç duydukları insani yardımı ulaştırarak onurlu bir yaşam sunmak.
- İnsanı yardıma muhtaç hâle getiren ve mazlum eden her türlü politika ve faaliyetleri önlemek üzere tüm insanların temel hak ve hürriyetlerinin ihlal edilmemesi için gerekli çalışmaları yapmak.
- Değişen dünyada değişmeyen değerlerin yaşatılmasını sağlamak.
- İyiliği her zaman her yerde yaşatmak.⁶³

İHH vizyonunu ise şu cümlelerle ifade etmiştir:

- Savaş ve doğal afetlerin sebep olduğu olumsuzluklar giderilerek bireylere

⁶¹ İsmail Akyüz, Türkiye'de Muhafazakar Yardım Kuruluşları, s.123; <http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/tarihce/338>, (04.07.2015).

⁶² <http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/tarihce/338>, (04.07.2015).

⁶³ <http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/hakkimizda/114>, (04.07.2015).

ve toplumlara kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için destek olmak.

- Tüm dünyada yardımlaşma alanında öncülük ederek ülkeler ve kurumlar arasında iş birliğini geliştirip ortak bilinç oluşturmak.
- Yardıma muhtaç duruma düşmüş toplumların kişi ve kuruluşlarını güçlendirmek.
- Kriz anında en az zarar için en hızlı ve etkin şekilde bölgeye ulaşmak.
- Kalıcı projelerle kalıcı çözümler üretmek.
- Yoksulluğun giderilmesine ve sosyal adaletin sağlanmasına katkı sağlamak.⁶⁴

Yukarıdaki ifadeler İHH'nın sadece yardıma muhtaç olduğunda değil insanlar daha yardıma muhtaç hale gelmeden bir takım tedbirler almayı hedefleyen bir yardım kuruluşu olduğunu göstermektedir. Görüldüğü üzere bu kapsamda eğitim ve öğretim faaliyetleri yapılması vakfın kuruluş senesinde yer almıştır. Bu durum yoksullukla mücadele noktasında orta ve uzun vadede faydalı sonuçlar almak açısından elzemdir. Tabii derneğin bu alandaki faaliyetlerinin özellikle gıda, giyim, ilaç gibi acil ihtiyaç durumlarındaki müdahalelere nispeten daha küçük bir yekûn oluşturduğunu ifade etmek gerekir. Yine evrensel kardeşlik ifadesinin dernek tarafından resmi bir söylem olarak kullanılması önemlidir. Zira zekat, sadaka, fitre ve kurban bağıışı toplayan İHH'nın dini(İslami) bir yardım kuruluşu olduğu aşikardır. Fakat buna rağmen sadece Müslümanlara veya belli bir gruba değil tüm ihtiyaç sahiplerine yardım etmenin görev telakki edildiği görülmektedir. Aslında İHH'nın yardım faaliyetleri incelendiğinde bu konuda eylem ve söylem birliği olduğu da görülmektedir. Örneğin 2010 yılında Haiti'de yaşanan büyük deprem sonrası bölgeye ulaşan yardım ekiplerinden birisi İHH olmuştur. Ayrıca son dönemlerde Türkiye'ye iltica eden Ezidilere yönelik yardım faaliyetlerinin yapıldığı bilinmektedir.⁶⁵ Ancak buna rağmen yardım faaliyetlerinin ezici çoğunluğunun Müslümanlara yönelik olduğu söylenebilir.⁶⁶ Özellikle savaş, siyasi istikrarsızlık ve kaos olan bölgeler temel yaşam maddelerinden yoksun iken, insan hakları ihlalleri bakımından oldukça zengindir. Bu itibarla derneğin insan hakları ihlalleri noktasında kendisine misyon

⁶⁴ <http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/hakkimizda/114>, (04.07.2015).

⁶⁵ <http://www.ihh.org.tr/tr/main/region/irak/3/ihhdan-sirmak-ve-batmanda-ezidilere-yardim/2499>, (04.07.2015).

⁶⁶ <http://www.ihh.org.tr/tr/main/region>, (04.07.2015).

yüklemesi dikkate değerdir. Savaş suçları, adaletsiz yargılama, adam kaçırmaya gibi konularda İHH'nin bu misyon ile faydalı sonuçlar elde ettiği görülmektedir. Örneğin derneğin girişimleri ile kurtarılan rehinelere mevcuttur.⁶⁷ Yine bazı gruplar arasında arabuluculuk yaparak barışa katkı sunduğu bilinmektedir.⁶⁸ Tabii bu faaliyetlerin doğaları gereği sınırlı sayıda olduğu bir gerçektir.

Bunlara ilaveten yapılan mülakatlara binaen şu söylenebilir; gerek derneğin gönüllüleri gerek ise çalışma politikası göz önüne alındığında “ümme” kavramına bir vurgu olduğu görülmektedir. İHH çalışma ilkelerini ise öncülük olmak, toplumlar arasında köprü olmak, hakem olmak, mazlumun sesi olmak, sömürünün olmadığı adil bir dünyanın yeniden inşasına katkıda bulunmak, emaneti en uygun şekilde kullanmak, şeffaf olmak, markayı ya da ismi değil hizmeti öne çıkarmak ve din, dil, ırk, mezhep ayrımı yapmadan yardım etmek şeklinde sıralamıştır.

2.2. İHH'NİN TEŞKİLAT YAPISI

Tam adı İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı olup vakfın merkezi İstanbul/Fatih'tedir. Yönetimi dört adet organdan oluşmaktadır, bunlar; mütevelli heyeti, yönetim kurulu, denetleme kurulu ve yüksek danışma meclisidir. Başkan, başkan vekili, kurucu üye ve üyelere oluşan mütevelli heyetinde yirmi bir kişi bulunmaktadır. Başkan ve başkan vekili, üyeler arasından beş yıl süreli olarak seçilir, vakfın genel faaliyet planlamasını yapar, yönetmelikleri belirler ve yönetim kurulu ile denetleme kurulu üyelerini seçer. Vakıf senedini değiştirme ve vakfın varlığını nihayete erdirmeye bu heyetin inisiyatifindedir. Mütevelli heyeti tarafından iki yıl süre ile belirlenen yönetim kurulu üyeleri kendi aralarından seçtikleri başkan, üç başkan yardımcısı, genel sekreter, muhasip ve üyeden meydana gelir. İlgili birimlere idari atamaların yapılması, mali işler gibi vakfın tüm işleyişi yönetim kurulunun uhdesinde olup, kurul mütevelli heyetine karşı sorumludur. Bir diğer yönetim organı olan denetleme kurulu mütevelli heyetinin iki yıllığına seçeceği üç kişiden oluşur ve vakfın tüm faaliyetlerini denetler. Son olarak yüksek danışma meclisi ise yönetim kurulu tarafından belirlenir. Bu meclis adından da anlaşılacağı üzere istişare görevini ifa eder ve aldığı kararlar tavsiye niteliğinde olup bağlayıcılığı yoktur. Danışma meclisi üyeleri her biri kendi alanlarında uzman, yetişmiş kişilerden vakfa katkı sunması

⁶⁷ <http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/485018--pakistanda-2-yildir-rehine-tutulan-kadınları-ihh-kurtardı>, (04.07.2015). <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyede-esir-degisimi>, (04.07.2015).

⁶⁸ <http://www.timeturk.com/tr/2012/10/26/moro-dan-turkiye-ve-ihh-ya-ozel-tesekkur.html>, (04.07.2015).

için seçilir. Halihazırda mütevelli heyeti başkanlığı görevini Fehmi Bülent Yıldırım, başkan vekilliği görevini Hüseyin Oruç yürütmektedir. Yönetim kurulu başkanlığı ise yine Fehmi Bülent Yıldırım, Başkan yardımcılığı Durmuş Aydın, Murat Yılmaz ve Yaşar Kutluay'ın uhdesindedir.

Birçok şehirde, ilçede İHH adına faaliyet gösteren dernekler, vakıflar vardır. Fakat sanılanın aksine bunların hiçbirisi İstanbul merkezli İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı ile organik bağa sahip değildir. Gönüllü kurumlar olarak nitelendirilen bu dernekler tamamen bağımsız olup kendi yönetim mekanizmalarına ve bütçelerine sahiptir. Halihazırda Adana, Amasya, Antalya, Adıyaman, Aydın, Ağrı, Ankara, Bursa, Bursa-İnegöl, Bartın, Bolu, Balıkesir, Çorum, Diyarbakır, Denizli, Düzce, Elazığ, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Osmaniye, Hatay, İzmir, İzmit-Kocaeli, Kahramanmaraş, Kayseri, Karaman, Konya, Kilis, Kütahya, Tatvan-Bitlis, Uşak, Malatya, Mardin, Mersin, Trabzon, Tekirdağ, Yalova, Samsun, Rize, Siirt, Sinop, Şanlıurfa olmak üzere kırk dört adet bu şekilde faaliyet gösteren gönüllü kuruluş bulunmaktadır. Bunlar buldukları yerin adıyla birlikte insani yardım derneği, insani yardım hareketi, insan hak ve hürriyetleri yardım derneği, insani yardım eğitim ve kültür derneği gibi isimlerle kurulmuş derneklerdir. Bu derneklerin her ne kadar İstanbul merkezli insani yardım vakfıyla organik bağı olmasa bile iş birlikleri üst seviyededir. Hatta Anadolu'daki her bir dernek İstanbul'daki vakfın şubesi gibi çalışmaktadır. Özellikle büyük projeler ve kampanyalar İstanbul İHH'nin koordinasyonu ile gerçekleşmektedir.

2.3. İHH'NİN BAZI FAALİYETLERİ

Burada vakfın bazı kampanyalarına yer verilirken asıl referans alınan kuruluş, İstanbul merkezli İHH vakfı olsa da, yapılan ve yapılması planlanan tüm faaliyetlerin daha önce ifade edildiği gibi birbirleriyle organik olarak bağı olmayan, Türkiye'nin çeşitli illerine yayılmış gönüllü İHH kuruluşların katkılarıyla yapıldığının hatırlatılması gerekir. Burada verilecek bilgilerin İHH'nin kurumsal beyanlarından derlendiği unutulmamalıdır.

İHH birçok alanda kampanyalar yürütmektedir. Bunları Ramazan, Kurban, Suriye, Yetim, Katarakt, Su kuyusu, Cami- Mescid İmarı, Mavi Marmara, Filistin- Gazze şeklinde sıralamak mümkündür.

2.3.1. Ramazan Kampanyası

Ramazan kampanyası, İHH'nın en canlı kampanyalarından birisini oluşturmaktadır. Önce Ramazan kampanyası kapsamında hangi ülke ve bölgelere gidileceği yıl içerisinde oluşan ihtiyaçlara göre belirlenmektedir. Bölgelere göre yardım kalemleri oluşturulup ardından yine bölgelerin ihtiyaçlarına göre belirlenen yerlere gidecek personel ve gönüllüler seçilmektedir. Mesela doğal afet olan bölgelere çoğunlukla doktor ve arama kurtarma ekipleri ile gidilirken, yetimler için yapılan çalışmalarda daha çok psikologlar vs. yer almaktadır. Yardım bölgelerine gidecek olan personel ve gönüllülere gidecekleri bölgenin tarihi, iklimi, riskleri, sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgi verilmektedir. Bu hazırlıkların tamamına yakını rutin olarak tüm kampanyalarda yapılmaktadır.⁶⁹

Ramazan kampanyası kapsamında çok geniş kitlelere ve bölgelere ulaşılmaktadır. Örneğin 2015 yılı ramazan ayı kampanyasında dünyada 96 ülke ve bölgeye Türkiye'de ise 79 il ve ilçeye yardım ulaştırılması hedeflenmektedir. Önceki yıllarda iftar sofraları kurulmuş, eğitim, kırtasiye ve nakdi yardımlar yapılmış, bayramlık giyisiler, Ramazan çocuk paketleri ve kumanyalar dağıtılmıştır. Bu yıl organize edilecek ramazan kampanyasında da sayılan kalemlerde yardımların yapılması hedeflenmektedir.⁷⁰ Bu kampanyaya gönüllüler gerek internet üzerinden gerekse makbuz karşılığı elden yardımda bulunabilmektedirler. Özellikle ramazan kampanyasında zekat, sadaka ve fitre yolu ile yardımlar hız kazanmaktadır. Vakfın da yardım gelirlerini artırma noktasında bu hususa vurgu yaptığı görülmektedir.

2.3.2. Kurban Kampanyası

Daha önce izah edilen rutin hazırlıklar kurban kampanyası için de, vakıf yöneticileri ve personeli tarafından tamamlanmaktadır. Daha sonra o yıl için kurban bedeli ve kurbanların kesileceği bölgelere göre hayvan cinsleri tespit edilmektedir. İslami usullere göre yardıma muhtaç insanlara dağıtılmak üzere vekalet yoluyla kesilen kurbanlar, kesildikten hemen sonra kurulan SMS sistemi ile bağış sahiplerine bildirilmektedir. Bağışçı kurbanının hangi bölge ve ülkede kesilebileceğini tayin etme imkanına sahiptir. İHH 2014 yılında 93 ülke ve bölgede kurban kampanyası yürütmüştür.⁷¹

⁶⁹ <http://ramazan.ihh.org.tr/tr/main/pages/ihh-ramazana-nasil-hazirlaniyor/304>, (14.06.2015).

⁷⁰ <http://ramazan.ihh.org.tr/tr/main/news/0/kardese-paylasalim-vakit-ramazan/2862>, (14.06.2015).

⁷¹ <http://kurban.ihh.org.tr/tr/main/news/0/kurban-ibadet-paylasmak-kardesliktir/2522>, (14.06.2015).

2.3.3. Suriye Kampanyası

Suriye'deki iç savaşın getirdiği insani kriz, özellikle mülteci akınının başlamasıyla farklı bir hal almıştır. İHH Suriye ile alakalı büyük organizasyonlar gerçekleştirmektedir. Suriye kampanyası kapsamında Irak sınırı, Ürdün, Lübnan, Suriye içerisinde ve Türkiye'de pek çok çadır ve konteyner kente yardım ulaştırılmaktadır. İdlib ve Halep gibi yerlerde bizzat İHH'nın kurduğu çadır ve konteyner kentler bulunmaktadır. Kumanya dağıtımı, kurban dağıtımı, giysi ve battaniye dağıtımı, acil yardım, aşevi gibi kalemlerde, yardımlar ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır.⁷²

2.3.4. Yetim Kampanyası

Yetim kampanyası özellikle Irak savaşı sonrasında gündeme gelmiştir. Başta Irak olmak üzere dünyanın pek çok bölgesindeki yetimler için İHH tarafından çalışma başlatılmış ve bu çalışma halen sürdürülmektedir. Amaç yetim çocuklarını insan tacirlerinden, organ mafyasından, açlıktan ve misyonerlerden korumak olarak açıklanmıştır. Bu kapsamda savaş bölgelerinde, mülteci kamplarında, doğal afet bölgelerinde, kronik açlık ve yoksulluk bölgelerinde yetim çalışmaları yapılmaktadır. Sponsorluklar aracılığı ile çalışmalarını yürüten İHH, sürekli olarak 52 ülkede 70 bin yetime, dönemsel olarak ise 100'den fazla ülkede 500 bin yetime bakmaktadır.⁷³

2.3.5. Cami-Mescid İmarı Kampanyası

Müslümanların ibadet yeri ihtiyacı duyduğu bölgelerde bu ihtiyacı karşılamak, bölgedeki Müslümanların birbirleri ile olan irtibatını güçlendirmek ve misyonerlik faaliyetlerinin önüne geçmek için düzenlenen kampanya kapsamında bir çok bölgede cami-mescid inşaatı yapılmaktadır. Projenin özellikle Afrika bölgesinde uygulandığı görülmektedir. Bunun amacı Afrika'da genellikle azınlık olarak yaşayan Müslümanların din eğitimi ihtiyacını karşılamak ve kabileler arası savaşların önüne geçmektir.⁷⁴

⁷² <http://suriye-yardim.ihh.org.tr/>, (16.06.2015).

⁷³ <http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/genel-bilgi/73>, (16.06.2015).

⁷⁴ <http://cami-mescit.ihh.org.tr/>, (16.06.2015).

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMADA ELDE EDİLEN BULGULAR

1. GÖNÜLLÜLERİN SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL DURUMLARINA AİT BİLGİLER

Bu başlık altında çalışmaya konu olan gönüllülerin cinsiyet, yaş, doğum yeri, gelir düzeyi, meslek, eğitim durumu, medeni durumu ve dünya görüşü bilgilerine yer verilecek ve araştırma açısından ne ifade ettiği izah edilecektir.

1.1. DENEKLERİN CİNSİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Kadın ve erkeğin sosyal hayata katılımı ve rolleri tarih boyunca farklılık arz etmiştir. Toplumun erkek ve kadından beklediği bazı davranış kalıpları vardır. Daha çocukluktan itibaren birey bunları öğrenmeye başlar. Bu kalıplar eğitim hayatında, iş hayatında ve hâsıl toplumsal yaşamın her kademesinde erkek ve kadının önünü açar veya sınırlar.¹ Klasik roller ciddi oranda değişmiş olsa da sosyolojik bir analiz yaparken cinsiyet faktörü önemli bir değişken olmaya devam etmektedir. Araştırmada elde edilen verileri değerlendirirken cinsiyet faktörü önemli bir değişken olacaktır. Bu değişkenden elde edilecek veriler, hem İHH gönüllülerinin geldiği sosyolojinin kadına yüklediği role dair hem de bu rollerin araştırmada incelenen sorulara etkisine dair bilgi verecektir.

Tablo 6'daki verilere göre çalışmada görüşlerine başvuru alan kişilerin % 48,7'si kadın, %51,3'ü erkektir. Örneklem grubunda kadın-erkek oranının birbirine yakın çıkması önemlidir. Bu sonuçtan anlaşılmaktadır ki, İHH gönüllülerini oluşturan toplulukta kadınların sivil topluma katılım oranları oldukça yüksektir ve kadın toplumsal hayatta aktif şekilde yer alabilmektedir. Çalışmaya konu olan kesim çoğunlukla muhafazakar ve İslamcılardan müteşekkildir. Kadının sosyal hayattaki rolüne dair özellikle bu kesime bazı eleştiriler yöneltilmektedir. Bu tablo, kadının sosyal hayattaki yerine dair İslamcı ve muhafazakar kesime getirilen eleştirilerin, en azından çalışmanın muhatapları açısından doğru olmadığını göstergelerinden birisi olarak kabul edilebilir.

¹ Zehra Y. Dökmen, **Toplumsal Cinsiyet**, 1. Basım, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 16.

Tablo 6: Deneklerin Cinsiyet Dağılımı

Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Kadın	73	48,7	48,7	48,7
Erkek	77	51,3	51,3	100,0
Toplam	150	100,0	100,0	

1.2. DENEKLERİN YAŞLARINA GÖRE DAĞILIMI

Yapılacak analizlerde yaş faktörü fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik açılarından önemli bir değişkendir. Deneklerin yaşları altı kategoride incelenmiştir. Bunlar 19 ve altı, 20-29 arası, 30-39 arası, 40-49 arası, 50-59 arası son olarak da 60 ve üzeri şeklindedir. Tablo 7’deki verilere göre en yüksek orandan aşağı doğru sıralanacak olursa deneklerin %52,5’i 20-29 arası, %28,8’i 19 ve altı, %9,4’ü 30-39 arası, %5,0’ı 40-49 arası, %3,6’sı 50-59 arası, %0,7’si 60 ve üzeri yaş grubunda olduğu görülmektedir. Bu rakamlar bize gönüllülerin yarısından çoğunun 20-29, yaklaşık 1/3’ünün de 19 ve altı yaş grubunda olduğunu göstermektedir. İHH gönüllülerinin ezici bir çoğunluğu gençlerden oluşmaktadır. Orta yaşlara doğru özellikle iş gücüne katılımın artmasıyla gönüllülük faaliyetinin azaldığı yorumu yapılabilir. Sivil toplum kuruluşlarına katılımında gençlerin ön planda olduğu tespitini yapan başka çalışmalar da mevcuttur.²

Tablo 7: Deneklerin Yaş Dağılımı

Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
19 ve altı	40	26,7	28,8	28,8
20-29	73	48,7	52,5	81,3
30-39	13	8,7	9,4	90,6
40-49	7	4,7	5,0	95,7
50-59	5	3,3	3,6	99,3
60 ve üzeri	1	0,7	0,7	100,0
Ara Toplam	139	92,7	100,0	
Cevapsız	11	7,3		
Genel Toplam	150	100,0		

² Yunus Emre Özer, “Gençlerin Toplumsal Yaşama Katılımı ve Yerel Yönetimlerin Rolü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi**, C. 26, S. 1, İzmir, 2011, ss. 43-65.

1.3. DENEKLERİN DOĞUM YERLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Deneklerin köyde, ilçede, şehirde ve büyükşehirde yetişmelerinin, sivil topluma katılımlarına özellikle de İHH gönüllüsü olmalarına etki edip etmediğinin anlaşılması hedeflenmiştir. Ayrıca gönüllü profilini daha çok hangi yerleşim yeri grubunun oluşturduğu görülmek istenmiştir. Tablo 8'deki verilere göre deneklerin %9,3'ü köy, %20,7'si ilçe/kasaba, %38'i şehir, %32'si ise büyükşehir doğumludur. Bu verilere göre gönüllülerin %60'ı şehir ve büyükşehir doğumludur. Sivil topluma katılımda, doğum yeri köy ve kasaba olanlar daha geride gözükmektedir. Fakat burada bir çekincenin ifade edilmesi gerekmektedir. Deneklerin Bursa, İstanbul ve Şanlıurfa gibi iki büyükşehirden seçilmiş olmasının bu sonuca etkisinin olacağı muhakkaktır.

Tablo 8: Deneklerin Doğum Yeri Dağılımı

Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Köy	14	9,3	9,3	9,3
İlçe/Kasaba	31	20,7	20,7	30,0
Şehir	57	38,0	38,0	68,0
Büyükşehir	48	32,0	32,0	100,0
Toplam	150	100,0	100,0	

1.4. DENEKLERİN AYLIK GELİR DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI

Araştırmada gönüllülerin ekonomik durumlarına dair fikir edinmek istenilmiştir. Çünkü gelir düzeyi insanların yaşam tarzlarını, sosyal, siyasal meselelere bakış açısını büyük ölçüde etkilemektedir. Gelir düzeyini ölçmek için altı farklı kategori belirlenmiştir. Bu kategoriler 1000 TL ve altı, 1001-2000 TL arası, 2001-3000 TL arası, 3001-4000 TL arası, 4001-5000 TL arası, 5001 TL ve üzeri şeklinde sıralanmıştır. Tablo 9'a göre deneklerin %42,7'si 1000 TL ve altı, %20,6'sı 1001-2000 TL, %23,7'si 2001-3000 TL, %7,6'sı 3001-4000 TL, %3,1'i 4001-5000 TL, %2,3'ü ise 5001 TL ve üzeri seçeneğini işaretlemiştir. Görüldüğü gibi gönüllülerin yarısına yakını 1000 TL ve altı gelir düzeyine sahiptir ki bu alt gelir düzeyini temsil etmektedir. 1001-2000 ve 2001-3000 gelir düzeylerine sahip olanlar ise neredeyse deneklerin diğer yarısını oluşturmaktadır. Bu iki grup orta düzey gelire sahip olanlar olarak nitelendirildiğinde, İHH gönüllülerinin daha çok orta düzey gelire sahip bireylerden oluştuğu söylenebilir. Bu sonuçlarla birlikte İHH'ya destek veren kitlenin refah düzeyinin çok yüksek olmadığı ortaya çıkmaktadır.

İHH'nın faaliyetlerini küçük zengin bir zümre ile değil orta düzey gelire sahip geniş bir kitle ile gerçekleştirdiği düşünülebilir.

Tablo 9: Deneklerin Aylık Gelir Durumu

Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
1000 TL ve altı	56	37,3	42,7	42,7
1001-2000 TL	27	18,0	20,6	63,4
2001-3000 TL	31	20,7	23,7	87,0
3001-4000 TL	10	6,7	7,6	94,7
4001-5000 TL	4	2,7	3,1	97,7
5000 TL üzeri	3	2,0	2,3	100,0
Ara Toplam	131	87,3	100,0	
Cevapsız	19	12,7		
Genel Toplam	150	100,0		

1.5. DENEKLERİN MESLEKİ DURUMLARINA GÖRE DAĞILIMI

İnsanların yaşam tarzlarını, sosyal, siyasal meselelere bakış açısını en az gelir düzeyi kadar etkileyen şeylerden birisi de kişinin hangi mesleği yaptığıdır. Örneğin bir doktor ile işçinin öncelikleri, hayata bakış açıları farklılık arz edecektir. Çalışmada deneklerin mesleklerine dair fikir edinmek istenilmiştir. Bu kapsamda öğrenci, işçi, memur, serbest meslek, işsiz ve başka olmak üzere altı kategori belirlenmiştir. Tablo 10'a göre deneklerin %58,5'i öğrenci, %8,2'si işçi, %13,6'sı memur, %6,8'i serbest meslek, %2,0'ı işsiz, %10,9'u ise başka seçeneğini işaretlemiştir. Çok büyük farkla katılımcıların ekseriyetinin öğrenci olduğu görülmektedir. Bu verinin deneklerin çoğunun gençlerden oluşması durumuyla paralellik arz ettiği söylenebilir. Ayrıca deneklerin gelir düzeylerini yorumlarken yarıya yakınının alt gelir düzeyine sahip oldukları verisinin tablo 5'teki öğrenci oranıyla birlikte düşünülmesi faydalı olacaktır. Öğrenci ve memur kesimi İHH gönüllüsü olmada, diğer meslek gruplarına göre öne çıkmaktadır.

Tablo 10: Deneklerin Meslek Durumu

Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Öğrenci	86	57,3	58,5	58,5
İşçi	12	8,0	8,2	66,7
Memur	20	13,3	13,6	80,3
Serbest Meslek	10	6,7	6,8	87,1
İşsiz	3	2,0	2,0	89,1
Başka	16	10,7	10,9	100,0
Ara Toplam	147	98,0	100,0	
Cevapsız	3	2,0		
Genel Toplam	150	100,0		

1.6. DENEKLERİN EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE DAĞILIMI

Sosyolojik bir analiz yapmak için en önemli verilerden birisi bireylerin eğitim düzeyleridir. İHH gönüllülerinin eğitim düzeyleri hakkında fikir sahibi olmak için onlara ilköğretim/ortaokul, lise, üniversite, yüksek lisans ve doktora olmak üzere toplam altı seçenek sunuldu. Tablo 11'e göre deneklerin %3,4'ü ilköğretim, %4,1'i ilköğretim/ortaokul, %27,9'u lise, %59,2'si üniversite, %3,4'ü yüksek lisans ve %2'si doktora düzeyinde eğitim aldığını söylemektedir. Bu verilere bakarak İHH gönüllülerinin eğitim düzeylerinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 11: Deneklerin Eğitim Durumu

Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
İlkokul	5	3,3	3,4	3,4
İlköğretim/Ortaokul	6	4,0	4,1	7,5
Lise	41	27,3	27,9	35,4
Üniversite	87	58,0	59,2	94,6
Yüksek Lisans	5	3,3	3,4	98,0
Doktora	3	2,0	2,0	100,0
Ara Toplam	147	98,0	100,0	
Cevapsız	3	2,0		
Genel Toplam	150	100,0		

1.7. DENEKLERİN MEDENİ DURUMLARINA GÖRE DAĞILIMI

Sosyolojik bir çalışmada örneklem grubun medeni durumuna dair bilgiler önemli bir veridir. Tablo 12'deki verilere göre deneklerin %23,3'ü evli, %75,3'ü bekar ve %1,3'ü

de boşanmış olduğunu ifade etmektedir. Bu veriler bize İHH gönüllülerinin çoğunluğunun bekar olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle gönüllü faaliyetlerinde bekarların daha avantajlı olduğuna dair bir yorum yapmak mümkündür. Fakat yapılan taramada, STK'larda faaliyet gösteren gönüllüler üzerine yapılan bir çalışmada bekar-evli oranının bizim çalışmamızdaki oranların tam tersi olarak şekillendiği görülmektedir. Bu sonucun araştırmamızdaki hedef kitle ile mezkur çalışmanın hedef kitlesi arasındaki farktan kaynaklandığı düşünülmektedir.³

Tablo 12: Deneklerin Medeni Durumu

Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Evli	35	23,3	23,3	23,3
Bekar	113	75,3	75,3	98,7
Boşanmış	2	1,3	1,3	100,0
Toplam	150	100,0	100,0	

1.8. DENEKLERİN DÜNYA GÖRÜŞLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Bireylerin dünya görüşü onların hayattaki tüm faaliyetlerine yön verir. Bir topluluğu veya grubu sağlıklı analiz edebilmek için de onların dünya görüşü bize yol gösterici olacaktır. Çalışmada deneklerin dünya görüşünün ölçülebilmesi için kendilerine muhafazakar, laik, liberal, İslamcı, milliyetçi olmak üzere beş kategoriden, kendilerini hangisine en yakın hissettikleri sorulmuştur. Tablo 13'te görüldüğü gibi deneklerin %34'ü muhafazakar, %4,2'si laik, %2,1'i liberal, %50'si İslamcı, %9,7'si milliyetçi olduğunu söylemiştir. Çalışmanın başında öngörülen, İHH gönüllülerinin çoğunluğunun İslamcı olacağı yönündeydi. Elde edilen verilere göre bu varsayım beklentilerin bir miktar altında olmakla birlikte doğrulanmış görünmektedir. İHH gönüllülerinin yarısı İslamcı iken neredeyse diğer yarısı muhafazakar ve milliyetçilerden oluşmaktadır. Bu sonuçlara göre, medyada ve bazı çevrelerce zaman zaman dillendirilen vakfın radikal bir dini grup olduğu iddiası yanlışlanmaktadır. Çünkü gönüllülerin yarısı milliyetçi ve muhafazakarlardan oluşmaktadır. Türkiye'de İslamcıların ise neredeyse tamamının sistem içerisinde mücadele yürüttükleri düşünüldüğünde, İHH'yı aşırılıkçı bir grup olarak nitelendirmek imkansız görünmektedir.

³ Nezh Metin Özmütuf, Sivil Toplum Kuruluşlarının Misyonlarını Gerçekleştirmede İnsan Kaynaklarının Rolünün Gönüllü Yönetimi Yaklaşımları Bağlamında İncelenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta, 2007, s.254.

Tablo 13: Deneklerin Dünya Görüşü

Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Muhafazakar	49	32,7	34,0	34,0
Laik	6	4,0	4,2	38,2
Liberal	3	2,0	2,1	40,3
İslamcı	72	48,0	50,0	90,3
Milliyetçi	14	9,3	9,7	100,0
Ara Toplam	144	96,0	100,0	
Cevapsız	6	4,0		
Genel Toplam	150	100,0		

2. GÖNÜLLÜLERİN YARDIM FAALİYETLERİNDE ALABİLECEĞİ RİSKLER

Gönüllülerin yardım faaliyetleri esnasında -özellikle de İHH'nın çalışma yaptığı bölgeler dikkate alındığında- karşılaşılabileceği pek çok risk mevcuttur. Savaş, bulaşıcı hastalıklar, doğal afetler, iklim, hijyen, terör saldırısı gibi risklerin olabileceği bölgelerde acaba gönüllüler çalışmayı kabul edebilirler mi? Bu başlık altında yukarıda sıralanan sorulardan en önemli görülen bir kaçına cevap bulmaya çalışılacaktır.

2.1. SAVAŞ OLAN BÖLGELERDE RİSK ALABİLME

Hayati risklerin en üst seviyeye çıktığı bölgeler savaş alanlarıdır. Bu durum sadece savaşın tarafları olup bizatihi savaşanlar için değil, çeşitli amaçlarla bölgeye gelen yardım görevlileri, gözlemciler, gazeteciler vs. için de geçerlidir. Onlarca yardım görevlisi savaş bölgelerinde ölmekte veya yaralanmaktadır. Yardım görevlilerine yapılan saldırıların konu edildiği bir rapordan alınan bilgilere göre yardım görevlilerine yapılan saldırı sayıları oldukça yüksektir. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere 2003 yılından itibaren yardım görevlilerine karşı gerçekleşen saldırı sayısında sürekli bir artış gözlemlenmektedir. Özellikle 2013 yılında gerçekleştirilen saldırı sayısında büyük bir artış gerçekleşmiştir. Saldırıya uğrayan yardım görevlilerinin sayısı da genel olarak artmaktadır. Tabloda görüldüğü gibi saldırılarda ölenlerin sayısı 2013 yılında 155'e ulaşmıştır. Aynı yıl yaralananların sayısı ise 171'e yükselmiştir. Bunlara ilaveten adam kaçırmaya olayları da rapora eklenmiştir. Yine 2013 yılında 134 kişinin kaçırıldığı rapor edilmiştir. Tüm bu

veriler yardım faaliyetleri esnasında görevlilerin ne kadar büyük risk aldığını göstermektedir.

Tablo 14: 2003-2013 yılları arasında dünyada yardım görevlilerine karşı yapılan saldırı istatistiği⁴

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Vaka sayısı	63	63	74	107	123	165	155	130	152	170	251
Saldırılan kişi sayısı	143	125	172	240	220	278	296	254	309	277	460
Ölen kişi sayısı	87	56	53	87	88	128	109	72	86	70	155
Yaralanan kişi sayısı	49	46	96	87	87	90	94	86	127	115	171
Kaçırılan kişi sayısı	7	23	23	66	45	60	93	96	96	92	134

İHH gönüllülerinin ne kadarı bu riski alabileceğini ifade etmiştir? Bunun ölçülmesi için deneklere, savaş olan bölgelere yardım için gidip gidemeyecekleri soruldu. Kendilerinden evet, kararsızım ve hayır seçeneklerinden birini tercih etmeleri istendi. Tablo 15'e bakıldığında deneklerin %70,3'ünün evet, %20,7'sinin kararsızım, %9'unun ise hayır seçeneğini tercih ettiği görülmektedir. Bu veriler bizlere İHH gönüllülerinin çok büyük bir çoğunluğunun, tereddütsüz hayati risk taşıyan bölgelere gidebileceğini göstermektedir. Sadece %9 oranında hayır seçeneğinin tercih edilmesi dikkate değerdir.

Tablo 15: Savaş bölgesinde risk alabilme

Savaş olan bölgelere yardım için giderim.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Evet	102	68,0	70,3	70,3
Kararsızım	30	20,0	20,7	91,0
Hayır	13	8,7	9,0	100,0
Ara Toplam	145	96,7	100,0	
Cevapsız	5	3,3		
Genel Toplam	150	100,0		

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve dünya görüşü değişkenleri bağlamında, deneklerin bu değişkenlere göre hangi seçenekleri tercih ettiklerine göz atılacaktır.

⁴ <https://aidworkersecurity.org/sites/default/files/Aid%20Worker%20Security%20Report%202014.pdf>, (25.06.2015).

Cinsiyet değişkenine bakıldığında kadınların %62,9'u evet, %24,3'ü kararsızım, %9'u hayır seçeneğini işaretlemiştir. Erkeklerin ise %77,3'ü evet, %17,3'ü kararsızım, %5,3'ü hayır seçeneğini işaretlemiştir. Bu sonuca göre erkeklerin savaş bölgesinde kadınlardan daha fazla risk alabileceğini ifade ettikleri görülmektedir.

Yaş değişkenine göz atıldığında en yüksek oranda evet diyenlerin %100 ile 60 ve üzeri yaş grubundakiler olduğu görülmektedir. Fakat bu örneklem grubundaki katılımcı sayısının çok az olması nedeniyle bu değer görmezden gelinecektir. Bu şekilde bakıldığında en yüksek oranda evet diyenler %80 ile 19 ve altı yaş grubundakilerdir. En az evet diyenler ise %20 ile 50-59 yaş grubundakilerdir. Yine en çok kararsızın %40 ile bu yaş grubunda olduğu görülmektedir. En az kararsız ise evet diyenlerin en çok olduğu 19 ve altı yaş grubundadır. Hayır diyenlerin oranının en düşük olduğu yaş grubu ise 40-49 yaş aralığındakilerdir. Bu grupta katılımcı sayısı nispeten az olsa da, hiç kimse hayır seçeneğini işaretlememiştir. Bu sonuçlardan hareketle düzenli olarak düşük yaş gruplarından yükseğe doğru evet diyenlerin oranında bir artış tespit edilememiştir. Fakat gençlerin bu tür riskleri almada daha önde olduklarının söylenmesi mümkündür.

Eğitim değişkenine göre en çok evet diyenler %87,5 ile lise mezunları olup bunları %64,3 ile üniversite mezunları izlemektedir. Kararsızım seçeneğini en çok işaretleyenler ise %40 ile ortaokul mezunlarıdır. En çok hayır diyenler ise %40 oranında ilkokul mezunlarıdır. Savaş bölgesinde risk alabilme tablosu eğitim düzeyi değişkeniyle değerlendirildiğinde anlamlı bir sonuç elde edilememiştir.

Dünya görüşü değişkenine bakıldığında dikkat çekici sonuçlar görülmektedir. Savaş olan bölgelere yardım için giderim ifadesine en yüksek oranda evet diyenler %92,9 oranıyla kendisini milliyetçi olarak tanımlayanlar olmuştur. Milliyetçileri %78,6 oranıyla İslamcılar izlemektedir. Bu soruya en az evet diyenler ise %33,3 ile liberaller olmuştur. Kararsız olduklarını ifade edenlerin %33,3 ile yine liberaller olduğu görülmektedir. Soruya en çok hayır cevabını verenler de yine liberaller iken en az hayır cevabını milliyetçiler vermiştir. Öyleyse savaş bölgesinde risk alma noktasında milliyetçiler ve İslamcılar daha önde görülmektedir. Bu tahmin edilebilir bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Nitekim gerek milliyetçilerin, gerekse İslamcılarının bu tür konularda daha duygusal hareket ettikleri söylenebilir.

Tablo 16: Savaş bölgesinde risk alabilmenin farklı değişkenlere göre dağılımı

Değişkenler		Savaş olan bölgelere yardım için giderim			Toplam		
		Evet	Kararsızım	Hayır			
Cinsiyet	Kadın	S	44	17	9	70	
		%	62,9	24,3	12,9	100,0	
	Erkek	S	58	13	4	75	
		%	77,3	17,3	5,3	100,0	
	Toplam	S	102	30	13	145	
		%	70,3	20,7	9,0	100,0	
Chi-Square		0,122					
Yaş	19 ve altı	S	32	6	2	40	
		%	80,0	15,0	5,0	100,0	
	20-29	S	46	16	6	68	
		%	67,6	23,5	8,8	100,0	
	30-39	S	9	2	2	13	
		%	69,2	15,4	15,4	100,0	
	40-49	S	5	2	0	7	
		%	71,4	28,6	0,0	100,0	
	50-59	S	1	2	2	5	
		%	20,0	40,0	40,0	100,0	
	60 ve üzeri	S	1	0	0	1	
		%	100,0	0,0	0,0	100,0	
	Genel Toplam		S	94	28	12	70
			%	70,1	20,9	9,0	100,0
Chi- Square		0,266					
Eğitim	İlkokul	S	3	0	2	5	
		%	60,0	0,0	40,0	100,0	
	Ortaokul	S	2	2	1	5	
		%	40,0	40,0	20,0	100,0	
	Lise	S	35	3	2	40	
		%	87,5	7,5	5,0	100,0	
	Üniversite	S	54	23	7	84	
		%	64,3	27,4	8,3	100,0	
	Yüksek Lisans	S	3	1	1	5	
		%	60,0	20,0	20,0	100,0	
Doktora		S	2	1	0	3	

		%	66,7	33,3	0,0	100,0	
	Genel Toplam	S	99	30	13	142	
		%	69,7	21,1	9,2	100,0	
	Chi- Square		0,060				
Dünya Görüşü	Muhafazakar	S	27	13	8	48	
		%	56,3	27,1	16,7	100,0	
	Laik	S	3	2	1	6	
		%	50,0	33,3	16,7	100,0	
	Liberal	S	1	1	1	3	
		%	33,3	33,3	33,3	100,0	
	İslamcı	S	55	13	2	70	
		%	78,6	18,6	2,9	100,0	
	Milliyetçi	S	13	0	1	14	
		%	92,9	0,0	7,1	100,0	
	Genel Toplam	S	99	29	13	141	
		%	70,2	20,6	9,2	100,0	
		Chi- Square		0,030			

2.2. BULAŞICI HASTALIK OLAN BÖLGELERDE RİSK ALABİLME

Bulaşıcı hastalıkların daha çok yoksul coğrafyalarda, temizlik ve sağlık hizmetlerinin yetersiz olduğu yerlerde yayıldığı bilinmektedir. Bu yüzden yardıma muhtaç olan bölgelerde en sık karşılaşılabilecek durumlardan birisi bulaşıcı hastalıklara maruz kalma riskidir. Bu konu hakkında yazılan çeşitli makaleler ve hazırlanan raporlar bulmak mümkündür. Bu makale ve raporlardan elde edilen verilere göre her yıl pek çok yardım görevlisi sıtma gibi önlenemez hastalığa yakalanma riski ile karşı karşıyadır.⁵ Fakat asıl tehlike aids ve ebola gibi ölümcül hastalıklara yakalanma riskidir. Özellikle son bir yılda ebola virüsü Afrika'da yayılma eğilimi göstermiş ve bundan yerel halk olduğu kadar, bölgeye giden yardım görevlileri ve sağlık personeli de etkilenmiştir.⁶

İHH böyle risklerin bulunduğu yerlerde yardım faaliyetleri yürütmektedir. İHH gönüllülerinin ne kadarı bu tür riskleri alabileceğini ifade etmiştir. Bunun ölçülmesi için

⁵ <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1118167/>, (25.06.2015).

⁶ <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/ebola-virus-us-aid-worker-infected-with-disease-as-major-airline-cancels-all-services-to-countries-affected-by-outbreak-9632050.html>,
<http://www.who.int/mediacentre/news/ebola/25-august-2014/en/>, (25.06.2015).

deneklere bulaşıcı hastalık riski olan bölgelere gidip gitmeyecekleri sorulmuştur. Kendilerinden evet, kararsızım ve hayır seçeneklerinden birisini tercih etmeleri istenmiştir. Tablo 17'ye bakıldığında deneklerin %41,7'si evet, %39,6'sı kararsızım, %18,8'i hayır seçeneğini işaretlemiştir. Bulaşıcı hastalıklara karşı risk alabilmede evet ve kararsızım diyenlerin oranının neredeyse aynı olduğu görülmektedir. Bulaşıcı hastalıkların olduğu bölgelerde risk alabilme oranının, savaş olan bölgelerde risk alabilme oranından kayda değer şekilde az olduğu görülmektedir. Bu sonucun tahmin edilebilir olduğu ifade edilmelidir. Günümüzde bulaşıcı hastalıkların hızlı şekilde yayılabilmesi ve pek çok bulaşıcı hastalığın tedavisinin neredeyse hiç olmaması oldukça ürkütücü bir gerçektir. Bu durum, gönüllüleri bulaşıcı hastalıklar karşısında risk almada çekingen davranmaya sevk ettiği düşünülebilir.

Tablo 17: Bulaşıcı hastalıklara karşı risk alabilme

Bulaşıcı hastalıkların olduğu bölgelere yardım için giderim.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Evet	60	40,0	41,7	41,7
Kararsızım	57	38,0	39,6	81,3
Hayır	27	18,0	18,8	100,0
Ara Toplam	144	96,0	100,0	
Cevapsız	6	4,0		
Genel Toplam	150	100,0		

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve dünya görüşü değişkenleri bağlamında, deneklerin bu değişkenlere göre hangi seçenekleri tercih ettiklerine göz atılacaktır.

Cinsiyet değişkenine bakıldığında kadınların %27,5'i evet, %47,8'i kararsızım, %24,6'sı hayır seçeneğini işaretlemiştir. Erkeklerin ise %54,7'si evet, %32'si kararsızım, %13,3'ü hayır seçeneğini işaretlemiştir. Bulaşıcı hastalıklar karşısında risk almada erkekler, kadınların neredeyse iki katı oranında risk alabileceklerini ifade etmişlerdir.

Yaş değişkenine göz atıldığında en yüksek oranda evet diyenlerin %100 ile 60 ve üzeri yaş grubundakiler olduğu görülmektedir. Fakat bu örneklem grubundaki katılımcı sayısının çok az olması nedeniyle bu değer görmezden gelinecektir. Böylece en yüksek oranda evet diyenler %55 ile 19 ve altı yaş grubundakilerdir. En az evet diyenler ise %0 ile 50-59 yaş grubundakilerdir. En çok kararsızımın %51,5 ile 20-29 yaş grubunda olduğu

görülmektedir. 60 ve üzeri yaş grubundaki veriyi görmezden geldiğimizde en az kararsız 30-39 yaş grubundadır. Hayır diyenlerin oranının en düşük olduğu yaş grubu ise 40-49 yaş aralığındakilerdir. Bu gruptaki katılımcıların sadece %14,3'ü hayır demiştir. Sonuçlara bakıldığında yine 19 ve altı yaş grubundakilerin daha fazla risk alabildikleri görülmektedir. Onları 30-39 yaş grubundakilerin izledikleri görülmektedir.

Eğitim değişkenine göre en çok evet diyenler %67,5 ile lise mezunları olup bunları %60 ile ilkokul ve ortaokul mezunları izlemektedir. Kararsızım seçeneğini en çok işaretleyenler %51,8 ile üniversite mezunları olurken, en çok hayır diyenler ise %60 oranıyla yüksek lisans mezunları olmuştur. Bulaşıcı hastalıklara karşı risk alabilme tablosu eğitim düzeyi değişkeniyle değerlendirildiğinde üniversite ve yüksek lisans eğitim düzeyinde olanların bu riski almaktan kaçındıkları görülmektedir. Doktora eğitim düzeyi grubu örneklem sayısının az olması nedeniyle göz ardı edilmiştir.

Bulaşıcı hastalıkların olduğu bölgelere yardım için giderim ifadesine en yüksek oranda evet diyenler %53,6 oranıyla kendisini İslamcı olarak tanımlayanlar olmuştur. İslamcılar %50 ile milliyetçiler ve laikler izlemektedir. Bu soruya en az evet diyenler ise %22,9 ile muhafazakarlar olmuştur. En çok kararsızın %52,1 ile yine muhafazakarlar olduğu görülmektedir. Soruya en çok hayır cevabını verenler %33,3 ile liberaller iken, en az hayır cevabını %13 oranıyla İslamcılar vermiştir. Bulaşıcı hastalıklara karşı risk alabilmede İslamcı değişkeninin dikkate değer şekilde öne çıktığı görülmektedir.

Tablo 18: Bulaşıcı hastalıklara karşı risk alabilmenin farklı değişkenlere göre dağılımı

Değişkenler			Bulaşıcı hastalıkların olduğu bölgelere yardım için giderim			Toplam
			Evet	Kararsızım	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	S	19	33	17	69
		%	27,5	47,8	24,6	100,0
	Erkek	S	41	24	10	75
		%	54,7	32,0	13,3	100,0
	Genel Toplam	S	60	57	27	144
		%	41,71	39,6	18,8	100,0
Chi- Square		0,04				
Yaş	19 ve altı	S	22	10	8	40
		%	55,0	25,0	20,0	100,0
	20-29	S	23	35	10	68

		%	33,8	51,5	14,7	100,0
	30-39	S	6	2	5	13
		%	46,2	15,4	38,5	100,0
	40-49	S	3	3	1	7
		%	42,9	42,9	14,3	100,0
	50-59	S	0	2	3	5
		%	0,0	40,0	60,0	100,0
	60 ve üzeri	S	1	0	0	1
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Genel Toplam	S	55	52	27	134
%		41,0	38,8	20,1	100,0	
Chi- Square	0,027					
Eğitim	İlkokul	S	3	0	2	5
		%	60,0	0,0	40,0	100,0
	Ortaokul	S	3	1	1	5
		%	60,0	20,0	20,0	100,0
	Lise	S	27	9	4	40
		%	67,5	22,5	10,0	100,0
	Üniversite	S	23	43	17	83
		%	27,7	51,8	20,5	100,0
	Yüksek Lisans	S	0	2	3	5
		%	0,0	40,0	60,0	100,0
	Doktora	S	3	0	0	3
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Genel Toplam	S	59	55	27	141
		%	41,8	39,0	19,1	100,0
Chi- Square	0,000					
Dünya Görüşü	Muhafazakar	S	11	25	12	48
		%	22,9	52,1	25,0	100,0
	Laik	S	3	2	1	6
		%	50,0	33,3	16,7	100,0
	Liberal	S	1	1	1	3
		%	33,3	33,3	33,3	100,0
	İslamcı	S	37	23	9	69
		%	53,6	33,3	13,0	100,0
	Milliyetçi	S	7	4	3	14
		%				

		%	50,0	28,6	21,4	100,0
	Genel Toplam	S	59	55	26	140
		%	42,1	39,3	18,6	100,0
	Chi- Square		0,132			

2.3. TERÖR SALDIRISI OLABİLECEK BÖLGELERDE RİSK ALABİLME

Yardıma muhtaç olan ülkeler, genelde siyasi istikrarsızlıklarla mücadele halinde olduğundan, terör saldırılarının sıklıkla yaşanabileceği bölgelerin başında gelmektedir. Irak, Afganistan, Somali bu ülkelere örnek gösterilebilir. Bu ülkelerde bulunan yabancı misyon temsilcileri, gazeteciler ve çeşitli kuruluşlara bağlı yardım görevlileri zaman zaman terör saldırılarının muhatabı olabilmektedirler. Bu yüzden yardım görevlilerinin böyle bölgelerde yardım faaliyetleri yürütmeleri ciddi riskler barındırmaktadır. İHH gönüllülerinin bu riski alıp alamayacaklarını öğrenmek hedeflenmiştir. Deneklerden “Şahsıma yönelik terör saldırısı ihtimali olan bölgeye yardım için giderim” ifadesine, evet, kararsızım, hayır seçeneklerinden biriyle cevap vermeleri istenmiştir. Tablo 19’a bakıldığında deneklerin %49,3’ü evet, %32,4’ü kararsızım, %18,3’ü hayır seçeneğini işaretlemiştir. Bu verilere göre İHH gönüllülerinin terör saldırısı olabilecek bölgelerde risk alabilmesinin yüksek sayılabilecek bir oranda olduğu görülmektedir. Fakat kararsızların oranının da düşük olmadığı gözlerden kaçmamaktadır.

Tablo 19: Terör saldırısı olabilecek bölgelerde risk alabilme

Şahsıma yönelik terör saldırısı ihtimali olan bölgelere yardım için giderim.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Evet	70	46,7	49,3	49,3
Kararsızım	46	30,7	32,4	81,7
Hayır	26	17,3	18,3	100,0
Ara Toplam	142	94,7	100,0	
Cevapsız	8	5,3		
Genel Toplam	150	100,0		

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve dünya görüşü değişkenleri bağlamında, deneklerin bu değişkenlere göre hangi seçenekleri tercih ettiklerine göz atılacaktır.

Cinsiyet değişkenine bakıldığında kadınların %32,8'i evet, %41,8'i kararsızım, %25,4'ü hayır seçeneğini işaretlemiştir. Erkeklerin ise %64'ü evet, %24'ü kararsızım, %12'si hayır seçeneğini işaretlemiştir. Erkekler kadınların tam iki katı oranında terör saldırısı ihtimali olan bölgelere yardım için gidebileceklerini söylemişlerdir.

Yaş değişkenine göz attığımızda en yüksek oranda evet diyenlerin %100 ile 60 ve üzeri yaş grubundakiler olduğu görülmektedir. Fakat bu örneklem grubundaki katılımcı sayısının çok az olması nedeniyle bu değeri görmezden geleceğiz. Böylece en yüksek oranda evet diyenlerin %69,2 ile 30-39 yaş grubundakiler olduğu görülmektedir. En az evet diyenler ise %39,4 ile 20-29 yaş grubundakilerdir. En çok kararsızın %42,9 ile 40-49 yaş grubunda olduğu görülmektedir. 60 ve üzeri yaş grubundaki veriyi görmezden geldiğimizde en az kararsız 50-59 yaş grubundadır. Hayır diyenlerin oranının en düşük olduğu yaş grubu ise 18 ve altı yaş grubundakilerdir. Bu gruptaki katılımcıların sadece %10'u hayır demiştir. Sonuçlara bakıldığında 30-39 yaş grubundakiler ile 19 ve altı yaş grubundakilerin terör saldırısı karşısında riski alma oranının diğer yaş gruplarına göre oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Eğitim değişkenine göre en çok evet diyenler %80 ile ortaokul mezunlardır ve bunları %72,5 ile lise mezunları izlemektedir. Kararsızım seçeneğini en çok işaretleyenler %45,7 ile üniversite mezunları olurken, en çok hayır diyenler ise %40 oranıyla yüksek lisans ve ilkokul mezunları olmuştur. Bu sonuçlara göre üniversite mezunlarının terör ihtimali karşısında risk alma oranı nispeten düşük iken, kararsızların oranında yükseklik göze çarpmaktadır. Doktora eğitim düzeyi grubu, örneklem sayısının az olması nedeniyle yine göz ardı edilmiştir.

Dünya görüşü değişkenine bakıldığında en yüksek oranda evet diyenler, %71,4 oranıyla kendisini milliyetçi olarak tanımlayanlar olmuştur. Milliyetçileri %60 ile laikler izlemektedir. Bu soruya en az evet diyenler ise %31,9 ile muhafazakarlar olmuştur. En çok kararsızın %42,6 ile yine muhafazakarlar olduğu görülmektedir. Soruya en çok hayır cevabını verenler %33,3 ile liberaller iken, en az hayır cevabını %13,2 oranıyla İslamcılar vermiştir. Kendisini milliyetçi olarak tanımlayanların terör saldırısı karşısında riski almada önde oldukları görülmektedir. Muhafazakarlardan bu soruya hayır ve kararsızım diyenlerin oranları toplandığında %74,5 yapmaktadır. Muhafazakarların terör saldırısı karşısında risk alma oranları çok düşüktür.

Tablo 20 Terör saldırısı olabilecek bölgelerde risk alabilmenin farklı değişkenlere göre dağılımı

Değişkenler			Şahsıma yönelik terör saldırısı ihtimali olan bölgelere yardım için giderim			Toplam
			Evet	Kararsızım	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	S	22	28	17	67
		%	32,8	41,8	25,4	100,0
	Erkek	S	48	18	9	75
		%	64,0	24,0	12,0	100,0
	Genel Toplam	S	70	46	26	142
		%	49,3	32,4	18,3	100,0
Chi- Square		0,001				
Yaş	19 ve altı	S	24	12	4	40
		%	60,0	30,0	10,0	100,0
	20-29	S	26	28	12	66
		%	39,4	42,4	18,2	100,0
	30-39	S	9	1	3	13
		%	69,2	7,7	23,1	100,0
	40-49	S	3	3	1	7
		%	42,9	42,9	14,3	100,0
	50-59	S	2	0	3	5
		%	40,0	0,0	60,0	100,0
	60 ve üzeri	S	1	0	0	1
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Genel Toplam	S	65	44	23	132
		%	49,2	33,3	17,4	100,0
Chi- Square		0,065				
Eğitim	İlkokul	S	3	0	2	5
		%	60,0	0,0	40,0	100,0
	Ortaokul	S	4	0	1	5
		%	80,0	0,0	20,0	100,0
	Lise	S	29	6	5	40
		%	72,5	15,0	12,5	100,0
	Üniversite	S	28	37	16	81
		%	34,6	45,7	19,8	100,0
	Yüksek	S	2	1	2	5

	Lisans	%	40,0	20,0	40,0	100,0
	Doktora	S	2	1	0	3
		%	66,7	33,3	0,0	100,0
	Genel Toplam	S	68	45	26	139
		%	48,9	32,4	18,7	100,0
Chi- Square	0,06					
Dünya Görüşü	Muhafazakar	S	15	20	12	47
		%	31,9	42,6	25,5	100,0
	Laik	S	4	1	1	6
		%	66,7	16,7	16,7	100,0
	Liberal	S	1	1	1	3
		%	33,3	33,3	33,3	100,0
	İslamcı	S	38	21	9	68
		%	55,9	30,9	13,2	100,0
	Milliyetçi	S	10	1	3	14
		%	71,4	7,1	21,4	100,0
	Genel Toplam	S	68	44	26	138
		%	49,3	31,9	18,8	100,0
	Chi- Square	0,116				

3. GÖNÜLLÜLERİN YARDIM YAPARKEN DİN, IRK, MEZHEP, KÜLTÜR VE İDEOLOJİ FARKLILIKLARINA YAKLAŞIMI

İHH gönüllülerinin yardım yaparken din, ırk, mezhep, ideoloji farkı gözetip gözetmediklerini veya bunlar arasında bir öncelik sıralaması yapmaları gerekirse hangisini/hangilerini tercih edecekleri, gönüllüler hakkında bir kanaate varma noktasında önemli bir veri olacaktır. Bu kapsamda deneklere bazı sorular yöneltilmiştir. Bu başlık altında yöneltilen bu sorulara ve deneklerin verdikleri cevaplara yer verilecektir.

3.1. DİN FARKI

Din kurumu sosyal hayatın bütününe etkileyen bir güce sahiptir. Bireyler dinin güçlü şekilde vaz ettiği davranışları toplum hayatı içerisinde benimser ve içselleştirir. Gerek farkında olarak gerek farkında olmaksızın pek çok davranışımızın altında din kurumu yatar. Bu yüzden sosyologlar din üzerine çok fazla kafa yormuşlardır. Fakat

sosyologlar dinin tanımından başlamak üzere dinin toplum üzerindeki işlevine kadar bir çok hususta birbirlerinden ayrılmışlardır. Kimisi dini, çatışma halindeki toplumlarda egemenlerin, işçi sınıfını tahakküm altında tuttuğu bir enstrüman olarak görürken, bir başkası dini, birbirini destekleyen ve tamamlayan toplum sisteminin en önemli parçalarından birisi olarak kabul etmiştir. İşlevselci kuram toplumda var olan bütün kurumların toplumun dengeli şekilde varlığını devam ettirmesi için gerekli olduğunu varsayar. Sosyal bir kurum olan din de yerine getirdiği işlev ile bu düzenin devamına katkı sunar. Örneğin din beklenilmeyen ölümler gibi kriz durumlarının oluşması halinde insanlara başa çıkma gücü verir. Ayrıca ritüeller yoluyla din, insanların belirsizliklerle yaşamasını sağlamaktadır. Hayatı anlamlandırma, teodise, acı çekme gibi hususlarda kişiye açıklamalar sunar.⁷ Din tüm bunları yaparken kişiyi belli davranış ve düşünce kalıplarına sokar. Ayrıca din tıpkı etnik farklılıkların getirdiği çatışma sebeplerine benzer sebeplerle çatışmalara sebep olabilir. Mesela kendi dinini merkeze koyup diğerini ötekileştirerek veya grup kapanması şeklinde dindaşlar, diğer din mensupları ile aralarına keskin çizgiler koyabilir. Onlarla aynı okulu, aynı mahalleyi paylaşmak istemeyebilirler. Veya bir dinin mensupları diğer din mensuplarını tahakküm altına almak için diğerleriyle çatışma yaşayabilirler. Yıllarca süren haclı seferleri bunun tipik bir örneği olarak gösterilebilir. Dinin toplum üzerindeki bu etkilerinden yola çıkarak çalışmada, deneklerin yardım yaparken farklı din mensuplarına nasıl yaklaştıkları ölçülmek istenmiştir.

İHH hem kampanyalarında, hem de söylemlerinde dini argümanları sıkça kullanmaktadır. Böyle bir vakfın gönüllüleri farklı din mensuplarına yardım konusuna acaba nasıl yaklaşmaktadır. Bunun ölçülmesi için deneklerden “Farklı din mensuplarına yardım ederim.” ifadesine evet, kararsızım ve hayır seçeneklerinden biri ile cevap vermeleri istendi. Tablo 21’e göre deneklerin %83,6’sı evet, %14,4’ü kararsızım, %2,1’i hayır cevabı vermiştir. İHH gönüllülerinin çok büyük bir oranla farklı din mensuplarına yardım edebileceklerini söyledikleri görülmektedir. Kararsızlar bir kenara koyulduğunda, farklı din mensuplarına yardım etmem diyenler sadece %2,1 oranındadır. İHH’nın yardım faaliyetleri ve gönüllü profilini anlamlandırmada bu veriler çok önemlidir.

⁷ Inger Furseth-Pal Repstad, **Din Sosyolojisine Giriş: Klasik ve Çağdaş Kuramlar**, çev. İhsan Çapcıoğlu-Halil Aydınalp, 1. Baskı, Ankara, 2011, s. 93.

Tablo 21: Farklı din mensuplarına yardım etme

Farklı dine mensup insanlara yardım ederim.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Evet	122	81,3	83,6	83,6
Kararsızım	21	14,0	14,4	97,9
Hayır	3	2,0	2,1	100,0
Ara Toplam	146	97,3	100,0	
Cevapsız	4	2,7		
Genel Toplam	150	100,0		

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve dünya görüşü değişkenleri bağlamında, deneklerin bu değişkenlere göre hangi seçenekleri tercih ettiklerine göz atılacaktır.

Cinsiyet değişkenine bakıldığında kadınların %94,4'ü evet, %4,2'si kararsızım, %1,4'ü hayır seçeneğini işaretlemiştir. Erkeklerin ise %73,3'ü evet, %24'ü kararsızım, %2,7'si hayır seçeneğini işaretlemiştir. Bu tabloya bakıldığında ilginç bir sonuçla karşılaşılmaktadır. Kadınların farklı din mensuplarına yardım ederim diyenlerinin oranı erkeklerinkine oranla çok yüksek çıkmıştır. Bu konuda İHH gönüllüsü kadınların erkeklerden daha ılımlı bir tavır içerisinde oldukları ortaya çıkmıştır. Bunun sebebinin ne olabileceği ile ilgili ayrı bir çalışma yapılabilir.

Yaş değişkenine göz atıldığında en yüksek oranda evet diyenlerin %100 ile 40-49 yaş grubundakiler olduğu görülmektedir. Bunları %87,5 ile 19 ve altı yaş grubundakiler takip etmektedir. 60 ve üzeri yaş bandını örneklem grubunun katılımcı sayısının yetersiz olması nedeniyle göz ardı edersek en az evet diyenler %40 ile 50-59 yaş grubundakilerdir. 60 ve üzeri yaş grubundaki veriyi görmezden geldiğimizde en çok kararsızın %23,1 ile 30-39 yaş grubunda olduğu görülmektedir. En az kararsız ise %0 oranıyla 40-49 yaş grubundadır. Hayır diyenlerin oranının en düşük olduğu yaş grubu %0 oranıyla 18 ve altı, 30-39 ve 40-49 yaş grubundakilerdir. Bu sonuçlara göre genel olarak yaş küçüldükçe farklı dine mensup insanlara yardım etme oranının arttığı görülmektedir. Öyleyse ileri yaşlardaki insanların bu tür konularda daha keskin çizgilere sahip olduğu söylenebilir. Zaten gençlerin farklılıklara ve yeniliklere yaşlılara oranla daha açık olduğu bilinmektedir.

Eğitim değişkenine göre en çok evet diyenler %100 ile ilkökul ve yüksek lisans mezunlarıdır. Bunları %87,1 ile üniversite mezunları ve %77,5 ile lise mezunları izlemektedir. Kararsızım seçeneğini en çok işaretleyenler %40 oranıyla ortaokul mezunları

olurken, en çok hayır diyenler %40 oranıyla yine ortaokul mezunları olmuştur. En az hayır seçeneğini işaretleyenlerin %0 ile ilkokul, lise ve yüksek lisans mezunları olduğu görülmektedir. İlkokul ve doktora değişkenleri göz ardı edildiğinde eğitim düzeyinin yükselmesi ile “Farklı dine mensup insanlara yardım yaparım.” diyenlerin oranının yükseldiği görülmektedir.

Dünya görüşü değişkenine bakıldığında en yüksek oranda evet diyenler %100 oranıyla kendisini laik ve liberal olarak tanımlayanlar olmuştur. Bunları %84,1 oranıyla İslamcılar izlemektedir. Bu soruya en az evet diyenler ise %71,4 ile milliyetçiler olmuştur. Kararsız olduğunu söyleyenlerin en yüksek olduğu değişken %28,6 ile milliyetçilerdir. Soruya en çok hayır cevabını verenler, %2,3 ile İslamcılar olmuştur. Bu sonuçlara göre farklı din mensuplarına yardım etmede milliyetçi olanların diğerlerine göre daha tutucu olduğu görülmektedir. Kendisini laik ve liberal olarak tanımlayanlar, sayıları az olmasına rağmen öngörülebilir şekilde farklı din mensuplarına yardımda en hoşgörülü kitleyi temsil etmektedir. Bunlara ilaveten deneklerimizin çoğunluğunu oluşturan İslamcıların bu soruya %84,1 gibi muhafazakarlardan bile yüksek bir oranda evet demesi dikkate değer bir sonuçtur.

Tablo 22: Farklı din mensuplarına yardım etmenin farklı değişkenlere göre dağılımı

Değişkenler		Farklı dine mensup insanlara yardım ederim			Toplam	
		Evet	Kararsızım	Hayır		
Cinsiyet	Kadın	S	67	3	1	71
		%	94,4	4,2	1,4	100,0
	Erkek	S	55	18	2	75
		%	73,3	24,0	2,7	100,0
	Genel Toplam	S	122	21	3	146
		%	83,6	14,4	2,1	100,0
Chi- Square		0,002				
Yaş	19 ve altı	S	35	5	0	40
		%	87,5	12,5	0,0	100,0
	20-29	S	60	9	1	70
		%	85,7	12,9	1,4	100,0
	30-39	S	10	3	0	13
		%	76,9	23,1	0,0	100,0
	40-49	S	7	0	0	7
		%	100,0	0,0	0,0	100,0

	50-59	S	2	1	2	5	
		%	40,0	20,0	40,0	100,0	
	60 ve üzeri	S	0	1	0	1	
		%	0,0	100,0	0,0	100,0	
	Genel Toplam	S	114	19	3	136	
%		83,8	14,0	2,2	100,0		
Chi- Square		0,000					
Eğitim	İlkokul	S	5	0	0	5	
		%	100,0	0,0	0,0	100,0	
	Ortaokul	S	2	2	1	5	
		%	40,0	40,0	20,0	100,0	
	Lise	S	31	9	0	40	
		%	77,5	22,5	0,0	100,0	
	Üniversite	S	74	9	2	85	
		%	87,1	10,6	2,4	100,0	
	Yüksek Lisans	S	5	0	0	5	
		%	100,0	0,0	0,0	100,0	
	Doktora	S	2	1	0	3	
		%	66,7	33,3	0,0	100,0	
	Genel Toplam	S	119	21	3	143	
		%	83,2	14,7	2,1	100,0	
Chi- Square		0,061					
Dünya Görüşü	Muhafazakar	S	40	8	1	49	
		%	81,6	16,3	2,0	100,0	
	Laik	S	6	0	0	6	
		%	100,0	0,0	0,0	100,0	
	Liberal	S	3	0	0	3	
		%	100,0	0,0	0,0	100,0	
	İslamcı	S	58	9	2	69	
		%	84,1	13,0	2,9	100,0	
	Milliyetçi	S	10	4	0	14	
		%	71,4	28,6	0,0	100,0	
	Genel Toplam	S	117	21	3	141	
		%	83,0	14,9	2,1	100,0	
	Chi- Square		0,803				

İHH gönüllülerinin farklı din mensuplarına yardım edip etmeyecekleri yukarıda etraflıca ele alındı. Aynı kişilerin “Yardım yaptığım kişinin kendi dinimden olmasını öncelerim.” sorusuna nasıl yanıt verdikleri incelenmiştir. Tablo 23’e göre bu soruya deneklerin %63,4’ü evet, %17,2’si kısmen, %19,4’ü de hayır cevabı vermiştir. Öyleyse İHH gönüllülerinin farklı dine mensup insanlara yardım edebileceklerini söylerken, kendi dini inançlarını paylaşan insanlara yardım etmeyi ciddi olarak önemsedikleri görülmektedir. Zaten daha önce İHH’nın tanıtıldığı başlık altında vakfın yardım yaptığı kişilerin daha çok Müslümanlar olduğu ifade edilmişti. Gönüllülerin bakış açısı ile vakfın yardım politikası arasında bu bağlamda uyuma olduğu söylenebilir.

Tablo 23: Yardım yaparken kendi din mensubunu önceleme

Yardım yaptığım kişinin kendi dinimden olmasını öncelerim.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Evet	85	56,7	63,4	63,4
Kısmen	23	15,3	17,2	80,6
Hayır	26	17,3	19,4	100,0
Ara Toplam	134	89,3	100,0	
Cevapsız	16	10,7		
Genel Toplam	150	100,0		

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve dünya görüşü değişkenleri bağlamında, deneklerin bu değişkenlere göre hangi seçenekleri tercih ettiklerine göz atılacaktır.

Cinsiyet değişkenine bakıldığında kadınların %57,6’sı evet, %13,6’sı kısmen, %28,8’i hayır seçeneğini işaretlemiştir. Erkeklerin ise %69,1’i evet, %20,6’sı kısmen, %10,3’ü hayır seçeneğini işaretlemiştir. Görüldüğü üzere bu veriler Tablo 22’deki değerlerle birlikte düşünüldüğünde uyumluluk arz etmektedir. Kadınlar yardım yaptıkları kişinin kendi dinlerinden olmasını erkeklere nazaran daha az önemsemektedirler.

Yaş değişkenine göz atıldığında en yüksek oranda evet diyenlerin %100 ile 60 ve üstü ile 50-59 yaş grubundakiler olduğu görülmektedir. Bunları %91,7 ile 30-39 yaş grubundakiler takip etmektedirler. En az evet diyenler ise %51,4 ile 19 ve altı yaş grubundakilerdir. Kısmen diyenlerin %28,6 ile en çok 40-49 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Hayır diyenlerin oranının en yüksek olduğu yaş grubu %27 oranıyla 19 ve

altı yaş grubundakilerdir. Bu sonuçlara göre genel olarak yaş küçüldükçe yardım yaparken kendi dininden olanları öneleme oranı azalmaktadır. Burada da Tablo 22'deki ilgili değişkenle uyumlu bir sonuç ile karşılaşıldığı görülmektedir.

Eğitim değişkenine göre en çok evet diyenler %100 ile ilkokul ve ortaokul mezunlardır. Bunları %67,6 ile lise mezunları izlemektedir. Kısmen seçeneğini en çok işaretleyenler %24,3 oranıyla yine lise mezunları olmuştur. En çok hayır diyenler ise %33,3 oranıyla doktora ve %27,6 ile üniversite mezunları olmuştur. En az hayır seçeneğini işaretleyenlerin %0 ile ilkokul ve ortaokul mezunları olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi yine Tablo 22'deki ilgili değişkenle uyumlu bir sonuç ortaya çıkmıştır. Genel olarak eğitim düzeyi yükseldikçe gönüllülerin yardım yaparken kendi din mensuplarını öneleme oranları azalmaktadır.

Dünya görüşü değişkenine bakıldığında en yüksek oranda evet diyenler %66,7 oranıyla kendisini laik ve liberal olarak tanımlayanlar olmuştur. Bunları %64,3 oranıyla milliyetçiler izlemektedir. Bu soruya en az evet diyenler ise %60 ile muhafazakarlar olmuştur. Kısmen şeklinde cevap verenlerin en yüksek olduğu değişken %20 ile muhafazakarlardır ve onları %19,7 oranıyla İslamcılar izlemektedir. Soruya en çok hayır cevabını verenler %33,3 ile laikler ve liberaller olmuştur. Bu sonuçlarla birlikte ortaya ilginç bir tablo çıkmaktadır. Yardım yaparken kendi dininden olanları en az öneleyenlerin laikler ve liberaller olması öngörülürken, tam tersi bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bu iki kesimin ardından en çok öneleyenler sıralamasında milliyetçilerin gelmesi şaşırtıcı değildir. Fakat bu oranın en yüksek çıkacağı kesimin, İslamcılar olacağı tahmin edilmiştir. En düşük oranın da muhafazakarlara ait olması yine şaşırtıcı olan bir başka veridir.

Tablo 24: Yardım yaparken kendi din mensubunu öncellemenin farklı değişkenlere göre dağılımı

Değişkenler			Yardım yaptığım kişinin kendi dinimden olmasını öncelerim			Toplam
			Evet	Kısmen	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	S	38	9	19	66
		%	57,6	13,6	28,8	100,0
	Erkek	S	47	14	7	68
		%	69,1	20,6	10,3	100,0
	Genel Toplam	S	85	23	26	134
		%	63,4	17,2	19,4	100,0
Chi- Square		0,023				
Yaş	19 ve altı	S	19	8	10	37
		%	51,4	21,6	27,0	100,0
	20-29	S	39	13	12	64
		%	60,9	20,3	18,8	100,0
	30-39	S	11	0	1	12
		%	91,7	0,0	8,3	100,0
	40-49	S	4	2	1	7
		%	57,1	28,6	14,3	100,0
	50-59	S	4	0	0	4
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	60 ve üzeri	S	1	0	0	1
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Genel Toplam	S	78	23	24	125
		%	62,4	18,4	19,2	100,0
Chi- Square		0,407				
Eğitim	İlkokul	S	5	0	0	5
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Ortaokul	S	5	0	0	5
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Lise	S	25	9	3	37
		%	67,6	24,3	8,1	100,0
	Üniversite	S	43	12	21	76
		%	56,6	15,8	27,6	100,0
	Yüksek Lisans	S	3	1	1	4
		%	60,0	20,0	20,0	100,0

	Doktora	S	1	1	1	3	
		%	33,3	33,3	33,3	100,0	
	Genel Toplam	S	82	23	26	131	
		%	62,6	17,6	19,8	100,0	
Chi- Square		0,188					
Dünya Görüşü	Muhafazakar	S	27	9	9	45	
		%	60,0	20,0	20,0	100,0	
	Laik	S	4	0	2	6	
		%	66,7	0,0	33,3	100,0	
	Liberal	S	2	0	1	3	
		%	66,7	0,0	33,3	100,0	
	İslamcı	S	39	12	10	61	
		%	63,9	19,7	16,4	100,0	
	Milliyetçi	S	9	2	3	14	
		%	64,3	14,3	21,4	100,0	
	Genel Toplam	S	81	23	25	129	
		%	62,8	17,8	19,4	100,0	
	Chi- Square		0,917				

3.2. IRK FARKI

Bir etnisiteye mensup olmak sosyolojik açıdan şu şekilde izah edilmektedir:

...belirli bir insan topluluğunu ötekilerden ayıran kültürel pratiklerle bakış açılarına göndermede bulunmaktadır. Etnik grupların üyeleri, kendilerini toplumdaki öteki gruplardan kültürel bakımdan ayrı görürler, buna karşılık toplumun diğer üyelerinin onlara bakışı da aynıdır. Etnik grupların birbirlerinden ayırt edilmesini sağlayan farklı özellikler olmakla birlikte, bunların en yaygın olanları dil, tarih, din ve giyim, farklılıklarıdır...⁸

Aynı etnik kökene mensup olmak bir bütünleştirici unsur olurken farklı etnik kökenden olmak ayrıştırıcı bir unsur olarak görülmektedir. Bunun sebeplerine dair sosyolojik, psikolojik ve tarihi olmak üzere çok sayıda gerekçe sunulabilir. Farklı etnik unsurlar arasındaki sürtüşmenin temelinde ayrımcılık, ön yargı ve tahakküm etme arzusu vardır

⁸ Anthony Giddens, **Sosyoloji**, yay.haz. Hüseyin Özel-Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000, s. 224.

denilebilir. Burada alanla ilintili olarak etnik durum ve etnik ayrımcılığa dair getirilen üç gerekçeye yer verilecektir. Bunlardan ilki ırkmerkezcilik şeklinde ifade edilmektedir. Yani her ırk mensubu çevresindekileri kendi ırkını merkeze alarak yorumlar. Aslında bu doğal bir durumu ifade eder. Ancak insanlar genelde kendini merkeze koyduktan sonra ötekini pis, barbar, hain vs. şeklinde tanımlar. Bu durum farklı etnik gruplar arasında çatışmanın en önemli sebeplerinden birisi olarak görülmektedir. Bir diğer gerekçe grup kapanmasıdır. Etnik gruplar birbirleri arasına diğeri ile kendisini ayıran belirgin ve keskin çizgiler koyarlar. Örneğin kız alıp vermemekten tutun, aynı apartmanda oturmamaya kadar varan bu kapanma etnik gruplar arasındaki iletişime zarar verir. Son gerekçe ise kaynak dağıtımıdır. Yeryüzünde kıyasıya bir paylaşım savaşı vardır. Bu savaş aynı toplum içerisinde yaşayan aynı etnik gruplar arasında olduğu gibi daha büyük çapta, farklı toplumlara oluşturan etnik gruplar arasında süregelmektedir. Bir etnik grup daha zengin ve güçlü olmak için bir diğeri tahakküm altına almaya çalışmıştır.⁹

Yukarıda izah edilen ve edilmeyen başka sebeplerle birlikte tarih boyunca farklı etnik gruplar arasında sürtüşmeler meydana gelmiştir. Günümüzde bunun örnekleri maalesef gözler önünde sergilenmeye devam etmektedir. Bu yüzden dünya barışını tesis etmede insanların farklı etnik unsurlara bakış açısı büyük önem arz etmektedir. Farklılıklar bir çatışma unsuru olarak değil, kaynaşma vesilesi olarak görülmelidir. İnsanlık tarihi böyle güzel örnekler gösterebilmiştir.

Böyle bir ortamda, İHH gönüllülerinin yardım faaliyetleri yürütürken farklı ırk mensuplarına bakış açısının nasıl olduğu öğrenilmek istenmiştir. Bunun deneklere farklı milletten insanlara yardım edip etmeyecekleri soruldu. Tablo 25'e göre "*Farklı milletten insanlara yardım ederim.*" ifadesine deneklerin %93,1'i evet, %6,2'si kararsızım ve sadece %0,7'si hayır cevabı vermiştir. Bu sonuç bize İHH gönüllülerinin neredeyse tamamının yardım faaliyetlerinde farklı milletten insanlara yardım edebileceğini göstermektedir. Nitekim bu durum vakfın politikaları ile de uyuşan bir durumdur. Ayrıca bu kadar yaygın faaliyetleri bulunan bir vakfın gönüllü profilinin ırkçılıktan tamamen uzak olması ırk temelli çatışmaları aşma noktasında umut verici olarak değerlendirilmelidir.

⁹ Giddens, a.g.e., s. 229.

Tablo 25: Farklı milletten insanlara yardım etme

Farklı milletten insanlara yardım ederim.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Evet	135	90,0	93,1	93,1
Kararsızım	9	6,0	6,2	99,3
Hayır	1	0,7	0,7	100,0
Ara Toplam	145	96,7	100,0	
Cevapsız	5	3,3		
Genel Toplam	150	100,0		

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve dünya görüşü değişkenleri bağlamında, deneklerin bu değişkenlere göre hangi seçenekleri tercih ettiklerine göz atılacaktır.

Cinsiyet değişkenine bakıldığında kadınların %95,7'si evet, %2,9'u kararsızım, %1,4'ü hayır seçeneğini işaretlemiştir. Erkeklerin ise %90,7'si evet, %9,3'ü kararsızım seçeneğini işaretlerken hayır seçeneğini kimse işaretlememiştir. Farklı din mensuplarına yardımda olduğu gibi farklı milletten olanlara yardım konusunda da kadınların daha yüksek oranda evet dedikleri görülmektedir. Erkeklerde %10 civarında bir kararsızın olması da dikkat çekicidir.

Yaş değişkenine göz atıldığında en yüksek oranda evet diyenlerin %100 ile 60 ve üstü ile 40-49 yaş grubundakiler olduğu görülmektedir. Bunları %97,5 ile 19 ve altı yaş grubundakiler takip etmektedir. En az evet diyenler ise %69,2 ile 30-39 yaş grubundakilerdir. Kararsızların da %30 ile en çok 30-39 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Hayır diyenlerin oranının en yüksek olduğu yaş grubu %20 oranıyla 50-59 yaş grubundakilerdir. 60 ve üzeri yaş grubu görmezden gelindiğinde farklı milletten insanlara yardım yapacağını söyleyenlerin en yüksek oranda 40-49 yaş grubu olduğu görülmektedir. Bunu çok yüksek oranlarla 19 ve altı ve 20-29 yaş grubu takip etmektedir. Bu yaş grubundaki deneklerin sayısının diğer gruplara göre oldukça fazla olduğu düşünülürse gençlerin tıpkı farklı dine mensup insanlara yardım konusunda olduğu gibi yine öne çıktıkları söyleyenebilir.

Eğitim değişkenine göre en çok evet diyenler %100 ile ilkökul, yüksek lisans ve doktora mezunlardır. Bunları %95,2 ile üniversite mezunları izlemektedir. Kararsızım

seçeneğini en çok işaretleyenler %40 oranıyla ortaokul mezunları olmuştur. En çok hayır diyenler ise %20 oranıyla yine ortaokul mezunları olmuştur. Bunun haricinde hiçbir eğitim grubu bu soruya hayır cevabı vermemiştir. İlkokul değişkeni göz ardı edilecek olursa eğitim seviyesinin yükselmesiyle doğru orantılı olarak farklı milletten insanlara yardım yapacağını söyleyenlerin oranı da artmaktadır.

Dünya görüşü değişkenine bakıldığında, en yüksek oranda evet diyenler %100 oranıyla kendisini liberal olarak tanımlayanlar olmuştur. Bunları %97,9 oranıyla muhafazakarlar izlemektedir. Bu soruya en az evet diyenler ise %66,7 ile laikler olmuştur. Milliyetçilerden bu soruya evet diyenlerin oranı %71,4'te kalmıştır. Kararsız olduğunu söyleyenlerin en yüksek olduğu değişken %33,3 ile laiklerdir ve onları %28,6 oranıyla milliyetçiler izlemektedir. Soruya en çok hayır cevabını verenler İslamcılardır ve bunların oranı da sadece 1,4'tür. Bu tabloya göre liberallerin ve muhafazakarların farklı milletten insanlara yardımda daha önde oldukları görülmektedir. Muhafazakarların milliyetçi reflekslere daha yakın olduğu düşünüldüğünde öngörülen, İslamcılardan evet diyenlerin oranının muhafazakarlardan daha yüksek olacağı yönünde olmuştur. Fakat bunun doğrulanmadığı görülmektedir.

Tablo 26: Farklı milletten insanlara yardım etmenin farklı değişkenlere göre dağılımı

Değişkenler		Farklı milletten insanlara yardım ederim			Toplam	
		Evet	Kararsızım	Hayır		
Cinsiyet	Kadın	S	67	2	1	70
		%	95,7	2,9	1,4	100,0
	Erkek	S	68	7	0	75
		%	90,7	9,3	0,0	100,0
	Genel Toplam	S	135	9	1	145
		%	93,1	6,2	0,7	100,0
Chi- Square	0,164					
Yaş	19 ve altı	S	39	1	0	40
		%	97,5	2,5	0,0	100,0
	20-29	S	65	3	0	68
		%	95,6	4,4	0,0	100,0
	30-39	S	9	4	0	13
		%	69,2	30,8	0,0	100,0
	40-49	S	7	0	0	7
		%	100,0	0,0	0,0	100,0

	50-59	S	4	0	1	5
		%	80,0	0,0	20,0	100,0
	60 ve üzeri	S	1	0	0	1
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Genel Toplam	S	125	8	1	134
%		93,3	6,0	0,7	100,0	
Chi- Square		0,000				
Eğitim	İlkokul	S	5	0	0	5
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Ortaokul	S	2	2	1	5
		%	40,0	40,0	20,0	100,0
	Lise	S	37	3	0	40
		%	92,5	7,5	0,0	100,0
	Üniversite	S	80	4	0	84
		%	95,2	4,8	0,0	100,0
	Yüksek Lisans	S	5	0	0	5
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Doktora	S	3	0	0	3
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Genel Toplam	S	132	9	1	142
%		93,0	6,3	0,7	100,0	
Chi- Square		0,000				
Dünya Görüşü	Muhafazakar	S	47	1	0	48
		%	97,9	2,1	0,0	100,0
	Laik	S	4	2	0	6
		%	66,7	33,3	0,0	100,0
	Liberal	S	3	0	0	3
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	İslamcı	S	67	2	1	70
		%	95,7	2,9	1,4	100,0
	Milliyetçi	S	10	4	0	14
		%	71,4	28,6	0,0	100,0
	Genel Toplam	S	131	9	1	141
		%	92,9	6,4	0,7	100,0
	Chi- Square		0,03			

İHH gönüllülerinin farklı milletten insanlara yardım edip etmeyecekleri yukarıda etraflıca ele alınmıştır. Buna ilaveten gönüllülerin “Yardım yaptığım kişinin kendi milletinden olmasını öncelerim.” sorusuna nasıl yanıt verecekleri öğrenilmek istenmiştir. Tablo 27’ye göre bu soruya deneklerin %39,7’si evet, %14,3’ü kısmen ve %46’sı hayır cevabı vermiştir. Farklı milletten insanlara yardım yaparım sorusuna çok yüksek oranlarla evet cevabı verenlerin, azımsanmayacak bir oranda yardım yaparken kendi milletinden olanları öncelikledikleri görülmektedir. Doğrusu bu sonucun doğal karşılandığı ifade edilmelidir.

Tablo 27: Yardım yaparken kendi milletinden olanı önceleme

Yardım yaptığım kişinin kendi milletinden olmasını öncelerim.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Evet	50	33,3	39,7	39,7
Kısmen	18	12,0	14,3	54,0
Hayır	58	38,7	46,0	100,0
Ara Toplam	126	84,0	100,0	
Cevapsız	24	16,0		
Genel Toplam	150	100,0		

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve dünya görüşü değişkenleri bağlamında, deneklerin bu değişkenlere göre hangi seçenekleri tercih ettiklerine göz atılacaktır.

Cinsiyet değişkenine bakıldığında kadınların %34,4’ü evet, %9,8’i kısmen, %55,7’si hayır seçeneğini işaretlemiştir. Erkeklerin ise %44,6’sı evet, %18,5’i kısmen, %36,9’u hayır seçeneğini işaretlemiştir. Erkeklerin yardım yaparken kendi milletinden olanları kadınlara oranla daha çok öncelikledikleri görülmektedir. Bu durum Tablo 26’daki ilgili değişkenle uyumlu bir sonuç olarak görülmektedir.

Yaş değişkenine göz atıldığında en yüksek oranda evet diyenlerin %66,7 ile 50-59 yaş grubundakiler olduğu görülmektedir. Bunları %63,6 ile 30-39 yaş grubundakiler takip etmektedir. 60 ve üzeri yaş grubu görmezden gelindiğinde en az evet diyenler ise %33,3 ile 20-29 yaş grubundakilerdir. Kısmen cevabını verenlerin %33,3 ile en çok 50-59 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Hayır diyenlerin oranının en yüksek olduğu yaş grubu %51,7 oranıyla 20-29 yaş grubundakilerdir. Bu tabloya göre yaş yükseldikçe yardım

yaparken kendi milletinden olanları önceleyenlerin oranı da yükselmektedir. Yine Tablo 26'daki ilgili değişkenle uyumlu bir sonuç elde edildiği görülmektedir.

Eğitim değişkenine göre en çok evet diyenler, %80 ile ortaokul mezunlardır. Bunları %60 ile ilkokul mezunları izlemektedir. Kısmen seçeneğini en çok işaretleyenler, %40 oranıyla ilkokul mezunları olmuştur. En çok hayır diyenler ise, %66,7 oranıyla doktora ve %58,3 oranıyla üniversite mezunları olmuştur. En az hayır seçeneğini işaretleyenlerin ise, ilkokul ve ortaokul mezunları olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar bize Tablo 26'daki ilgili değişkenle uyumlu şekilde eğitim düzeyinin yükselmesiyle ters orantılı olarak yardım yaparken kendi milletinden olanları önceleme oranının azaldığını göstermektedir.

Dünya görüşü değişkenine bakıldığında en yüksek oranda evet diyenler, %85,7 oranıyla kendisini milliyetçi olarak tanımlayanlar olmuştur. Bunları, %66,7 oranıyla liberaller ve laikler izlemektedir. Bu soruya en az evet diyenler ise, %28,8 ile İslamcılar olmuştur. Kısmen şeklinde cevap verenlerin en yüksek olduğu değişken %17,5 ile muhafazakarlardır. Soruya en çok hayır cevabını verenler, %54,2 ile İslamcılar olmuştur. Daha önce Tablo 26'daki ilgili değişken yorumlanırken, İslamcılarının farklı milletten insanlara yardım ederim sorusuna en yüksek oranda evet demesinin öngörüldüğü ancak sonuçların böyle olmadığı ifade edilmişti. Burada öngörülenin gerçekleştiği görülmektedir. Farklı milletten insanlara yardım yapmayı en az önceleyenler İslamcılar en çok önceleyenler ise milliyetçilerdir.

Tablo 28: Yardım yaparken kendi milletinden olanı öncelemenin farklı değişkenlere göre dağılımı

Değişkenler			Yardım yaptığım kişinin kendi milletimden olmasını öncelerim			Toplam
			Evet	Kısmen	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	S	21	6	34	61
		%	34,4	9,8	55,7	100,0
	Erkek	S	29	12	24	65
		%	44,6	18,5	36,9	100,0
	Genel Toplam	S	50	18	58	126
		%	39,7	14,3	46,0	2
Chi- Square		0,087				
Yaş	19 ve altı	S	13	5	18	36
		%	36,1	13,9	50,0	100,0

	20-29	S	20	0	31	60
		%	33,3	15,0	51,7	100,0
	30-39	S	7	1	3	11
		%	63,6	9,1	27,3	100,0
	40-49	S	3	1	3	7
		%	42,9	14,3	42,9	100,0
	50-59	S	2	1	0	3
		%	66,7	33,3	0,0	100,0
	60 ve üzeri	S	0	0	1	1
%		0,0	0,0	100,0	100,0	
Genel Toplam	S	45	17	56	118	
	%	38,1	14,4	47,5	100,0	
Chi- Square	0,656					
Eğitim	İlkokul	S	3	2	0	5
		%	60,0	40,0	0,0	100,0
	Ortaokul	S	4	1	0	5
		%	80,0	20,0	0,0	100,0
	Lise	S	18	5	12	35
		%	51,4	14,3	34,3	100,0
	Üniversite	S	22	8	42	72
		%	30,6	11,1	58,3	100,0
	Yüksek Lisans	S	1	1	2	4
		%	25,0	25,0	50,0	100,0
	Doktora	S	1	0	2	3
		%	33,3	0,0	66,7	100,0
	Genel Toplam	S	49	17	58	124
%		39,5	13,7	46,8	100,0	
Chi- Square	0,063					
Dünya Görüşü	Muhafazakar	S	13	7	20	40
		%	32,5	17,5	50,0	100,0
	Laik	S	4	0	2	6
		%	66,7	0,0	33,3	100,0
	Liberal	S	2	0	1	3
		%	66,7	0,0	33,3	100,0
	İslamcı	S	17	10	32	59
		%	28,8	16,9	54,2	100,0

	Milliyetçi	S	12	0	2	14
		%	85,7	0,0	14,3	100,0
	Genel Toplam	S	48	17	57	122
		%	39,3	13,9	46,7	100,0
	Chi- Square	0,011				

3.3. MEZHEP FARKI

Mezhep her zaman kimliğin önemli bir parçası olmuştur. Tarih mezhep kimliğinin ayırıştırıcı örnekleriyle doludur. Örneğin Avrupa’da yüzyıllarca devam eden mezhep savaşları siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklara sebep olmuştur. Belki Avrupa’daki kadar olmasa da İslam dünyası da bundan beri değildir. Özellikle günümüzde yaşadığımız coğrafya bir mezhep paylaşımına sahne olmakta ve daha büyük problemlerin ortaya çıkma emareleri görülmektedir. Böyle bir konjonktür içerisinde İHH gönüllülerinin mezhep farkı meselesine nasıl yaklaştığı öğrenilmek istenmiştir. Bunu ölçmek için deneklerden “*Farklı mezhebe mensup insanlara yardım ederim.*” ifadesine evet, kararsızım ve hayır seçeneklerinden biriyle cevap vermeleri söylenmiştir. Tablo 29’a göre deneklerin %90,3’ü evet, %8,3’ü kararsızım ve sadece %1,4’ü hayır seçeneğini işaretlemiştir. Bu sonuçlara göre deneklerin çok büyük bir kısmı farklı mezhep mensuplarına yardım edebileceğini söylemiştir. Fakat bu oranın “*Farklı milletten insanlara yardım ederim.*” sorusuna verilen evet cevaplarından az olduğu görülmektedir. Öyleyse mezhep konusundaki tutumun, ırkçılık konusuna nazaran biraz daha sert olduğu söylenebilir.

Tablo 29: Farklı mezhep mensuplarına yardım etme

Farklı mezhebe mensup insanlara yardım ederim.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Evet	130	86,7	90,3	90,3
Kararsızım	12	8,0	8,3	98,6
Hayır	2	1,3	1,4	100,0
Ara Toplam	144	96,0	100,0	
Cevapsız	6	4,0		
Genel Toplam	150	100,0		

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve dünya görüşü değişkenleri bağlamında, deneklerin bu değişkenlere göre hangi seçenekleri tercih ettiklerine göz atılacaktır.

Cinsiyet değişkenine bakıldığında kadınların %97,1'i evet, %1,4'ü kararsızım, %1,4'ü hayır seçeneğini işaretlemiştir. Erkeklerin ise %84'ü evet, %14,7'si kararsızım, %1,3'ü hayır seçeneğini işaretlemiştir. Daha önce ırk ve din farkında olduğu gibi, yine kadınların mezhep konusunda da daha hoşgörülü oldukları görülmektedir. Kadınlar yaklaşık %13 oranında daha fazla evet cevabı vermiştir.

Yaş değişkenine göz atıldığında en yüksek oranda evet diyenlerin %100 ile 60 ve üstü ile 40-49 yaş grubundakiler olduğu görülmektedir. Bunları %92,6 ile 20-29 ve %92,5 ile 19 ve altı yaş grubundakiler takip etmektedirler. En az evet diyenler ise %60 oranıyla 50-59 yaş grubundakilerdir. Kararsızların da %20 ile en çok yine 50-59 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Hayır diyenlerin oranının en yüksek olduğu yaş grubu %20 oranıyla 50-59 yaş grubundakilerdir. 60 ve üzeri yaş grubu görmezden gelindiğinde en yüksek oranda farklı mezhebe mensup insanlara yardım yapacağını söyleyenlerin 40-49 yaş grubu olduğu görülmektedir. Bunları 19 ve altı ile 20-29 yaş grubundakiler izlemektedir. Genel olarak yine gençlerin bu konuda oldukça hoşgörülü olduğu görülmektedir.

Eğitim değişkenine göre en çok evet diyenler %100 ile ilkokul, yüksek lisans ve doktora mezunlarıdır. Bunları %95,2 ile üniversite mezunları izlemektedir. Kararsızım seçeneğini en çok işaretleyenler, %20 oranıyla ortaokul mezunları olmuştur. En çok hayır diyenler ise, %40 oranıyla yine ortaokul mezunları olmuştur. Bunun haricinde hiçbir eğitim grubu bu soruya hayır cevabı vermemiştir. İlkokul değişkeni göz ardı edilecek olursa, eğitim seviyesinin yükselmesiyle doğru orantılı olarak farklı mezhebe mensup insanlara yardım yapacağını söyleyenlerin oranı da artmaktadır.

Dünya görüşü değişkenine bakıldığında en yüksek oranda evet diyenler, %100 oranıyla kendisini liberal ve laik olarak tanımlayanlar olmuştur. Bunları %92,8 oranıyla İslamcılar izlemektedir. Bu soruya en az evet diyenler ise, %78,6 ile milliyetçiler olmuştur. Muhafazakarlardan bu soruya evet diyenlerin oranı %87,5'te kalmıştır. Kararsız olduğunu söyleyenlerin en yüksek olduğu değişken %21,4 ile milliyetçilerdir ve onları %10,4 oranıyla muhafazakarlar izlemektedir. Soruya en çok hayır cevabını verenler muhafazakarlardır ve bunların oranı da sadece %2,1'dir. Görüldüğü gibi farklı mezhebe mensup insanlara yardım etmede laiklerin ve liberallerin daha ılımlı olduğu görülmektedir.

Fakat deneklerin en büyük kitlesini oluşturan ve bu soruya %92,8 oranıyla en fazla üçüncü “evet” cevabı veren değişken olan İslamcılara, burada dikkat çekmek gerekmektedir. Milliyetçilerin ise “*Farklı din ve ırktan olanlara yardım ederim.*” sorusuna verdikleri cevapta olduğu gibi burada da daha tutucu oldukları görülmektedir.

Tablo 30: Farklı mezhep mensuplarına yardım etmenin farklı değişkenlere göre dağılımı

Değişkenler			Farklı mezhebe mensup insanlara yardım ederim			Toplam
			Evet	Kararsızım	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	S	67	1	1	69
		%	97,1	1,4	1,4	100,0
	Erkek	S	63	11	1	75
		%	84,0	14,7	1,3	100,0
	Genel Toplam	S	130	12	2	144
		%	90,3	8,3	1,4	100,0
Chi- Square		0,016				
Yaş	19 ve altı	S	37	3	0	40
		%	92,5	7,5	0,0	100,0
	20-29	S	63	5	0	68
		%	92,6	7,4	0,0	100,0
	30-39	S	10	2	1	13
		%	76,9	15,4	7,7	100,0
	40-49	S	7	0	0	7
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	50-59	S	3	1	1	5
		%	60,0	20,0	20,0	100,0
	60 ve üzeri	S	1	0	0	1
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Genel Toplam	S	121	11	2	134
		%	90,3	8,2	1,5	100,0
Chi- Square		0,031				
Eğitim	İlkokul	S	5	0	0	5
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Ortaokul	S	2	1	2	5
		%	40,0	20,0	40,0	100,0

	Lise	S	33	7	0	40
		%	82,5	17,5	0,0	100,0
	Üniversite	S	79	4	0	83
		%	95,2	4,8	0,0	100,0
	Yüksek Lisans	S	5	0	0	5
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Doktora	S	3	0	0	3
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
Genel Toplam	S	127	12	2	141	
	%	90,1	8,5	1,4	100,0	
Chi- Square	0,000					
Dünya Görüşü	Muhafazakar	S	42	5	1	48
		%	87,5	10,4	2,1	100,0
	Laik	S	6	0	0	6
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Liberal	S	3	0	0	3
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	İslamcı	S	64	4	1	69
		%	92,8	5,8	1,4	100,0
	Milliyetçi	S	11	3	0	14
		%	78,6	21,4	0,0	100,0
Genel Toplam	S	126	12	2	140	
	%	90,0	8,6	1,4	100,0	
Chi- Square	0,742					

İHH gönüllülerinin farklı mezhebe mensup insanlara yardım edip etmeyecekleri yukarıda etraflıca ele alınmıştır. Aynı kişiler “Yardım yaptığım kişinin kendi mezhebimden olmasını öncelerim.” sorusuna nasıl yanıt vereceklerdir. Tablo 31’e göre bu soruya deneklerin %32,5’i evet, %9,5’i kısmen ve %57,9’u hayır cevabı vermiştir. Farklı mezhebe mensup insanlara yardım yaparım sorusuna çok yüksek oranlarla evet cevabı verenlerin, yardım yaparken kendi mezhebinden olanları azımsanmayacak bir oranda öncelikleri görülmektedir.

Tablo 31: Yardım yaparken kendi mezhebini önceleme

Yardım yaptığım kişinin kendi mezhebimden olmasını öncelerim.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Evet	41	27,3	32,5	32,5
Kısmen	12	8,0	9,5	42,1
Hayır	73	48,7	57,9	100,0
Ara Toplam	126	84,0	100,0	
Cevapsız	24	16,0		
Genel Toplam	150	100,0		

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve dünya görüşü değişkenleri bağlamında, deneklerin bu değişkenlere göre hangi seçenekleri tercih ettiklerine göz atılacaktır.

Cinsiyet değişkenine bakıldığında kadınların %26,2'si evet, %6,6'sı kısmen, %67,2'si hayır seçeneğini işaretlemiştir. Erkeklerin ise %38,5'i evet, %12,3'ü kısmen, %49,2'si hayır seçeneğini işaretlemiştir. Tablo 30'daki ilgili değişkenin sonuçlarıyla uyumlu bir şekilde erkeklerin yardım yaparken kendi mezhep mensuplarını kadınlara göre daha çok önceledikleri görülmektedir.

Yaş değişkenine göz atıldığında en yüksek oranda evet diyenlerin %66,7 ile 50-59 yaş grubundakiler olduğu görülmektedir. Bunları %54,5 ile 30-39 yaş grubundakiler takip etmektedir. 60 ve üzeri yaş grubu görmezden gelindiğinde, en az evet diyenler ise %25 ile 20-29 yaş grubundakilerdir. Kısmen cevabını verenlerin %33,3 ile en çok 50-59 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Hayır diyenlerin oranının en yüksek olduğu yaş grubu %63,9 oranıyla 19 ve altı yaş grubundakilerdir. Görüldüğü gibi gerek Tablo 30'daki ilgili değişkenle gerek farklı milletten ve dinden insanlara yardım konusundaki verilerle uyumlu olarak, gençler farklı mezhebe yardım yaparken büyüklerine göre daha az kendi mezhep mensuplarını öncelemektedirler.

Eğitim değişkenine göre en çok evet diyenler %80 ile ortaokul mezunlardır. Bunları %60 ile ilkokul mezunları izlemektedir. Kısmen seçeneğini en çok işaretleyenler %20 oranıyla ilkokul ve ortaokul mezunları olmuştur. En çok hayır diyenler ise %100 oranıyla yüksek lisans ve %66,7 oranlarıyla üniversite ve doktora mezunları olmuştur. En az hayır seçeneğini işaretleyenlerin ise ilkokul ve ortaokul mezunları olduğu görülmektedir. Tablo

30'daki ilgili değişkenle uyumlu şekilde genel olarak eğitim seviyesi yükseldikçe yardım yaparken kendi mezhebini önceleme oranı düşmektedir.

Dünya görüşü değişkenine bakıldığında ise en yüksek oranda evet diyenler %66,7 oranıyla kendisini liberal ve laik olarak tanımlayanlar olmuştur. Bunları %57,1 oranıyla milliyetçiler izlemektedir. Bu soruya en az evet diyenler ise %20 ile muhafazakarlar olmuştur. Kısmen seçeneğini işaretleyenlerin en yüksek olduğu değişken %14,3 ile milliyetçilerdir ve onları %10,2 oranıyla İslamcılar izlemektedir. Soruya en çok hayır cevabını verenler %70 ile muhafazakarlardır. Bu sonuçlara göre yardım yaparken kendi mezhebini en az önceleyen değişken muhafazakarlar olarak görünmektedir. Çalışmanın başında öngörülen, kendi mezhebinden olanlara yardım etmeyi en az önceleyen değişkenin laikler ve liberaller olması yönündeydi. Oysa laik ve liberallerden yardım yaparken kendi mezhebini önceleyenlerin oranı, İslamcılardan fazla çıkmıştır. Bu ilginç duruma dikkat çekmek gerekmektedir.

Tablo 32: Yardım yaparken kendi mezhebini öncelemenin farklı değişkenlere göre dağılımı

Değişkenler			Yardım yaptığım kişinin kendi mezhebimden olmasını öncelerim			Toplam
			Evet	Kısmen	Hayır	
Cinsiyet	Kadın	S	16	4	41	61
		%	26,2	6,6	67,2	100,0
	Erkek	S	25	8	32	65
		%	38,5	12,3	49,2	100,0
	Genel Toplam	S	41	12	73	126
		%	32,5	9,5	57,9	100,0
Chi- Square		0,117				
Yaş	19 ve altı	S	11	2	23	36
		%	30,6	5,6	63,9	100,0
	20-29	S	15	9	36	60
		%	25,0	15,0	60,0	100,0
	30-39	S	6	0	5	11
		%	54,5	0,0	45,5	100,0
	40-49	S	3	0	4	7
		%	42,9	0,0	57,1	100,0
	50-59	S	2	1	0	3
		%	66,7	33,3	0,0	100,0

	60 ve üzeri	S	0	0	1	1
		%	0,0	0,0	100,0	100,0
	Genel Toplam	S	37	12	69	118
		%	31,4	10,2	58,5	100,0
Chi- Square		0,242				
Eğitim	İlkokul	S	3	1	1	5
		%	60,0	20,0	20,0	100,0
	Ortaokul	S	4	1	0	5
		%	80,0	20,0	0,0	100,0
	Lise	S	16	2	17	35
		%	45,7	5,7	48,6	100,0
	Üniversite	S	16	8	48	72
		%	22,2	11,1	66,7	100,0
	Yüksek Lisans	S	0	0	4	4
		%	0,0	0,0	100,0	100,0
	Doktora	S	1	0	2	3
		%	33,3	0,0	66,7	100,0
	Genel Toplam	S	40	12	72	124
		%	32,3	9,7	58,1	100,0
Chi- Square		0,033				
Dünya Görüşü	Muhafazakar	S	8	4	28	40
		%	20,0	10,0	70,0	100,0
	Laik	S	4	0	2	6
		%	66,7	0,0	33,3	100,0
	Liberal	S	2	0	1	3
		%	66,7	0,0	33,3	100,0
	İslamcı	S	18	6	35	59
		%	30,5	10,2	59,3	100,0
	Milliyetçi	S	8	2	4	14
		%	57,1	14,3	28,6	100,0
	Genel Toplam	S	40	12	70	122
		%	32,8	9,8	57,4	100,0
	Chi- Square		0,111			

3.4. İDEOLOJİ FARKI

İdeolojilerin insanların hayatında çok önemli bir yeri vardır. Özellikle modern dönemle birlikte ideolojilerin din gibi işlev gördüklerine şahit olunmaktadır. Bu yüzden ideolojiler din ve ırk gibi önemli bir kimlik tanımlayıcısı konumundadırlar. İdeoloji insanlara anlam dünyası oluştururken bir yandan da insanları belli mevzilerde durmaya zorlamaktadır. Bunun sonucu olarak günümüz toplumlarında, özellikle de Türkiye’de, çok sert bir ideolojik kamplaşmanın olduğu görülmektedir. Araştırmada İHH gönüllülerinin, yaptıkları yardım faaliyetlerinde ideolojik farklılıklara nasıl baktığının görülmesi hedeflenmiştir. Deneklerden “Farklı ideolojilere sahip insanlara yardım ederim.” ifadesine evet, kararsızım, hayır seçeneklerinden birisiyle cevap vermeleri istenmiştir. Tablo 33’e göre deneklerin %80,6’sı evet, %11,8’i kararsızım ve %7,6’sı hayır şeklinde cevap vermiştir. Deneklerin çok büyük bir çoğunluğu farklı ideolojiye sahip insanlara yardım edebileceğini söylemektedir. Fakat buna rağmen oldukça ilginç bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Aynı kişiler “*Farklı dine mensup insanlara yardım ederim.*” ifadesine %83,6 oranıyla, “*Farklı milletten insanlara yardım ederim.*” ifadesine %93,1 oranıyla, “*Farklı mezhebe mensup insanlara yardım ederim.*” ifadesine ise %90,3 oranıyla evet derken, “*Farklı ideolojilere sahip insanlara yardım ederim.*” ifadesine %80,6 oranıyla evet diyebilmiştir. Yani farklı ideolojilere gösterilen hoşgörü, farklı dine, mezhebe ve ideolojiye gösterilenden çok daha az orandadır. Bu durum, günümüzde ideolojinin toplumlar üzerindeki etkisi üzerine, yukarıda söylenenleri doğrular niteliktedir.

Tablo 33: Farklı ideoloji sahiplerine yardım etme

Farklı ideolojilere sahip insanlara yardım ederim.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
Evet	116	77,3	80,6	80,6
Kararsızım	17	11,3	11,8	92,4
Hayır	11	7,3	7,6	100,0
Ara Toplam	144	96,0	100,0	
Cevapsız	6	4,0		
Genel Toplam	150	100,0		

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve dünya görüşü değişkenleri bağlamında, deneklerin bu değişkenlere göre hangi seçenekleri tercih ettiklerine göz atılacaktır.

Cinsiyet değişkenine bakıldığında kadınların %89,9'u evet, %7,2'si kararsızım, %2,9'u hayır seçeneğini işaretlemiştir. Erkeklerin ise %72'si evet, %16'sı kararsızım, %12'si hayır seçeneğini işaretlemiştir. Kadınların bu konuda da erkeklere göre çok daha hoşgörülü oldukları görülmektedir.

Yaş değişkenine göz atıldığında en yüksek oranda evet diyenlerin %90 ile 19 ve altı yaş grubundakiler olduğu görülmektedir. Bunları %85,7 ile 40-49 ve %80,9 ile 20-29 yaş grubundakiler takip etmektedir. 60 ve üzeri yaş grubunu görmezden gelirse en az evet diyenler ise %60 oranıyla 50-59 yaş grubundakilerdir. Kararsızların %14,3 ile en çok 40-49 yaş grubunda olduğu görülmektedir. Yine 60 ve üzeri yaş grubunu görmezden gelinirse hayır diyenlerin oranının en yüksek olduğu yaş grubu %40 oranıyla 50-59 yaş grubudur. Görüldüğü gibi genel olarak yaş arttıkça farklı ideolojiden olanlara yardım yapma oranı azalmaktadır. Yine bu konuda da gençlerin yaşlılara göre daha hoşgörülü olduğu söylenebilir.

Eğitim değişkenine göre en çok evet diyenler %100 ile ilkokul ve yüksek lisans mezunlarıdır. Bunları %84,3 oranıyla üniversite mezunları izlemektedir. Kararsızım seçeneğini en çok işaretleyenler, %20 oranıyla ortaokul mezunları olmuştur. En çok hayır diyenler ise, %40 oranıyla yine ortaokul mezunları olmuştur. Görüldüğü gibi ilkokul değişkeni görmezden gelindiğinde, genel olarak eğitim seviyesi yükseldikçe doğru orantılı olarak farklı ideolojilere yardım etme oranı da yükselmektedir.

Dünya görüşü değişkenine bakıldığında en yüksek oranda evet diyenler, %100 oranıyla kendisini liberal olarak tanımlayanlar olmuştur. Bunları, %83,3 oranıyla muhafazakarlar ile laikler ve %82,6 oranıyla da İslamcılar izlemektedir. Bu soruya en az evet diyenler ise, %57,1 ile milliyetçiler olmuştur. Kararsız olduğunu söyleyenlerin en yüksek olduğu değişken %14,3 ile milliyetçilerdir ve onları %13 oranıyla İslamcılar izlemektedir. Soruya en çok hayır cevabını verenler ise, %28,6 oranıyla milliyetçilerdir. Bu sonuçlara göre milliyetçilerin farklı ideolojilere sahip insanlara yardım etme konusunda diğerlerine nazaran oldukça düşük bir oranda evet dediği görülmektedir. Bu konuda en hoşgörülü kitlenin liberaller, muhafazakarlar ve laikler olduğu, onları İslamcıların izlediği görülmektedir. Liberallerin evet cevabı verme oranının öngörülebilir olduğunu söylemek

gerekir. Diğer değişkenler arasından muhafazakarların ve laiklerin farklı ideolojilere daha ılımlı yaklaşımda önde olmaları dikkate değerdir.

Tablo 34: Farklı ideoloji sahiplerine yardım etmenin farklı değişkenlere göre dağılımı

Değişkenler		Farklı ideolojilere sahip insanlara yardım ederim			Toplam	
		Evet	Kararsızım	Hayır		
Cinsiyet	Kadın	S	62	5	2	69
		%	89,9	7,2	2,9	100,0
	Erkek	S	54	12	9	75
		%	72,0	16,0	12,0	100,0
	Genel Toplam	S	116	17	11	144
		%	80,6	11,8	7,6	100,0
Chi- Square		0,022				
Yaş	19 ve altı	S	36	4	0	40
		%	90,0	10,0	0,0	100,0
	20-29	S	55	9	4	68
		%	80,9	13,2	5,9	100,0
	30-39	S	10	1	2	13
		%	75,9	7,7	15,4	100,0
	40-49	S	6	1	0	7
		%	85,7	14,3	0,0	100,0
	50-59	S	3	0	2	5
		%	60,0	0,0	40,0	100,0
	60 ve üzeri	S	0	0	1	1
		%	0,0	0,0	100,0	100,0
	Genel Toplam	S	110	15	9	134
		%	82,1	11,2	6,7	100,0
Chi- Square		0,001				
Eğitim	İlkokul	S	5	0	0	5
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Ortaokul	S	2	1	2	5
		%	40,0	20,0	40,0	100,0
	Lise	S	30	7	3	40
		%	75,0	17,5	7,5	100,0
	Üniversite	S	70	8	5	83
		%	84,3	9,6	6,0	100,0

	Yüksek Lisans	S	5	0	0	5
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	Doktora	S	2	0	1	3
		%	66,7	0,0	33,3	100,0
	Genel Toplam	S	114	16	111	141
		%	80,9	11,3	7,8	100,0
Chi- Square	0,116					
Dünya Görüşü	Muhafazakar	S	40	5	3	48
		%	83,3	10,4	6,3	100,0
	Laik	S	5	0	1	6
		%	83,3	0,0	16,7	100,0
	Liberal	S	3	0	0	3
		%	100,0	0,0	0,0	100,0
	İslamcı	S	57	9	3	69
		%	82,6	13,0	4,3	100,0
	Milliyetçi	S	8	2	4	14
		%	57,1	14,3	28,6	100,0
	Genel Toplam	S	113	16	11	140
		%	80,7	11,4	7,9	100,0
	Chi- Square	0,142				

4. GÖNÜLLÜ OLMAYA SEVK EDEN FAKTÖRLER

İHH yüzlerce gönüllüsü ve çalışanı olan, çok büyük organizasyonlara imza atan bir yardım kuruluşudur. Bu kadar büyük organizasyonları gerçekleştirmek için gerekli olan para ve insan kaynağını harekete geçiren sebepler önemlidir. İHH gönüllülerini böyle bir organizasyonda gönüllü olmaya iten faktörleri anlamak, bu gönüllüler hakkında bir kanaate varma noktasında önemli olacaktır. Elbette her bir ferdin kendine has gönüllü olma sebebi ve serüveni mevcuttur. Fakat bunların her birini değerlendirmeye almanın güçlüğü ortadadır. Çalışmada muhtemel faktörler dört başlık altında toplanmıştır. Bunlar milli duygular, dini duygular, sosyal çevre ve insani değerlerdir. Bu dört sebebin her biri denekleri gönüllü olmaya sevk etmiş olabilir. Fakat deneklerden bu dört maddeyi kendilerince önem sırasına göre 1'den 4'e kadar sıralamaları istenmiştir. Bu başlık altında

ilgili dört ifadenin tercih edilme sıralarına yer verilip, sonuçlar değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

4.1. MİLLİ DUYGULAR

Modern dönemin en önemli özelliklerinden birisi ulusçuluk anlayışının önemli bir role sahip olmasıdır. Fransız ihtilali ile birlikte yaygınlaşmaya başlayan ulusçuluk akımları neticesinde çok uluslu bir çok devlet yıkılmış, yerlerini ulus devletler almıştır. Günümüzde ulus kavramına hiç olmadığı kadar önemli bir anlam atfedilmiş ve milliyet üst kimlik haline gelmiştir. Bir üst kimlik haline gelen milliyet pek çok davranışa ve düşünce kalıbına yön vermekte; alışkanlıkları ve yaşam tarzlarını etkilemektedir.

Bu yüzden çalışmada deneklerin yardım faaliyetlerinde bulunurken bunu milli duygular ile yapıp yapmadıkları ölçülmek istenmiştir. Bunun için deneklerden “milli duygulardan dolayı ihh gönüllüsüyüm” ifadesini, kendilerince önemine göre sıralamaya koymaları istenmiştir. Burada bir duruma açıklık getirilmelidir. Milli duygu, milliyet gibi kavramların bizim toplumumuzda önemli ölçüde dini olanla ve İslamla örtüştüğü söylenebilir. Fakat deneklerden kendilerince önem sırasına göre sıralamalarının istendiği dini duygu, milli duygu, sosyal çevre ve insani değerler şeklindeki sebepler göz önüne alındığında, deneklerin milli duygular ifadesinden daha çok etnik bir aidiyeti anladıkları varsayılmaktadır.

Tablo 35: Milli duygulardan dolayı gönüllü olma

Milli duygulardan dolayı İHH gönüllüsüyüm.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
1. Sıra	17	11,3	14,2	14,2
2. Sıra	18	12,0	15,0	29,2
3. Sıra	44	29,3	36,7	65,8
4. Sıra	41	27,3	34,2	100,0
Ara Toplam	120	80,0	100,0	
Cevapsız	30	20,0		
Genel Toplam	150	100,0		

Tablo 35'e görüldüğü gibi deneklerin sadece %14,2'si kendilerini gönüllü olmaya iten sebebin milli duygular olduğunu söylemiştir. Milli duygular sebebinin ikinci sıraya koyanların oranı ise %15'te kalmıştır. Bu iki oran toplandığında bile, milli duygulardan

dolayı gönüllü olduğunu söyleyenlerin oranı ancak %29,2’yi bulmaktadır. Öyleyse İHH gönüllülerinin milliyetçi itkilerle harekete geçen bir topluluk olduğunu söylemek mümkün değildir. Fakat kendisini gönüllü olmaya iten en önemli sebebin milli duygular olduğunu ifade eden kitlenin azımsanmayacak bir orana sahip olduğunu da belirtmek gerekir. Nitekim daha önce deneklerin %9,7’sinin kendisini milliyetçi olarak ifade ettiği belirtilmişti. Bu oranla karşılaştırıldığında kendisini milliyetçi olarak tanımlamamasına rağmen, milli duygulardan dolayı gönüllü olduğunu söyleyen bir kesimin var olduğu görülmektedir.

4.2. DİNİ DUYGULAR

Din kurumu sosyal hayatın bütününe etkileyen bir güce sahiptir. Bireyler dinin güçlü şekilde vaz ettiği davranışları toplum hayatı içerisinde benimser ve içselleştirir. Gerek farkında olarak gerek farkında olmaksızın pek çok davranışımızın altında din kurumu yatar. Bu gerçekten yola çıkarak, üzerinde çalışma yapılan kitlenin genel özellikleri dikkate alındığında, öngörülen İHH gönüllülerinin arkasındaki temel itici gücün dini duygular olduğu yönündeydi. Bu öngörünün doğru olup olmadığını görmek için deneklerin “dini duygulardan dolayı İHH gönüllüsüyüm” ifadesini sıralama içerisine yerleştirmeleri istenmiştir.

Tablo 36: Dini duygulardan dolayı gönüllü olma

Dini duygulardan dolayı İHH gönüllüsüyüm.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
1. Sıra	62	41,3	51,7	51,7
2. Sıra	41	27,3	34,2	85,8
3. Sıra	13	8,7	10,8	96,7
4. Sıra	4	2,7	3,3	100,0
Ara Toplam	120	80,0	100,0	
Cevapsız	30	20,0		
Genel Toplam	150	100,0		

Tablo 36’ya göre deneklerin %51,7’si kendilerini gönüllü olmaya sevk eden birinci faktörün dini duygular olduğunu ifade etmiştir. Dini duygular seçeneğini ikinci sıraya koyanların oranı ise kalan iki seçeneğe kıyasla %34,2 gibi yine yüksek bir orana sahiptir. Bu iki oran toplandığında dini duygulardan dolayı gönüllü olduğunu söyleyenlerin oranı

%85,9'a ulaşmaktadır. Bu sonuç üzerine İHH gönüllülerinin dini bir cemaat olduğunu söylemek mümkün değildir. Fakat deneklerin ezici çoğunluğu dini duygular sebebiyle gönüllü olduğuna göre, İHH gönüllü topluluğunun dini bir karaktere sahip olduğu düşünülebilir.

4.3. SOSYAL ÇEVRE

İnsan daha dünyaya geldiği andan itibaren kendisini belli bir sosyal çevre içerisinde bulur. O kendisini bu çevre ile anlamlandırır ve inşa eder. Her ne kadar bireysel farklılıkların etkisi olsa bile alışkanlıkları, korkuları, hobileri ve davranışları şekillendiren en önemli etken yaşanılan sosyal çevredir. Çünkü diğer bütün etkenler sosyal çevre ile bireye etki eder. Fakat burada sosyal çevre faktörünün ele alınışı, daha sığ olarak kişileri gönüllü olmaya iten sebebin, çevrelerindeki sosyal ortamlar ve arkadaş tavsiyelerinin olup olmadığını anlamaya yöneliktir. Bu sebeple deneklerden “çevremdeki insanlar teşvik ettiği için İHH gönüllüsüyüm” ifadesini sıralamaya koymaları istenmiştir.

Tablo 37: Sosyal çevrenin teşvikiyle gönüllü olma

Çevremdeki insanlar teşvik ettiği için İHH gönüllüsüyüm.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
1. Sıra	2	1,3	1,7	1,7
2. Sıra	14	9,3	11,7	13,3
3. Sıra	50	33,3	41,7	55,0
4. Sıra	54	36,0	45,0	100,0
Ara Toplam	120	80,0	100,0	
Cevapsız	30	20,0		
Genel Toplam	150	100,0		

Tablo 37’de görüldüğü gibi deneklerin sadece %1,7’si kendilerini gönüllü olmaya iten sebebin, çevrelerindeki insanlar olduğunu söylemiştir. Sosyal çevre sebebinin ikinci sıraya koyanların oranı ise bir miktar artarak %11,7’ye yükselmiştir. Bu iki oran toplandığında bile, çevresindeki insanların teşvikiyle gönüllü olduğunu söyleyenlerin oranı ancak %29,2’yi bulmaktadır. Bu sonuçlara göre İHH gönüllülerinin arkadaş tavsiyesi, aile teşviki gibi etkenlerle gönüllü olma oranlarının çok düşük olduğu görülmektedir. Her ne kadar ölçekteki ifadeden doğrudan böyle bir anlam çıkarmak mümkün olmasa bile, dolaylı olarak, deneklerin moda tabirle mahalle baskısı gibi bir faktörle gönüllü olmadıklarını söylemek mümkün olabilir.

4.4. İNSANİ DEĞERLER

Yardım derneklerinde gönüllü olarak çalışan kişilerin dini, milli duygular ve çevrelerinin teşvikiyle bu faaliyetlerde bulunabileceklerinden bahsedildi. Deneklerin kendilerini gönüllü olmaya iten sebepler arasında bunlara ne kadar önem verdikleri de ele alındı. Fakat insanlar bu üç sebebin dışında sadece insani değerlere olan inançlarından dolayı yardım faaliyetlerinin içerisinde bulunabilirler. Her ne kadar İHH gönüllüleri daha ziyade İslamcı ve muhafazakâr bir tabana sahip olsa da geleneksel değerleri reddeden, hümanist kaygularla gönüllü olan kişilerin var olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bunu ölçmek için deneklerden “insani değerlere olan inancımın dolayı İHH gönüllüsüyüm” ifadesini önem sırasına göre sıralamaları istenmiştir.

Tablo 38: İnsani değerlere olan inanç dolayısıyla gönüllü olma

Çevremdeki insanlar teşvik ettiği için İHH gönüllüsüyüm.				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
1. Sıra	39	26,0	32,5	32,5
2. Sıra	47	31,3	39,2	71,7
3. Sıra	13	8,7	10,8	82,5
4. Sıra	21	14,0	17,5	100,0
Ara Toplam	120	80,0	100,0	
Cevapsız	30	20,0		
Genel Toplam	150	100,0		

Tablo 38’de görüldüğü gibi deneklerin %32,5 gibi çok önemli bir kısmı kendilerini gönüllü olmaya iten birinci sebebin insani değerlere inanç olduğunu ifade etmiştir. Bu sebebi ikinci sıraya koyanların oranı ise %39,2’yi bulmaktadır. Bu iki oran toplandığında %71,7 gibi çok yüksek bir oran ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlara bakıldığında şunlar ifade edilebilir: İHH gönüllülerini, gönüllü olmaya sevk eden en büyük faktör %85,8 oranıyla dini duygulardır. Bunu %71,7 ile insani değerlere olan inanç izlemektedir. Buradan, İHH gönüllülerinin dini duygular ile insani değerler arasında önemli bir ilişki kurduğuna dair bir yorum çıkarılabilir. Ayrıca zaman zaman radikal bir dini grup olarak lanse edilen İHH’nın, gönüllü profili açısından bakıldığında birçok açıdan Türkiye’nin genel ortalamasından ayrı tutulamayacağı tekrar görmemekte ortaya çıkmaktadır.

5. İHH'DA GÖNÜLLÜ OLMANIN KİŞİYE KAZANDIRDIKLARI

İHH gönüllülerinin katıldıkları yardım çalışmaları sonucunda iç dünyalarında ne hissettikleri ve bu çalışmaların onlara ne gibi kazanımlar sağlayabileceğini düşündükleri önemli bir veridir. Gönüllüler katkı sundukları yardım faaliyeti sonucunda birbirinden çok farklı duygular hissedebilseler de bunların tamamını ölçmek mümkün değildir. Bu yüzden gönüllülerin yardım faaliyetlerinden dolayı hissedebilecekleri bazı duygular ve elde edebileceklerini düşündükleri bazı kazanımlar altı başlık altında sınıflandırılmıştır. Bu altı başlık şunlardır: “Dini hayatı canlanır.”, “ Müslümanlara karşı sevgisi artar.”, “İnsanlara karşı sevgisi artar.”, “Haksızlıklara karşı öfkesi artar.”, “Arkadaş çevresi genişler.”, “Sosyal hayatta daha saygın bir yer edinir.” Deneklerden, bu seçenekleri kendilerince önemine göre sıralamaları istenmiştir.

5.1. İNSANLARA KARŞI DUYULAN SEVGİSİNİN ARTMASI

Gönüllülerin %38,8'i “İnsanlara karşı sevgisi artar” seçeneğini birinci sıraya yerleştirmiştir. Aynı seçeneği ikinci sıraya koyanların oranı ise %14,9 olurken bu ifadeyi birinci ve ikinci seçeneğe koyanların oranı %53,7'yi bulmaktadır. Çalışmaya katılan gönüllülerin, İHH'nın faaliyetlerine katıldığı için insanlara karşı sevgisinin arttığını yüksek bir oranda birinci sıraya koyması oldukça anlamlıdır. Bu seçeneği ikinci sıraya koyanlarla birlikte gönüllülerin yarısından fazlası, gönüllü olmanın, içlerindeki insan sevgisini artırdığını söylediği görülmektedir. Sınıflandırılan altı durum içerisinde en çok tercih edilen ifadenin de bu olduğu düşünüldüğünde şunları söylemek mümkündür: İHH'nın faaliyetleri ile gönüllüler, tüm insanlığa karşı şefkat, merhamet duyguları beslemekte, gönüllülerin diğer insanlara karşı duyarlılıkları artarken onlara karşı besledikleri sevgi de artmaktadır. Burada dikkat çekilmesi gereken önemli nokta, deneklere sunulan seçenekler arasında bulunan “Müslümanlara karşı sevgisi artar” seçeneği olmasına rağmen, bu seçeneğin daha yüksek oranda tercih edilmiş olmasıdır. Aslında bu soru aynı zamanda “Niçin İHH gönüllüsü oldunuz” sorusunun bir nevi sağlaması olarak görülebilir. Daha önce deneklerin %71,7 oranında insani değerlerden dolayı İHH gönüllüsü oldukları belirtilmişti. Tüm bunlar gönüllülerin çalışmalarını çok büyük oranda insani temeller üzerine inşa ettiklerini, mezhep, ırk, ideoloji gibi saiklerin önemli ölçüde göz ardı edildiğini göstermektedir. Çalışmada elde edilen diğer verilerle uyumlu bir sonuç ortaya çıkmıştır.

Tablo 39: Gönüllü olmanın insan sevgisini artırması

İnsanlara karşı sevgisi artar				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
1. Sıra	52	34,7	38,8	38,8
2. Sıra	20	13,3	14,9	53,7
3. Sıra	40	26,7	29,9	83,6
4. Sıra	15	10,0	11,2	94,8
5. Sıra	4	2,7	3,0	97,8
6. Sıra	3	2,0	2,2	100,0
Ara Toplam	134	89,3	100,0	
Cevapsız	16	10,7		
Genel Toplam	150	100,0		

5.2. DİNİ HAYATIN CANLANMASI

Gönüllülerin %38,1'i, gönüllü olmanın dini hayatlarında bir canlanma meydana getirdiği görüşünü ilk sıraya yerleştirmiştir. İkinci sıraya bu seçeneği yerleştirenlerin oranı %11,9 iken ilk iki sırada bu seçeneği tercih edenlerin oranı %50'ye ulaşmaktadır. “İnsanlara karşı sevgisi artar” ifadesinden sonra en çok “ Dini hayatı canlanır” ifadesinin tercih edilmesi son derece anlamlıdır. Gönüllüler büyük oranda insani temelde hareket ederek faaliyetlerini yürütürken bunu aynı zamanda bir ibadet bilinciyle yapmaktadırlar. Daha önce gönüllü olamaya sevk eden faktörler başlığı altında yapılan, dini duygular ve insani değerler arasında gönüllülerin önemli bir bağ kurdukları tespiti burada da doğrulanmaktadır. İbadetlerin insanları güdüleme noktasında son derece etkili olduğu düşünülecek olursa, gönüllülerin çeşitli riskler barındıran pek çok faaliyeti yapmayı nasıl göze aldıkları daha anlamlı hale gelmektedir.

Tablo 40: Gönüllü olmanın dini hayatı canlandırması

Dini hayatı canlanır				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
1. Sıra	51	34,0	38,1	38,1
2. Sıra	16	10,7	11,9	50,0
3. Sıra	26	17,3	19,4	69,4

4. Sıra	16	10,7	11,9	81,3
5. Sıra	11	7,3	8,2	89,6
6. Sıra	14	9,3	10,4	100,0
Ara Toplam	134	89,3	100,0	
Cevapsız	16	10,7		
Genel Toplam	150	100,0		

5.3. MÜSLÜMANLARA KARŞI OLAN SEVGİNİN ARTMASI

Çalışmaya katılan gönüllülerin %11,9'u İHH'da gönüllü olarak çalışmanın Müslümanlara karşı duyulan sevgiyi artırdığı görüşünü ilk sıraya yerleştirmiştir. İkinci sıraya yerleşenlerin oranı ise %49,3 olup, iki oran toplandığında %61,2'yi bulmaktadır. Görüldüğü gibi gönüllüler insanlara karşı sevgisi artar ve dini hayatı canlanır seçeneklerinden sonra en çok Müslümanlara karşı olan sevgisi artar seçeneğini tercih etmektedirler. Aslında bu sonuç tesadüfi değildir çünkü İHH gönüllülerinde güçlü bir ümmet bilinci olduğu hem vakfın çalışmalarında hem de gönüllülere dair yapılan gözlem ve mülakatlarda belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır.

Tablo 41: Gönüllü olmanın Müslümanlara duyulan sevgiyi artırması

Müslümanlara karşı olan sevgisi artar				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
1. Sıra	16	10,7	11,9	11,9
2. Sıra	66	44,0	49,3	61,2
3. Sıra	26	17,3	19,4	80,6
4. Sıra	15	10,0	11,2	91,8
5. Sıra	8	5,3	6,0	97,8
6. Sıra	3	2,0	2,2	100,0
Ara Toplam	134	89,3	100,0	
Cevapsız	16	10,7		
Genel Toplam	150	100,0		

Haksızlıklara karşı öfkesi artar seçeneğini ilk sıraya koyanlar %6,7, sosyal hayatta daha saygın bir yer edinir seçeneğini ilk sıraya koyanlar %2,3, arkadaş çevresi genişler seçeneğini ilk sıraya koyanlar %1,5 oranında kalmıştır. Tüm bunlar İHH gönüllülerinin katıldıkları faaliyetler neticesinde toplumsal statü elde ettikleri ve sosyalleşmelerini artırdıkları fikrinden çok, insanlara karşı sevgilerinin arttığı, dini hayatlarının canlandığı ve Müslümanlara karşı olan sevgilerinin arttığı fikrine sahip olduklarını göstermektedir. İHH gönüllüleri insan sevgisi ve insani değerlere önem vermekte, bunu bir ibadet şuuru ile hayata geçirirken Müslümanlara karşı da hassas bir bakış açısı ile yaklaşmaktadırlar.

6. YOKSUL COĞRAFYALARIN OLUŞMA SEBEPLERİ

Gönüllülere göre yoksul coğrafyaların oluşma sebeplerinin neler olduğu hakkında fikir edinmek anlamlı olacaktır. Çünkü bu insanlar muhtaçlara karşı hassas bir tavır sergilerken, onların niçin bu halde olduklarına dair fikir sahibi olmaları da muhtemeldir. Aynı zamanda bu durum, gönüllülerin zihin dünyalarındaki çözümlerine ve hayatı okumalarına dair ipucu verecektir. Çalışmadaki diğer sorularda yaşanan problemle burada da karşılaşılmaktadır. Gönüllülerin yoksul coğrafyaların oluşma sebeplerine dair onlarca etken sıralaması mümkündür. Bunların her birini değerlendirmeye almak mümkün olmayacağı yoksulluğun sebebi olduğu düşünülen etkenler için sekiz başlık altında sınırlandırılmıştır. Bunlar, “Bazı devletlerin bazılarını sömürmesi”, “Bir devlet içerisindeki adaletsiz ekonomik dağılım”, “Siyasi istikrarsızlık”, “Uluslararası toplumun duyarsızlığı”, “Coğrafi koşullar”, “Muhtaç insanların eğitimsizliği”, “Muhtaç insanların teknik imkanlardan yoksun olması” ve “Muhtaç insanların hayata bakış açısı” şeklinde sıralanmıştır. Deneklerden bu sebepleri kendilerince önemine göre sıralamaya koymaları istenmiştir.

6.1. BAZI DEVLETLERİN DİĞER DEVLETLERİ SÖMÜRME Sİ

Gönüllüler yoksul coğrafyaların oluşmasının sebepleri arasında, bazı devletlerin diğer devletleri sömürmesi seçeneğini %71,4 gibi yüksek bir oranla birinci sıraya yerleştirmişlerdir. Bu seçeneği ikinci sıraya yerleştirenlerin oranı %15 olurken, yoksul coğrafyaların oluşmasının sebebi olarak bu seçeneği ilk iki sıraya koyanların oranı %86,5'e ulaşmaktadır. Nitekim gönüllüler ile yapılan mülakatlarda bu durum daha net anlaşılmaktadır. Gönüllüler tarafından sömürgeci olarak adlandırılan özellikle bazı

devletlerin, daha çok kazanmak, tahakküm etmek, insanları köleleştirmek gibi amaçlarla halkları açlığa, yoksulluğa mahkum ettiklerine dair güçlü bir inanç vardır. Bu durumu kimisi “kapitalizm” kimisi “emperyalizm” kimisi de “ırkçı Siyonizm” kavramlarıyla ilişkilendirmektedir. “Sömürgeci devlet” anlayışının, yoksulluğun sebebi olduğuna inanan bu kitlenin, STK olarak örgütlenerek devletlere alternatif politikalar üreten, çözümler geliştiren sivil toplumun güçlü bir örneği olduğu ifade edilebilir.

Tablo 42: Yoksulluğun oluşmasında sömürgeciliğin etkisi

Bazı devletlerin diğer devletleri sömürmesi				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
1. Sıra	95	63,3	71,4	71,4
2. Sıra	20	13,3	15,0	86,5
3. Sıra	6	4,0	4,5	91,0
4. Sıra	2	1,3	1,5	92,5
5. Sıra	1	0,7	0,8	93,2
6. Sıra	1	0,7	0,8	94,0
7. Sıra	0	0,0	0,0	94,0
8. Sıra	8	5,3	6,0	100,0
Ara Toplam	133	88,7	100,0	
Cevapsız	17	11,3		
Genel Toplam	150	100,0		

6.2. ULUSLARARASI TOPLUMUN DUYARSIZ OLMASI

Bazı devletlerin diğer devletleri sömürmesi seçeneğinden sonra yoksulluğun sebebi olarak ilk sıraya yerleştirilen seçenek %9,8 oranıyla uluslararası toplumun duyarsızlığı olmuştur. Bu seçeneği ikinci sıraya yerleştirenlerin oranı %24,1 olup, ilk iki sırada bu sebebi zikredenlerin toplam oranı %33,8'e ulaşmaktadır. Aslında bu durum İHH'nın vizyonunda ifade edilen “Tüm dünyada yardımlaşma alanında öncülük ederek ülkeler ve kurumlar arasında iş birliğini geliştirip ortak bilinç oluşturmak.” ilkesinin gönüllüler tarafından da bir karşılığının olduğunun göstergesi kabul edilebilir. Nitekim bu kapsamda bültenler, kitaplar yayınlanmakta, sempozyumlar tertip edilmekte ve yoksulluğun giderilmesi noktasında kamuoyu oluşturulmaya gayret edilmektedir. Gönüllüler ve vakfın

yönetimi, yoksulluğa karşı kamuoyu oluşturmada ciddi bir eksiklik görmektedirler ki bu konuda çalışmalar yapılmaktadır. Yukarıdaki rakamlar bu öngörünün haklılığını göstermektedir ve gönüllülere göre yoksul coğrafyaların oluşmasının önüne geçebilmek için bilinçli bir kamuoyu oluşturabilmek son derece önemlidir.

Tablo 43: Yoksulluğun oluşmasında uluslararası toplumun etkisi

Uluslararası toplumun duyarsızlığı				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
1. Sıra	13	8,7	9,8	9,8
2. Sıra	32	21,3	24,1	33,8
3. Sıra	24	16,0	18,0	51,9
4. Sıra	36	24,0	27,1	78,9
5. Sıra	10	6,7	7,5	86,5
6. Sıra	4	2,7	3,0	89,5
7. Sıra	9	6,0	6,8	96,2
8. Sıra	5	3,3	3,8	100,0
Ara Toplam	133	88,7	100,0	
Cevapsız	17	11,3		
Genel Toplam	150	100,0		

6.3. MUHTAÇ İNSANLARIN EĞİTİMSİZ OLMASI

Yoksul coğrafyaların oluşmasında en çok birinci sıraya yerleştirilen üçüncü sebep %5,3 oranıyla muhtaç insanların eğitimsizliği seçeneği olmuştur. Bu seçeneği ikinci sırada zikredenlerin oranı ise yine %5,3 olup ilk iki sıraya bu seçeneği yerleştirenlerin oranı %10,5'e ulaşmaktadır. Gönüllülerin bu sebebi ilk sırada ifade edilen sebebe göre düşük bir oranda olmasına rağmen ilk üç arasında zikretmiş etmiş olmaları önemlidir. Nitekim yoksulluğun en önemli sebeplerinden biri şüphesiz eğitimsizliktir. İHH'nın bu konuda önemli çalışmalar yürüttüğü bilinmektedir. Bu kapsamda çeşitli meslek edinme kursları hem yurt içinde hem de yurt dışında düzenlenmektedir. 2008 yılında Şam yakınlarında bulunan bir Filistin Mülteci Kamp'ında İHH'nın organize ettiği bir dikiş kursunun bizzat müşahade edildiği ifade edilmelidir.

Bunların dışında sırasıyla %4,4 oranlarıyla siyasi istikrarsızlık ve gelir dağılımı adaletsizliği, %2,3 oranıyla muhtaç insanların hayata bakış açısı ve coğrafi koşullar ilk sırada zikredilen diğer sebepler arasındadır. Muhtaç insanların teknik imkanlardan yoksun olması seçeneği ise hiçbir gönüllü tarafından ilk sıraya yerleştirilmemiştir. Sonuç olarak, İHH gönüllülerine göre yoksulluğun asıl sebebi olarak çok büyük bir farkla bazı devletlerin sömürgeci tutumları gösterilmektedir. Bunu daha düşük oranlarla uluslararası toplumun duyarsızlığı ve muhtaç insanların eğitimsizliği sebepleri takip etmektedir.

Tablo 44: Yoksulluğun oluşmasında insan faktörü

Muhtaç insanların eğitimsizliği				
Seçenekler	S	%	%(Katılan)	%(Kümülatif)
1. Sıra	7	4,7	5,3	5,3
2. Sıra	7	4,7	5,3	10,5
3. Sıra	9	6,0	6,8	17,3
4. Sıra	9	6,0	6,8	24,1
5. Sıra	23	15,3	17,3	41,4
6. Sıra	43	28,7	32,3	73,7
7. Sıra	26	17,3	19,5	93,2
8. Sıra	9	6,0	6,8	100,0
Ara Toplam	133	88,7	100,0	
Cevapsız	17	11,3		
Genel Toplam	150	100,0		

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sivil topluma dair yapılan bu araştırmada, sivil toplumun öneminin her geçen gün arttığı hususunu bizzat görme fırsatı yakalanmıştır. Ülkemizde sivil toplum, demokrasi ile birlikte gelişim gösterirken, sivil toplum kuruluşlarının da bundan olumlu yönde etkilendiği görülmektedir. Yukarıda veilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere STK sayıları, STK'ların üye sayıları ve gelirleri sürekli artış göstermektedir. Bunlar gün geçtikçe STK'ların ülkemizde daha önemli roller üstleneceğinin göstergeleri kabul edilebilir.

Araştırmanın, İHH gönüllülerinin sosyo-ekonomik durumlarını incelemeye yönelik kısmından edinilen sonuçlara göre, gönüllüler arasında kadın-erkek oranları birbirlerine çok yakın çıkmıştır. Kadınların vakfın faaliyetlerine neredeyse erkekler kadar aktif katıldıkları görülmektedir. Bu durumun öngörülen bir sonuç olduğu ifade edilmelidir. Çünkü ziyaret edilen İHH gönüllü kuruluşlarında ve vakfın faaliyetlerinde, kadınların son derece aktif oldukları müşahade edilmiştir. Gönüllülerin gelir düzeyi yüksek değildir. Gerçi gönüllülerin yarısından fazlasının öğrenci olduğu düşünülecek olursa, bu tahmin edilebilir bir sonuçtur. Ancak gönüllülerin gelir düzeylerinin düşük olmasını sadece bu sebebe bağlamak mümkün değildir. Bursa İHH yönetiminde bulunan bir yetkili ile yapılan mülakatta kendisi, bağışçıların daha çok orta ve alt gelir düzeyindeki kişiler olduğunu ifade etmiştir.

İHH gönüllülerinin eğitim seviyesinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Gönüllülerin önemli bir kısmı üniversite mezunudur. Eğitim seviyesinin yükselmesi ile sivil topluma, insani yardım faaliyetlerine katılımın arttığı tespiti yapılabilir. Ayrıca bu veriden hareketle, İHH gönüllülerinin herhangi bir zorlama, “mahalle baskısı” veya özenme ötesinde, yüksek bir bilinç durumu ile gönüllülük faaliyetleri içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

Gönüllülerin 2/3'ü bekarlardan oluşmaktadır. Öyleyse evli olanların İHH'nın gönüllü faaliyetlerine katılımının düşük olduğu söylenebilir. STK'lar üzerine yapılan başka bir çalışmada elde edilen verilerde, evlilerin oranının bekarlardan yüksek olduğu görülmüştür. Buna dair şu yorum yapılabilir; İHH gönüllüleri buldukları sosyal çevre dolayısıyla evlilik sonrası sivil toplum faaliyetlerine daha az zaman ayırabilmektedirler. Bunun sebepleri hakkında pek çok şey söylenebilse de, geçim kaygısıyla işe daha çok vakit

ayırma ve çocuk sahibi olmanın getirdiği kısıtlamalar ilk olarak akla gelen sebepler arasında sıralanabilir. Bunun sebeplerine dair daha derinlemesine çalışmalar yapılabilir.

Gönüllüler arasındaki yaş dağılımına bakıldığında, en çok gönüllünün yüksek bir oranla 20-29 ve 19 ve altı yaş grubunda olduğu görülmüştür. Öyleyse gönüllülerin gençlerden oluştuğu söylenebilir. Bu kadar yüksek oranda bir genç katılımcının olması üzerinde durulması gereken bir husustur. Gençlerin daha enerjik, belki orta yaş ve ileri yaşlardaki insanlara göre daha fazla boş vakte sahip oldukları için böyle bir sonuç ile karşılaşıldığı düşünülebilse de, bu durumun sebeplerine dair derinlemesine yapılacak çalışmaların faydalı olacağı ifade edilmelidir.

Dikkat çekici bir başka veri ise gönüllülerin dünya görüşleridir. Araştırmaya konu ettiğimiz İHH gönüllülerinin yarısına yakını kendisini “İslamcı” olarak tanımlamıştır. %34 oranında kendisini muhafazakar olarak tanımlayan bulunurken, kendisini milliyetçi olarak tanımlayanlar %9,4’te kalmıştır. Bu sonuçlar gönüllülerin çoğunluğunun İslamcılardan oluşacağı öngörüsünü genel olarak doğrulasa bile, muhafazakar ve milliyetçi oranlarının bu kadar yüksek çıkacağı tahmin edilmediği itiraf edilmelidir. Gönüllüler içerisinde yüksek sayılabilecek bir oranda muhafazakar ve milliyetçi bulunmaktadır. Bu sonuç İHH gönüllülerinin toplumsal açıdan Türkiye ortalamasına tahminimizden daha yakın olduğunu ve daha homojen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Yapılan çalışma, gönüllülerin savaş, bulaşıcı hastalık ve terör saldırısı ihtimali olan bölgelerde risk alabilme durumlarına dair öngörülerimizi doğrular niteliktedir. İHH gönüllüleri bu üç tehlike karşısında da yüksek sayılabilecek oranlarda risk alabileceğini ifade etmiştir. Sırasıyla en çok risk savaş olan bölgelerde, terör saldırısı ihtimali olan bölgelerde ve bulaşıcı hastalık ihtimali olan bölgelerde alınmaktadır. Burada özellikle bulaşıcı hastalık olan bölgelerde risk alma oranında diğerlerine göre ciddi bir düşüş saptanmıştır. Yine eğitim seviyesinin artmasıyla bu riski üstlenme oranının düştüğü görülmüştür. Eğitim seviyesinin yükselmesi sivil toplum kuruluşlarına katılımı olumlu yönde etkilerken, eğitim seviyesinin yükselmesi ile risk alabilme oranının düşmesi dikkate değer bir sonuçtur. Ayrıca sonuçlar, gençlerin tehlikeler karşısında genel olarak daha çok risk aldığını göstermektedir. Bu sonuç da yine öngörülerini doğrular niteliktedir.

Son olarak risk almada erkeklerin kadınlardan daha önde oldukları tespitini aktarmak gerekmektedir. Bu durumun erkeklerin kadınlardan daha cesur olduğu gibi bir

sıg sebeple açıklanamayacağı aşikardır. Kadınların fiziksel, ruhsal yapısı ayrıca toplumun kadına yüklediği misyon gibi sebeplerin bu sonucu beraberinde getirdiği söylenebilir. Buna dair derinlemesine bir çalışmanın yapılması, daha açıklayıcı ve net sonuçlar elde edilmesi için elzem görülmektedir.

Gönüllülerin yardım yaparken büyük oranda din, ırk, mezhep ve ideoloji farkı gözetmeyecekleri öngörülmüştü. Çalışmadan elde edilen sonuçlar bu öngörüü büyük oranda doğrulamaktadır. Gönüllüler büyük oranlarla bu farklılıklara sahip kişilere yardım edebileceğini söylemektedir. Araştırmadaki öngörülerden biri, en çok farklılığın sırasıyla din, mezhep, ırk ve ideoloji sahalalarında gösterileceği yönündeydi. Sonuçlar ilk üç alandaki öngörüü doğrulamaktadır. Fakat ideoloji alanında gösterilen ayırım oldukça şaşırtıcıdır. Gönüllüler farklı din mensuplarına %83,6, farklı mezhep mensuplarına %90,3, farklı ırk mensuplarına %93,1 oranlarında tereddütsüz yardım edebileceğini söylerken, farklı ideoloji mensuplarına yardım edeceğini söyleyenlerin oranı %80,6'da kalmıştır. Bu sonuç üzerinde oldukça düşünülmesi gereken bir durumdur. İdeoloji ayırımı din, ırk, mezhep gibi ayırımların önüne geçmiş görünmektedir. Kendisiyle görüştüğümüz bir İHH gönüllüsü bu durumu şu şekilde izah etmektedir: “Bizim en çok gündemimizde tuttuğumuz konulardan bir tanesi Filistin meselesi. Bu yüzden İsrail ile ciddi sorunlar yaşanabiliyor. Mesela ben buna rağmen bir Yahudiye yardım etmem demiyorum ama bir siyoniste asla yardım etmem...” Ayrıca farklı din, ırk, mezhep ve ideoloji sahiplerine yardım etme noktasında kadınların erkeklerden daha önde oldukları görülmüştür. Eldeki veriler ışığında bu durumu eğitim, sosyal çevre gibi sebeplerle ilişkilendirerek bir yere varmak mümkün değildir. Cinsiyet rollerinin ve psikolojik faktörlerin bu sonucun sebepleri olduğu söylenebilir. Fakat bu sonucun sebepleri ayrıca araştırılmalıdır. Yine eğitim düzeyi arttıkça genel olarak bu farklılıklara sahip kişilere yardım etme oranı da yükselmektedir

İHH gönüllülerini böyle bir çalışmanın parçası olmaya sevk eden sebepler dört kategori altına toplanmaya çalışıldı. Bunlar milli duygular, dini duygular, sosyal çevre ve insani değerlerdir. Öngörülen, İHH gönüllülerini güdüleyen en önemli sebebin sırasıyla dini duygular, insani değerler, milli duygular ve sosyal çevre olduğu yönündeydi. Elde edilen sonuçlar bu öngörüü doğrular niteliktedir. Gönüllülerin %51,7'si dini duygular dolayısıyla İHH faaliyetlerine katıldığını söylemektedir. Bu sonuçtan hareketle İHH gönüllü topluluğunun önemli ölçüde dini saiklerle hareket ettiğini söylemek mümkündür. İHH zekat, sadaka, kurban gibi ibadetler veya ramazan ayı gibi kutsal kabul edilen bir

zaman dilimi aracılığı ile bağış toplamaktadır. Tüm bu sebepler çerçevesinde İHH gönüllü topluluğunu dini bir grup olarak yorumlamak mümkün olmasa bile, bu gönüllü topluluğunu harekete geçiren en önemli faktörün din olduğu ortadadır.

Dini duygulardan hemen sonra %32,5 oranıyla tercih edilen insani değerler, İHH gönüllülerinin insani değerleri önceleyen bir kitle olduğunu göstermektedir. İlgili başlıkta verilen tablolar ayrıntılı incelendiğinde görülmektedir ki, insani değerler ile dini duygu sebepleri, gönüllüleri harekete geçirmede, gönüllüler tarafından birbirine çok yakın görülmektedir.

Son olarak işlevselci bir bakış açısı ile değerlendirildiğinde şunları ifade etmek mümkündür: Dünyada fakirlik, açlık, zulüm, katliamlar gibi sosyolojik açıdan patolojik olarak tanımlanabilecek durumlar karşısında toplumlar harekete geçmektedir. İHH'nin faaliyetlerini bu çerçevede değerlendirmek mümkündür. İHH kendi gibi faaliyet gösteren STK'lar ile birlikte yaşanan aksaklıkları, bunalımları bir nebze olsun rahatlatarak toplumsal sistemin daha derin krizlerle karşılaşmasını engellemeyi hedeflemektedir. Özellikle siyaset kurumunun çözmekte yetersiz kaldığı durumlarda, tıpkı öteki sivil toplum kuruluşları gibi İHH ve benzeri dernekler, inisiyatif olarak telafi görevi üstlenmekte ve sivil toplumun devlet karşısındaki alanını genişletmesine katkı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- ACAR SAVRAN, Gülnur, **Sivil Toplum ve Ötesi**, Dipnot Yayınları, Ankara, 2013.
- ACUN, Fatma, “Osmanlı Şehirlerinde Devlet ve Sivil Toplum”, **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**, S. 10, Yıl. 3, İstanbul, 2005, ss. 55-57
- AKTAŞ, Hasret, “Batıda ve Türkiye’de Sivil Toplum”, **Kamuda Sosyal Politika**, C. 2, S. 4, Ankara, 2008, s. 91
- AKYÜZ, İsmail, Türkiye’de Muhafazakar Yardım Kuruluşları, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2008.
- ASLAN, Seyfettin, “Türkiye’de Sivil Toplum”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 9, S. 31, y.y., 2010, ss. 260-283.
- BALCI, Ali, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler**, 5. Basım, Pegem A Yayınları, Ankara, 2000.
- BAYRAM, Selahattin, “ Osmanlı Devletinde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilatı ve Esnaf Loncaları”, **İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S. 21, İstanbul, 2012, ss. 85-86.
- BULUŞ, Abdulkadir, “ Sivil Toplum Kuruluşlarına Tarihsel Bir Örnek: Osmanlı Vakıfları, **SÜİİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, S. 16, Konya, 2009, ss. 24-28.
- ÇAHA, Ömer, “ Osmanlı’da Sivil Toplum”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 49, S. 3, Ankara, 1994, ss. 84-88
- _____ **Aşkın Devletten Sivil Topluma**, 5. Basım, Orion Kiatpevi, Ankara, 2012.
- _____ **Sivil Toplum Aydınlar ve Demokrasi**, 1. Basım, Plato Film Yayınları, İstanbul, 2008.

DAĞ, Adem, “Osmanlı Devletinde Sivil toplum ve Sosyal Hizmetlerin Temel Unsurları”,
<http://www.ihhakademi.com/wp-content/uploads/2014/03/osmanlıda-stk-ve-sosyal-hizmetlerin...pdf>, (19.02.2015), ss. 2-4.

DÖKMEN, Zehra Y., **Toplumsal Cinsiyet**, 1. Basım, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2004.

FURSETH, Inger -Pal Repstad, **Din Sosyolojisine Giriş: Klasik ve Çağdaş Kuramlar**,
çev. İhsan Çapcıoğlu-Halil Aydınalp, 1. Baskı, Ankara, 2011.

GIDDENS, Anthony, **Sosyoloji**, yay.haz. Hüseyin Özel-Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi,
Ankara, 2000.

GÖZÜBÜYÜK TAMER, Mine, “Tarihsel Süreçte Sivil Toplum”, **Hacettepe Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 27, S. 1, Yıl 2010, ss. 89-105.

GÜNAY, Hacı Mehmed “Vakıf”, **DİA**, C. 42, İstanbul, 2012, s. 475.

HOBBS, Thomas **Leviathan**, çev. Semih Lim, 13. Basım, Yapı Kredi Yayınları,
İstanbul, 2014

İÇDUYGU, Ahmet, Zeynep Meydanoğlu, Deniz Ş. Sert, **Türkiye’de Sivil Toplum: Bir
Dönüm Noktası Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke
Raporu 2**, Tüsev Yayınları, İstanbul, 2011.

KARAKUŞ, Olcay, Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye’deki Sivil Toplum
Kuruluşları, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2006.

KARPAT, Kemal H., **Osmanlı’dan Günümüze Asker ve Siyaset**, 1. Basım, Timaş
Yayınları, İstanbul, 2010.

KENTEL, Ferhat, “Sivil Toplum Kuruluşları Projecilik Versus Kültürel Yurttaşlık”,
Projeler, Projecilik ve Sivil Toplum Kuruluşları, yay. haz. Ali Çakmak,
Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 3-6.

KEYMAN, E. Fuat, “ Türkiye’de ve Avrupa’da Sivil Toplum”, **İstanbul Bilgi
Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi Sivil
Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları No: 3**, y.y., 2004, ss. 2-4.

_____ “Avrupa’da ve Türkiye’de Sivil Toplum”, **Sivil Toplum Akademisi**,
http://www.siviltoplumakademisi.org.tr/index.php?option=com_content&view

=article&id=473:avrupada-ve-tuerkiyede-sivil-
toplum&catid=49:akademik&Itemid=113 , (15.02.2015).

_____ **Türkiye’de Sivil Toplumun Serüveni: İmkansızlıklar İçerisinde Bir Vaha,**
Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Yayınları, Ankara, 2006.

KÖPRÜLÜ, Bülent, “Tarihte Vakıflar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,**
C. 8, S.3, Ankara, 1951, ss. 479-492.

ONBAŞI, Funda, **Sivil Toplum,** 1. Basım, LM Yayınları, İstanbul, 2005.

ORHAN, Özgüç, “J. J. Rousseau’da Genel İrade Kavramı”, **Felsefe Ve Sosyal Bilimler**
Dergisi, S. 14, Yıl 2012, ss. 4-7.

ÖZDEMİR, Rifat, “Osmanlı Devleti’nin Tarikat Tekke ve Zaviyelere Karşı Takip Ettiği
Siyaset”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama**
Merkezi Dergisi, S. 5, Ankara, 1994, ss. 279-282.

ÖZER, Yunus Emre, “Gençlerin Toplumsal Yaşama Katılımı ve Yerel Yönetimlerin
Rolü”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi**
Dergisi, C. 26, S. 1, İzmir, 2011, ss. 43-65.

ÖZMUTAF, Nezih Metin, Sivil Toplum Kuruluşlarının Misyonlarını Gerçekleştirmede
İnsan Kaynaklarının Rolünün Gönüllü Yönetimi Yaklaşımları Bağlamında
İncelenmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
(Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta, 2007.

ROUSSEAU, Jean Jacques **Toplum sözleşmesi,** çev. Vedat Günyol, 13. Basım, Türkiye İş
Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015

RYFMAN, Philippe, **Sivil Toplum Kuruluşları,** 1. Basım, İletişim Yayınları, İstanbul,
2006.

SAYGILI, Abdurrahman, “Jean Bodin’in Egemenlik Anlayışı Çerçevesinde Kralın İki
Bedeni”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,** C. 63, S. 1, Yıl 2014,
Ankara, 2014, ss. 187-188.

SIRMA, Ekrem -Turgay Özekici-Übeydullah Kısacık, **Osmanlı’dan Cumhuriyet’e**
Cemiyetler, İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara, 2013.

- ŞEN, Süniye ,Yoksullukla Mücadelede Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 2008.
- TOKER KILIÇ, Nilgün, “Demokrasinin Varlık Koşulu Olarak Çoğulculuk”, **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**, S. 9, Yıl. 3, İstanbul, 2005, s. 49.
- UĞUR, Aydın, “Dünyada ve Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının Gelişimi”, **Üç Sempozyum Sivil Toplum Kuruluşları**, yay. haz. Osman Köker, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 11-12.
- ULUÇ, Vahap, “Türkiye’de Sivil Toplum ve Demokrasi İlişkisi”, **C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 14, S. 1, Sivas, 2013, ss. 406-409.
- YILDIRIM, Ergün, “Apolitik Politikaların İnşacıları Olarak Sivil Toplum”, **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**, S. 10, Yıl. 3, İstanbul, 2005, s. 67.
- YILDIZ, Özkan, “Sivil Toplum, Demokrasi ve Çoğulculuk”, **Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi**, S. 5, Yıl 2, İstanbul, 2004, s. 85.
- YÜKSEL, Ahmet Turan, “Türk-İslam Medeniyetinde Vakıfların Önemi ve Fonksiyonları”, **Yoksulluk**, C. 3, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul, 2003, ss. 22-31.
- <http://www.vgm.gov.tr/db/dosyalar/webicerik194.pdf>, (01.03.2015).
- <http://www.vgm.gov.tr/db/dosyalar/webicerik205.pdf>, (01.03.2015).
- <http://www.vgm.gov.tr/db/dosyalar/webicerik202.pdf>, (01.03.2015).
- http://www.globalhumanitarianassistance.org/wp-content/uploads/2015/06/GHA-Report-2015_-Interactive_Online.pdf, (25.07.2015)
- <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>, (25.07.2015)
- <http://www.dernekler.gov.tr/tr/Mevzuat/kanun/4721-Sayili-Turk-Medeni-Kanunu.aspx>, (29.06.2015)
- <http://www.dernekler.gov.tr/tr/Anasayfalinkler/derneksayilari.aspx>, (02.03.2015).
- <http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/neuer-rekord-deutschland-hat-so-viele-vereine-wie-nie-zuvor-12288289.html>, (04.07.2015)

<http://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/yillara-gore-faal-dernek.aspx>,
(02.03.2015).

<http://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/derneklerin-yillara-gore-uye.aspx>,
(02.03.2015).

<http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/neuer-rekord-deutschland-hat-so-viele-vereine-wie-nie-zuvor-12288289.html>, (04.07.2015)

<http://www.stiftungfuerzukunftsfragen.de/newsletter-forschung-aktuell/254.html>,
(04.07.2015)

<http://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/gelir-toplami.aspx>, (02.03.2015).

<http://www.dernekler.gov.tr/tr/AnasayfaLinkler/derneklerin-faaliyet-alanina-gore.aspx>,
(03.02.2015).

<http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/tarihce/338>, (04.07.2015).

<http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/hakkimizda/114>, (04.07.2015)

<http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/hakkimizda/114>, (04.07.2015)

<http://www.ihh.org.tr/tr/main/region/irak/3/ihhdan-sirnak-ve-batmanda-ezidilere-yardim/2499>, (04.07.2015).

<http://www.ihh.org.tr/tr/main/region>, (04.07.2015).

<http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/485018--pakistanda-2-yildir-rehine-tutulan-kadinlari-ihh-kurtardi>, (04.07.2015).

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyede-esir-degisimi>, (04.07.2015)

<http://www.timeturk.com/tr/2012/10/26/moro-dan-turkiye-ve-ihh-ya-ozel-tesekkur.html>,
(04.07.2015).

<http://ramazan.ihh.org.tr/tr/main/pages/ihh-ramazana-nasil-hazirlaniyor/304>, (14.06.2015)

<http://ramazan.ihh.org.tr/tr/main/news/0/kardesce-paylasalim-vakit-ramazan/2862>,
(14.06.2015)

<http://kurban.ihh.org.tr/tr/main/news/0/kurban-ibadet-paylasmak-kardesliktir/2522>,
(14.06.2015)

<http://suriye-yardim.ihh.org.tr/>, (16.06.2015)

<http://www.ihh.org.tr/tr/main/pages/genel-bilgi/73>, (16.06.2015)

<http://cami-mescit.ihh.org.tr/>, (16.06.2015)

<https://aidworkersecurity.org/sites/default/files/Aid%20Worker%20Security%20Report%202014.pdf>, (25.06.2015).

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1118167/>, (25.06.2015).

<http://www.independent.co.uk/news/world/africa/ebola-virus-us-aid-worker-infected-with-disease-as-major-airline-cancels-all-services-to-countries-affected-by-outbreak-9632050.html>, <http://www.who.int/mediacentre/news/ebola/25-august-2014/en/>, (25.06.2015).

<http://www uluslararasiyilikodulleri.com/vakif-ve-medeniyet-2/>, (05.08.2015).

<http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1951-08-03-04/AUHF-1951-08-03-04-Koprulu.pdf>, (05.08.2015).

EKLER

ARAŞTIRMADA UYGULANAN ANKET FORMU

YARDIM DERNEKLERİNDE ÇALIŞAN GÖNÜLLÜLER ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR İNCELEME (İHH ÖRNEĞİ)

Saygı değer hanımefendi/beyefendi!

Bu anket, Din Sosyolojisi alanında yapılacak bilimsel bir çalışma için veri olarak kullanılacaktır. Amacımız İHH'nın faaliyetlerine katkı sunan gönüllüleri daha iyi tanımak ve elde edilecek verileri alan açısından değerlendirmektir. Ad soyad gibi kişisel bilgilerinize yer vermenize gerek yoktur. Sorularımıza içtenlikle cevap verip bize vakit ayırdığınız için sizlere teşekkür eder saygılar sunarız.

Muhammet Talha SAĞLAM
Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Din Sosyolojisi Yüksek Lisans Öğrencisi

***Aşağıdaki sorular içerisinde sizin için en uygun olan seçeneği lütfen işaretleyiniz!**

1. **Cinsiyetiniz:** 1. () Kadın 2. () Erkek
2. **Yaşınız (Lütfen yazınız):** ()
3. **Doğum yeriniz:** 1. () Köy 2. () İlçe/Kasaba 3. () Şehir 4. ()
Büyükşehir
4. **Aylık geliriniz:** 1. () 1000 tl ve altı 2. () 1001-2000 tl 3. () 2001-3000 tl
4. () 3001-4000 5. () 4001-5000 tl 6. () 5001 ve üzeri
5. **Mesleğiniz:** 1. () Öğrenci 2. () İşçi 3. () Memur 4. () Serbest meslek
5. () İşsiz 6. () Başka (Lütfen yazınız):.....
6. **Eğitim durumunuz:** 1. () İlkokul 2. () İlköğretim/Ortaokul 3. () Lise
4. () Üniversite 5. () Yüksek lisans 6. () Doktora
7. **Medeni durumunuz?**
1. () Evli 2. () Bekar 3. () Boşanmış
8. **Kendinizi aşağıdaki tanımlamalardan hangisine en yakın görüyorsunuz.**
1. () Muhafazakar 2. () Laik 3. () Liberal 4. () İslamcı 5. () Milliyetçi

NOT: Lütfen arka sayfaya geçiniz!!!

***Aşağıdaki soru grupları içerisinde sizin için en uygun olan seçeneği ilgili kutucuğa (X) işareti koyarak işaretleyiniz!**

A) Yardım bölgelerinde karşılaşabileceğiniz aşağıdaki risklerden hangilerini göze alabilirsiniz?	EVET	KARARSIZIM	HAYIR
1) Savaş olan bölgelere yardım için giderim.			
2) Bulaşıcı hastalıkların olduğu bölgelere yardım için giderim.			
3) Doğal afetlerin olup etkisinin devam ettiği bölgelere yardım için giderim.			
4) Elverişsiz şartları olan(iklim, konaklama, hijyen vb.) bölgelere yardım için gid			
5) Şahsıma yönelik terör saldırısı ihtimali olan bölgelere yardım için giderim.			
B)Aşağıdaki dini, milli, kültürel vb farkları olan kişilere yardım yapar mısınız?	EVET	KARARSIZIM	HAYIR
1)Farklı dine mensup insanlara yardım ederim.			
2)Farklı mezhebe mensup insanlara yardım ederim.			
3)Farklı milleten insanlara yardım ederim.			
4)Farklı kültüre sahip insanlara yardım ederim.			
5)Farklı ideolojilere sahip insanlara yardım ederim.			
C)Aşağıdaki hangi sebeplerin sizi İHH gönüllüsü olmaya sevk ettiğini düşünüyorsunuz? Sizin için önemine göre 1'den 4'e sıralayınız.			
() Milli duygulardan dolayı İHH gönüllüsüyüm.			
() Dini duygulardan dolayı İHH gönüllüsüyüm.			
() Çevremdeki insanlar teşvik ettiği için İHH gönüllüsüyüm.			
() İnsani değerlere olan inancımın dolayı İHH gönüllüsüyüm.			
D)Yardım yaparken aşağıdakilerden hangisi veya hangilerini öncelediğinizi işaretleyiniz.	EVET	KISMEN	HAYIR
1)Yardım yaptığım kişinin kendi milletimden olmasını öncelerim.			
2)Yardım yaptığım kişinin kendi dinimden olmasını öncelerim.			
3)Yardım yaptığım kişinin kendi mezhebimden olmasını öncelerim.			
4)Yardım yaptığım kişinin kendi kültürümden olmasını öncelerim.			
E)Aşağıdakilerden hangilerinin yoksul coğrafyaların oluşmasına sebep olduğunu düşünüyorsunuz. Sizin için önemine göre 1'den 8'e sıralayınız.			
() Bazı devletlerin bazılarını sömürmesi			
() Bir devlet içerisindeki adaletsiz ekonomik dağılım			
() Siyasi istikrarsızlık			
() Uluslararası toplumun duyarsızlığı			
() Coğrafi koşullar			
() Muhtaç insanların eğitimsizliği			
() Muhtaç insanların teknik imkanlardan yoksun olması			
() Muhtaç insanların hayata bakış açısı			
F)İHH'da gönüllü olmak kişiye aşağıdakilerden hangisini kazandırır? Sizin için önemine göre 1'den 6'ya sıralayınız.			
() Dini hayatı canlanır. (İbadetlerini vs daha coşkulu yapar ve bunlardan daha çok zevk alır.)			
() Müslümanlara karşı sevgisi artar.			
() İnsanlara karşı sevgisi artar.			
() Haksızlıklara karşı öfkesi artar.			
() Arkadaş çevresi genişler			
() Sosyal hayatta daha saygın bir yer edinir.			

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Muhammet Talha		SAĞLAM
Doğum Yeri ve Yılı	Bursa		1989
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		Arapça
ve Düzeyi	Orta		Orta
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2003	2007	Bursa İpekçilik Anadolu İmam Hatip Lisesi
Lisans	2008	2012	U.Ü. İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans			
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2012	-	Milli Eğitim Bakanlığı
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar	Eğitim Bir-Sen		
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	mtsaglam16@gmail.com		
	Tarih	28.07.2015	
	İmza	Muhammet Talha SAĞLAM	
	Adı Soyadı		